

В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пиріг

М.С.ГРУШЕВСЬКИЙ

Коротка хроніка життя
та діяльності

М. Грушевський

«Либідь»

*До 130-річчя від дня народження
Михайла Сергійовича Грушевського*

*К 130-летию со дня рождения
Михаила Сергеевича Грушевского*

В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пирог

М.С.ГРУШЕВСКИЙ

**Краткая хроника жизни
и деятельности**

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пиріг

М.С.ГРУШЕВСЬКИЙ

Коротка хроніка життя
та діяльності

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

КИЇВ
“ЛИБІДЬ”
1996

ББК 63.3(4УКР)6-8
В35

*Розповсюдження та тиражування
без офіційного дозволу видавництва заборонено*

Рекомендовано Міністерством освіти України

Рецензенти проф. А Буравченко,
д-р іст наук Ю Шаповал

Редактор П Л Пироженко

Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я.
В35 М.С.Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності. — К.: Либідь, 1996. — 144 с. — Укр. і рос. мовами.
ISBN 5-325-00784-X.

У книзі простежено життєвий шлях видатного українського політика, вченого історика М.С.Грушевського. Відтворено найрізноманітніші факти його наукової, громадської й державно-політичної діяльності, пов'язані насамперед з українським національно-визвольним рухом, діяльністю Центральної Ради. Значну увагу приділено науково-організаційній роботі вченого в Науковому товаристві ім. Т.Шевченка, Українському науковому товаристві, Всеукраїнській Академії наук.

Для всіх, хто цікавиться постаттю М.С.Грушевського, історією національно-визвольного руху, розвитком вітчизняної історичної науки.

В 0503020902-065
224-96 Без оголошення

ББК 63.3(4УКР)6-8

ISBN 5-325-00784-X

© В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пиріг,

Михайло Грушевський — одна з найвизначніших постатей новітньої вітчизняної історії, основоположник національної історіографії, автор фундаментальної “Історії України-Руси”, справедливо названої національною метрикою українського народу

Найвидатніший історик України, М.Грушевський науково обґрунтував і переконливо проілюстрував тисячолітній процес буття українського народу. Він уперше по-новаторськи пов’язав у єдине ціле княжий і козацький періоди історії України. Загалом його перу належить майже дві тисячі праць, в яких історія України прослідковується від найдавніших часів до проголошення Української Народної Республіки. Діапазон його наукових інтересів був надзвичайно широким. Поряд з десяти томною “Історією України-Руси” він написав п’яти томну “Історію української літератури”, опублікував кілька томів “Жерел до історії України-Руси”, працював у галузі археології, археографії, інших історичних дисциплін, соціології. Протягом двадцяти років М.Грушевський читав лекції з історії України студентам Львівського університету, створив власну наукову школу, з якої вийшли відомі вчені: І.Крип’якевич, М.Кордуба, І.Джиджора, С.Томашівський, С.Рудницький, О.Терлецький та ін.

М.Грушевський був видатним організатором науки. З 1897 по 1913 р. він очолював Наукове товариство ім.Шевченка у Львові. Це була найплідніша доба в історії НТШ. Під його головуванням товариство стало дієвою науково-дослідною українською інституцією, передтечею Національної Академії наук. У 1907 р. за зразком НТШ М.Грушевський створив Українське наукове товариство в Києві. Редаговані ним майже 150 томів “Записок” НТШ та УНТ, різноманітні збірники та серійні видання складають золотий фонд української науки, насамперед історіографії.

В еміграції М.Грушевський виявив ініціативу щодо створення у Відні Українського соціологічного інституту, працював над проектом статуту Українського вільного університету.

Повернувшись 1924 р. в Україну, М.Грушевський усю свою кипучу енергію спрямував на розбудову дослідницьких установ історичної секції Всеукраїнської Академії наук.

Наукова праця вченого вражає своїм масштабом і здобутками, та це — лише частина його діяльності. В новітній історії України М.Грушевський постає як передовий громадський і політичний діяч, державотворець. Протягом усього часу існування Централь-

ної Ради він стояв біля її керма, формував її курс, був ініціатором і безпосереднім утілювачем найголовніших політичних рішень, насамперед — проголошення Української Народної Республіки, її повного суверенітету

Грушевський-політик, громадський діяч виростав водночас із Грушевським-ученим У його науковій і політичній діяльності домінували ідеї народництва й федералізму Особливої ваги він надавав соціальним чинникам у розвитку суспільства З цілісності; єдності українського історичного процесу він виніс ідею про необхідність консолідації українського етносу, насильно розмежованого кордонами сусідніх імперій, у єдину державну націю

За всієї різноманітності наукових інтересів, політичних ідей, особистих уподобань М.Грушевський виявився надзвичайно цілісною натурою, все єство якого було спрямоване на служіння українській ідеї. Досить чітко цю особливість Грушевського відзначив в "Історії українського письменства" С.Єфремов, який характеризував його як духовного провідника тогочасного українства "...бажання Грушевського, і як ученого, і як публіциста, зводяться власне до одного: "українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостатися паріями серед народностей"

М.Грушевський — видатна постать української історії ХХ ст Це розуміли його сучасники — й беззастережні прибічники ідей ученого, громадського діяча, і помірковані опоненти, й неприховані вороги М.Грушевський одночасно був незручною, одіозною фігурою й у Росії, й в Австро-Угорщині. Російські урядовці, націоналісти-чорносотенці ненавиділи вченого, вважали його сепаратистом і "мазепинцем", який прагне відірвати Україну від Росії на користь Австро-Угорщини У Східній Галичині поляки, прихильники відновлення історичної Польщі, нападали на М.Грушевського, силкувалися зобразити його як русофіла Надзвичайно показовою в цьому відношенні була ситуація, що виникла під час першої світової війни Російська влада арештувала Грушевського через кілька днів після його повернення до Києва й відправила на заслання до Сибіряка. Австро-угорська влада теж розпочала проти нього адміністративне розслідування

Трагічно склалися стосунки М.Грушевського з радянською владою після його повернення в Україну Згортання політики українізації, масований наступ офіційної влади на ВУАН безпосередньо позначилися на діяльності М.Грушевського. З кінця 20-х років його праці почали піддаватися демагогічній критиці, безпідставним звинуваченням. Розгорнулося політичне цькування вченого.

В березні 1931 р. він був заарештований і, за задумом слідчих ОДПУ, мав стати центральною фігурою, керівником вигаданої контрреволюційної організації "Українського національного центру" Лише добре відоме світовій науковій громадськості ім'я Грушевського змусило більшовицьке керівництво відмовитися від проведення в цій справі відкритого судового процесу на кшталт "Співки визволення України" М.Грушевський був звільнений і залишений у московському вигнанні, тоді як його колишні

політичні соратники, співробітники й учні — репресовані. Дослідницькі установи, створені або очолювані ним у системі ВУАН, були знищені. Не з'ясованими залишаються й обставини його раптової смерті. Він помер у листопаді 1934 р., перебуваючи на відпочинку в Кисловодську, після хірургічного втручання з приводу карбункула.

Після 1936 р. в Україні припинилося видання творів ученого, понад півстоліття вивчення його наукової та політичної спадщини перебувало під забороною, а він зображувався тільки негативно — як лідер українського буржуазного націоналізму

За останні п'ять років, в умовах існування незалежної Української держави, ставлення до постаті М Грушевського докорінно змінилося в Україні перевидані найголовніші його наукові праці, ім'ям видатного вченого названі вулиці, академічний інститут, завершується конкурс на кращий проект пам'ятника Грушевському. Премія його імені — одна з найпрестижніших у Національній Академії наук. У 1996 р. за указом Президента України відзначається 130-річчя від дня народження М Грушевського.

Проте зовсім не хотілося б, аби навколо цього видатного імені знову творився міф, тепер уже — про безпомилкового, забронзовілого “батька нації” Реальні життя та діяльність М. Грушевського значно повчальніші, багатоплановіші, ніж будь-які легенди про нього. Саме таке завдання — відтворити життєвий шлях великого українського діяча в хронологічній послідовності поставили перед собою автори цієї праці. Вони переконані, що в такий спосіб можна й необхідно зробити підготовчу роботу до майбутнього опрацювання повної наукової біографії М. Грушевського.

Як показала робота над рукописом, вивчення й систематизація фактів і наукової, й громадсько-політичної діяльності М Грушевського є справою непростюю, адже вона протягом кількох десятиліть перебувала в центрі українського національно-визвольного руху й ніби складала його центральну нервову систему. Грушевському доводилося спілкуватися й безпосередньо, й листовно із сотнями людей, він брав участь у багатьох наукових і видавничих проектах, був дійсним або почесним членом великої кількості громадських, наукових і культурно-просвітніх товариств. Досить широкою була географія його проживання та діяльності. Народився М. Грушевський у Холмі, дитинство цювів на Кавказі, вищу освіту здобув у Києві, довгі роки викладав у Львові, виїжджаючи часто до міст Західної Європи та Росії, заслання відбував на Волзі та в Москві, на еміграції жив у Відні й Празі, помер у Кисловодську. Свідчення про його життєдіяльність розкидані по багатьох десятках джерел. Їх збирання й вивчення вимагають тривалого часу, всебічного знання архівних фондів, бібліографії праць Грушевського й праць про нього.

Певним чином справа полегшується тією обставиною, що М. Грушевський дбав про створення власного архіву. Разом із документами його найближчих родичів частина архіву збереглася у фонді Грушевських Центрального державного історичного архіву

України у м.Києві М.Грушевський залишив по собі спогади. Кілька разів у своєму житті вчений брався за ведення щоденника, написав дві короткі автобіографії

Заборона вивчення життя і творчої спадщини М.Грушевського, яка діяла в СРСР, на щастя, не означає, що таке вивчення не велося зовсім. Навпаки, воно йшло досить активно в західній історіографії, зокрема істориками української діаспори. Завдяки працям учених Українського історичного товариства, насамперед дослідженням професора Любомира Винара, з'явилася спеціальна галузь історичної науки — грушевськознавство. За останні роки вона активно й постійно поповнюється дослідженнями вітчизняних істориків. Серед них відзначимо імена С.Білоконя, І.Гирича, Я.Дашкевича, Л.Зашкільняка, О.Копиленка, С.Кіржаєва, П.Соханя, В.Уляновського, праці яких активно використовувалися при підготовці даної хроніки

Пропонована читачеві книга була написана в надзвичайно стислі строки й тому не може розглядатися як повне, вичерпне зібрання фактів життя М.Грушевського, а швидше як перший крок у цьому напрямі

Хроніка побудована за таким принципом. Біографія М.Грушевського поділена на кілька періодів, які мають самостійне значення. Кожному з них присвячено окремий розділ. У ньому матеріал згруповано в хронологічній послідовності. В межах одного року спочатку подаються найточніше датовані події, за ними — такі, що не мають точної дати, але припадають на той чи інший місяць чи пору року. Наприкінці, за знаком***, подаються події, які відбувалися в межах року або не мають точнішого датування. Всі події датовані за григоріанським календарем

В.Верстюк написав хроніку від початку до 29 квітня 1918 р., Р.Пиріг — решту її після цієї дати

Михаил Грушевский — одна из наиболее выдающихся фигур новейшей отечественной истории, основоположник национальной историографии, автор фундаментальной “Історії України-Руси”, справедливо названной национальной метрикой украинского народа.

Выдающийся историк Украины, М.Грушевский научно обосновал и убедительно проиллюстрировал тысячелетний процесс бытия украинского народа. Он впервые по-новаторски связал воедино княжеский и казацкий периоды истории Украины. Всего его перу принадлежит почти две тысячи трудов, в которых история Украины прослеживается от древнейших времен до провозглашения Украинской Народной Республики. Диапазон его научных интересов был необыкновенно широким. Наряду с десятитомной “Історією України-Руси” он написал пятитомную “Історію української літератури”, опубликовал несколько томов “Жерел до історії України-Руси”, занимался археологией, археографией, другими историческими дисциплинами, социологией. На протяжении двадцати лет М.Грушевский читал лекции по истории Украины студентам Львовского университета, создал собственную научную школу, из которой вышли известные ученые: И.Крипякевич, М.Кордуба, И.Джиджора, С.Томашивский, С.Рудницкий, О.Терлецкий и др.

М.Грушевский был выдающимся организатором науки. С 1897 по 1913 г. он возглавлял Научное общество им. Шевченко во Львове. Это был самый плодотворный период в истории НОШ. Под его председательством общество стало действенной научно-исследовательской украинской институцией, предтечей Национальной Академии наук. В 1907 г. по образцу НОШ М.Грушевский создал Украинское научное общество в Киеве. Редактированные им почти 150 томов “Записок” НОШ и УНО, различные сборники и серийные издания составляют золотой фонд украинской науки, в первую очередь историографии.

В эмиграции М.Грушевский проявил инициативу относительно создания в Вене Украинского социологического института, работал над проектом устава Украинского свободного университета.

Возвратившись в 1924 г. в Украину, М.Грушевский всю свою кипучую энергию направил на организацию исследовательских учреждений исторической секции Всеукраинской Академии наук.

Научная работа ученого поражает своим масштабом и результатами, но это — только часть его деятельности. В новейшей истории Украины М.Грушевский предстает передовым общественным и политическим деятелем, творцом государственности. На протяжении всего существования Центральной Рады он стоял у ее руля, формировал ее курс, был инициатором и непосредственным воплоателем основных политических решений, в первую очередь — провозглашения Украинской Народной Республики, ее полного суверенитета.

Грушевский-политик, общественный деятель выросал одновременно с Грушевским-ученым. В его научной и политической деятельности доминировали идеи народничества и федерализма. Особенное значение он придавал социальным факторам в развитии общества. Из целостности, единства украинского исторического процесса он вынес идею о необходимости консолидации украинского этноса, насильственно разделенного границами соседних империй, в единую государственную нацию.

При всем разнообразии научных интересов, политических идей и личных увлечений М.Грушевский оказался необыкновенно целостной натурой, все естество которой было направлено на служение украинской идее. Достаточно четко эту особенность Грушевского отметил в “Исторії українського письменства” С.Ефремов, который охарактеризовал его как духовного проводника современного украинства: “... желания Грушевского, и как ученого, и как публициста, сводятся, собственно, к одному: “украинцы должны стать нацией, если не хотят остаться париями среди народностей””.

М.Грушевский — выдающаяся фигура украинской истории XX в. Это понимали его современники — и безоглядные сторонники идей ученого, общественного деятеля, и умеренные оппоненты, и явные враги. М.Грушевский был одновременно неудобной, одиозной личностью и в России, и в Австро-Венгрии. Русские власти, националисты-черносотенцы ненавидели ученого, считали его сепаратистом и “мазепинцем”, который стремится оторвать Украину от России в пользу Австро-Венгрии. В Восточной Галиции поляки, сторонники воссоздания исторической Польши, нападали на Грушевского, старались изобразить его русофилом. Особенно показательной в этом плане была ситуация, возникшая во время первой мировой войны. Российские власти арестовали Грушевского через несколько дней после его возвращения в Киев и отправили в ссылку в Симбирск. Австро-венгерские власти тоже начали против него административное расследование.

Трагически сложились отношения М.Грушевского с советской властью после его возвращения в Украину. Свертывание политики украинизации, массовое наступление официальной власти на ВУАН непосредственно отразились на деятельности М.Грушевского. С конца 20-х годов его труды стали подвергаться демагогической критике, безосновательным обвинениям. Развернулась политическая травля ученого.

В марте 1931 г. он был арестован и, согласно с планами следователей ОГПУ, должен был стать центральной фигурой, руководителем вымышленной контрреволюционной организации “Українського національного центру”. Только хорошо известное мировой научной общественности имя Грушевского заставило большевистское руководство отказаться от проведения по этому делу открытого судебного процесса по примеру “Спільки визволення України”. М.Грушевский был освобожден и оставлен в московском изгнании, тогда как его бывшие политические соратники, сотрудники и ученики — репрессированы. Исследовательские учреждения, созданные или возглавляемые им в системе ВУАН, были ликвидированы. Невьясненными остаются и обстоятельства его внезапной смерти. Он умер в ноябре 1934 г на отдыхе в Кисловодске после хирургического вмешательства по поводу карбункула.

После 1936 г. в Украине прекратилось издание трудов ученого, более полувека изучение его научного и политического наследия пребывало под запретом, а он изображался исключительно негативно — как лидер украинского буржуазного национализма.

За последние пять лет, в условиях существования независимого Украинского государства, отношение к личности М.Грушевского существенно изменилось. В Украине переизданы его главные научные труды, именем выдающегося ученого названы улицы, академический институт, заканчивается конкурс на лучший проект памятника Грушевскому. Премия его имени — одна из наиболее престижных в Национальной Академии наук. В 1996 г. по указу Президента Украины отмечается 130-летие со дня рождения М.Грушевского.

Однако совсем не хотелось бы, чтобы вокруг этого выдающегося имени снова создавался миф, теперь уже — о не знающем ошибок, обронзовевшего “отца нации”. Реальные жизнь и деятельность М.Грушевского намного поучительнее, многоплановее, нежели какие-либо легенды о нем. Именно такую задачу — воссоздать жизненный путь великого украинского деятеля в хронологической последовательности поставили перед собой авторы этого труда. Они убеждены, что таким образом можно и нужно провести подготовительную работу к будущему написанию полной, научной биографии М.Грушевского.

Как показала работа над рукописью, изучение и систематизация фактов и научной, и общественно-политической деятельности М.Грушевского — дело непростое, поскольку на протяжении нескольких десятилетий она составляла сердцевину украинского национально-освободительного движения, как бы его центральную нервную систему. Грушевскому приходилось общаться и непосредственно, и при помощи переписки с сотнями людей, он участвовал во многих научных и издательских проектах, был действительным или почетным членом множества общественных, научных и культурно-просветительских обществ. Достаточно широкой была география его проживания и деятельности. Родился М.Грушевский в Холме, детство провел на Кавказе, высшее

образование получил в Киеве, долгие годы преподавал во Львове, выезжал в города Западной Европы и России, ссылку отбывал на Волге и в Москве, в эмиграции жил в Вене и Праге, умер в Кисловодске. Свидетельства о его жизнедеятельности разбросаны по многим десяткам источников. Их собрание и изучение требуют длительного времени, всестороннего знания архивных фондов, библиографии трудов Грушевского и исследований о нем.

Определенным образом делу благоприятствует то обстоятельство, что М.Грушевский занимался созданием собственного архива. Вместе с документами его ближайших родственников часть архива сохранилась в фонде Грушевских Центрального государственного исторического архива Украины в г.Киеве. М.Грушевский оставил свои воспоминания. Несколько раз в своей жизни ученый принимался за ведение дневника, написал две краткие автобиографии.

Запрет на изучение жизни и творческого наследия М.Грушевского, который действовал в СССР, к счастью, не значит, что такое изучение не происходило совсем. Наоборот, оно велось довольно активно западной историографией, в частности историками украинской диаспоры. Благодаря трудам ученых Украинского исторического общества, в первую очередь — исследованиям профессора Любомира Вынара, создалась специальная отрасль исторической науки — грушевковедение. За последние годы она активно и постоянно умножается исследованиями отечественных историков. Среди них назовем имена С.Белоконя, И.Гирича, Я.Дашкевича, Л.Зашкильняка, А.Копыленко, С.Киржаева, П.Соханя, В.Ульяновского, работы которых активно использовались при подготовке этой хроники.

Предлагаемая читателю книга была написана в чрезвычайно сжатые сроки и поэтому не может рассматриваться как полное, исчерпывающее собрание фактов жизни М.Грушевского, а скорее как первый шаг в этом направлении. Хроника построена по такому принципу. Биография М.Грушевского разделена на несколько периодов, имеющих самостоятельное значение. Каждому из них посвящена отдельная глава. В ней материал сгруппирован в хронологической последовательности. В пределах одного года сначала идут наиболее точно датированные события, за ними — такие, которые не имеют точной даты, но относятся к тому или иному месяцу или времени года. В конце, после знака***, описываются события, которые происходили в течение года или не имеют более точного датирования. Все события поданы по григорианскому календарю.

В.Верстюк написал хронику от начала до 29 апреля 1918 г., Р.Пирог — остальную ее часть после этой даты.

Коротка хроніка життя та діяльності

Краткая хроника жизни и деятельности

1. ДИТИНСТВО, ГІМНАЗИЧНІ ТА СТУДЕНТСЬКІ РОКИ (вересень 1866 — літо 1894)

1. ДЕТСТВО, ГИМНАЗИЧЕСКИЕ И СТУДЕНЧЕСКИЕ ГОДЫ (сентябрь 1866 — лето 1894)

1866

29 вересня/сентября

— в Холмі в сім'ї вчителя греко-уніатської гімназії Сергія Федоровича Грушевського та його дружини Глафіри Захарівни Грушевської народився син Михайло.

— в Холме в семье учителя греко-униатской гимназии Сергея Федоровича Грушевского и его жены Глафиры Захаровны Грушевской родился сын Михаил.

28 жовтня/октября

— у Холмі в церкві Івана Богослова М.Грушевський (далі — М.Г.) був хрещений протоієреєм Яковом Крошановським.

— в Холме в церкви Иоанна Богослова М.Грушевский (далее — М.Г.) был крещен протоиереем Яковом Крошановским.

Листопад/ноябрь

— С.Грушевський перейшов з роботи у холмській гімназії до гімназії м. Ломжі.

— С.Грушевский перешел работать из холмской гимназии в гимназию г.Ломжи.

1869

31 січня/января

— С.Грушевський звільнився з роботи у зв'язку з хворобою й кілька місяців перебував у відставці, переїхавши з сім'єю до батьків дружини в с.Сестринівку Бердичівського повіту.

— С.Грушевский оставил работу в связи с болезнью и несколько месяцев находился в отставке, переехав с семьей к родителям жены в с.Сестриновку Бердичевского уезда.

Серпень/август

— С.Грушевський поновив викладацьку діяльність у Кутаїській гімназії на посаді вчителя російської мови та словесності, залишивши тимчасово дружину з дітьми Михайлом і Ганною, яка народилася в квітні 1869 р., в Сестринівці.

— С.Грушевский возобновил преподавательскую деятельность в Кутаисской гимназии в должности учителя русского языка и словесности, оставив временно жену с детьми Михаилом и Анной, которая родилась в апреле 1869 г., в Сестриновке.

1870

— С.Грушевський переведений на роботу до Ставрополя на посаду

С.Грушевский переведен на работу в Ставрополь на должность

інспектора, а згодом директора народних шкіл. Сюди переїхала сім'я Грушевських.

інспектора, а внаслідок директор народних шкіл. Сюди переїхала сім'я Грушевських.

1873

Літо/літо

— сім'я Грушевських, скориставшись відпусткою батька, виїхала до Сестринівки. Як згадував пізніше М.Г., від цієї поїздки в нього залишилися надзвичайно сильні, яскраві враження про українське село, його жителів, мову, природу:

“... все се ввірвалося в мою душу як якийсь інший, кращій світ, до котрого я потім міг тільки душою і мрією тягнутися, відраховуючи місяць за місяцем ті три роки, коли батьки мої могли повторити сю подорож”.

— сім'я Грушевських, воспользовавшись отпуском отца, выехала в Сестриновку. Как вспоминал впоследствии М.Г., от этой поездки у него остались чрезвычайно сильные, яркие воспоминания об украинском селе, его жителях, языке, природе:

1876

Літо/літо

— сім'я Грушевських у черговий раз приїхала в Україну до Сестринівки. Перебування в селі справило великий вплив на формування М.Г. Він згадував Сестринівку з великою любов'ю:

“...се був властиво одинокий пункт, де я міг зв'язуватись з українською стихією, дотикатися до української землі, до її природи, до її культури”.

— сім'я Грушевських в очередной раз посетила Украину, село Сестриновку. Пребывание в селе оказало большое влияние на формирование М.Г. Он вспоминал Сестриновку с большой любовью:

1879

— С.Грушевський переведений до Владикавказу на посаду директора народних шкіл Терської області.

— С.Грушевский переведен во Владикавказ на должность директора народных школ Терской области.

1880

— М.Г. склав іспити до четвертого класу Тифліської класичної гімназії, але за наполяганням батька був зарахований до третього класу. В гімназії захопився вивченням української історії та літератури, читав наукові праці М.Костомарова, П.Куліша, М.Максимовича, О.Маркевича, А.Метлинського, А.Скальковського, О.Піпіна, журнал “Киевская старина”, які, за його визнанням,

— М.Г. выдержал экзамен в четвертый класс Тифлисской классической гимназии, но по настоянию отца был зачислен в третий класс. В гимназии увлекся изучением украинской истории и литературы, читал научные работы Н.Костомарова, П.Кулиша, М.Максимовича, А.Маркевича, А.Метлинского, А.Скальковського, А.Пыпина, журнал “Киевская старина”, которые, по его признанию,

“послужили провідними нитками моїх інтересів і планів”

1882

Початок року/начало года

у Києві почав виходити щомісячний історико-етнографічний журнал "Киевская старина" (перший редактор Ф.Лебединцев). З кінця 1882 р. С.Грушевський виписував журнал для сина, на якого це видання справило значний вплив, сприяло формуванню його громадянського світогляду та національно-політичної програми, за свідченнями М.Г.,

"в поміркованім ліберальнім напрямі з народницькими ухилами, з культурно-національною закраскою".

Квітень—травень/апрель—май

— сім'ю Грушевських спіткало велике горе — померло від дифтерії троє дітей: Марія, Федір і Захарій. Крім Михайла, в сім'ї залишилося ще двоє дітей — донька Ганна та син Олександр (1877 р. н.).

— в Києве стал виходить ежемісячний історико-етнографічний журнал "Киевская старина" (первий редактор Ф.Лебединцев). С кінця 1882 г. С.Грушевский виписывал журнал для сына, на которого это издание оказало большое влияние, способствовало формированию его гражданского мировоззрения и национально-политической программы, по свидетельству М.Г.,

— в семью Грушевских пришла большая беда — от дифтерии умерло трое детей: Мария, Федор и Захарий. Кроме Михайла, в семье осталось еще двое детей — дочь Анна и сын Александр (1877 г. р.).

Літо/лето

— Сім'я Грушевських з Владикавказа здійснила тривалу поїздку — спочатку до Москви, а потім в Україну (села Сестринівка й Капітонівка), де гостювала у Михайлових діда та дядька.

— семья Грушевских из Владикавказа осуществила длительное путешествие — сначала в Москву, а затем в Украину (села Сестриновка и Капитоновка), где гостила у деда и дяди Михайла.

1883

Червень/июнь

— разом з батьком М.Г. здійснив поїздку до Кисловодська, наслідком якої стало написання першого літературного твору — оповідання

— вместе с отцом М.Г. осуществил поездку в Кисловодск, результатом которой стало написание первого литературного произведения — рассказа

"Німий свідок".

Середина року/года

— з допомогою батька М.Г. виписав із київської книгарні Л.Ільницького твори І.Нечуя-Левицького, П.Куліша, М.Костомарова, Д.Мордовця, М.Старицького, В.Антоновича та М.Драгоманова.

— с помощью отца М.Г. выписал из киевского книжного магазина Л.Ильницкого произведения И.Нечуя-Левицкого, П.Кулиша, М.Костомарова, Д.Мордовца, М.Старицкого, В.Антоновича и М.Драгоманова.

29 вересня/сентября

— в день свого народження М.Г. нотує в щоденнику, що почав читати роман “Ідеали нашого часу” австрійського письменника Захер-Мазоха, українця за походженням. З цього приводу юнак пише:

“ про мене, це не гарно, що от чоловік має чималий талант, мав би бути гарним українським письменником, та от рідну мову позабув і зробився письменником німецьким”

— в день свого рожження М.Г. нотує в дневнике, что начал читать роман “Идеалы нашего времени” австрийского писателя Захер-Мазоха, украинца по происхождению. По этому поводу юноша пишет:

2 жовтня/октября

- М.Г. робить щоденниковий запис, навіяний роздумами про майбутнє й тугю за Україною:

“ занесла мене доля серед людей чужих, зробила мене заволокою. Живеш і нікди рік цілий рідної мови не почувеш ... Як би скоріш на рідну Україну вернутись”

— М.Г. делает дневниковую запись, навеянную размышлениями о будущем и тоской по Украине:

8 жовтня/октября

- рішенням педради 1-ї Тифліської гімназії М.Г. відзначено похвальним листом за відмінні успіхи та поведінку при переведенні з п'ятого до шостого класу.

— по решению педсовета 1-й Тифлиской гимназии М.Г. отмечен похвальной грамотой за отличные успехи и поведение при переходе из пятого в шестой класс

1884

19 жовтня/октября

рішенням педради 1-ї Тифліської гімназії М.Г. нагороджений похвальним листом за відмінні успіхи та поведінку при переведенні з шостого до сьомого класу

- по решению педсовета 1-й Тифлиской гимназии М.Г. награжден похвальной грамотой за отличные успехи и поведение при переходе из шестого в седьмой класс.

Жовтень/октябрь

у сьомому класі гімназії М.Г. підготував реферат про історію розвитку науки в Україні

в сьомом класе гимназии М.Г. подготовил реферат об истории развития науки в Украине

“О схоластическом направлении”.

М.Г. вислав до Кишинєва І.Нечую-Левицькому свої перші літературні проби й був заохочений відомим письменником продовжувати літературну працю. Протягом 1884—1885 рр. він написав кілька оповідань:

М.Г. выслал в Кишинев И.Нечую-Левицкому свои первые литературные опыты и был поощрен великим писателем продолжать литературную деятельность. В течение 1884—1885 гг. он написал несколько рассказов:

“Унтер-офіцер Трохим Скавчук”, “Остання кутя”, “Днинка”
“Св. Петро в турмі. Фантазія”, “Романтична історія” та ін

Лютий/февраль

— М.Г. написав оповідання “Бех-аль-Джугур”, фабулу якого підказала боротьба арабського населення Судану з англійськими колонізаторами. М.Г. засвідчив, що це оповідання він писав як український патріот, ворог колоніалізму. Того ж року це оповідання під псевдонімом М.Заволока було опубліковане, за протекцією І.Нечуя-Левицького, у львівській газеті “Діло”. Це була перша публікація М.Грушевського. Літературні успіхи зміцнили юнака в мрії стати українським літератором, ученим і видавцем.

— М.Г. написав розказ “Бех-аль-Джугур”, фабулу якого підказала боротьба арабського населення Судану з англійськими колонізаторами. М.Г. підтвердив, що цей розказ він писав як український патріот, ворог колоніалізму. В тому ж році цей розказ під псевдонімом М.Заволока був опублікований, за протекції І.Нечуя-Левицького, в львівській газеті “Діло”. Це була перша публікація М.Грушевського. Літературні успіхи зміцнили юнака в бажанні стати українським літератором, ученим і видавцем.

Літо/літо

під враженням спогадів батька М.Г. написав оповідання “Бідна дівчина”, яке, за порадою І.Нечуя-Левицького, послав до Херсона О.Маркевичу, упорядникові альманаху “Степ”.

под впливом спогадів батька М.Г. написав розказ “Бідна дівчина”, який, за порадою І.Нечуя-Левицького, отправив до Херсона О.Маркевичу, упорядникові альманаху “Степ”.

— сім'я Грушевських здійснила ще одну подорож в Україну з Владикавказу.

— сім'я Грушевських здійснила ще одну подорож в Україну з Владикавказу.

1 листопада/ноября

— рішенням педради 1-ї Тифліської гімназії М.Г. нагороджений похвальним листом за відмінні успіхи й поведінку при переведенні з сьомого до восьмого класу.

— по рішенням педсовета 1-ї Тифліської гімназії М.Г. нагороджений похвальним листом за відмінні успіхи й поведінку при переведенні з сьомого до восьмого класу.

25 червня/июня

— М.Г. отримав атестат зрілості про закінчення 1-ї Тифліської гімназії. Знання випускника з усіх предметів були оцінені найвищим балом “5”.

— М.Г. отримав атестат зрілості об окончании 1-ї Тифліської гімназії. Знання випускника по всім предметам були оцінені найвищим балом — “5”.

30 липня/июля

— М.Г. написав на ім'я ректора Київського університету Св. Володимира прохання про зарахування його

— М.Г. написав на ім'я ректора Київського університету Св. Володимира прохання про зарахування його

до університету на історичне відділення історично-філологічного факультету.

університет на историческое отделение историко-филологического факультета.

1887

Осінь/осень

— бувши студентом II курсу, М.Г. взяв у проф. В.Антоновича тему для реферату про південноруські (українські) господарські замки. Реферат був написаний і виголошений до кінця року. В 1890 р., ґрунтовно доопрацьований, він був опублікований як нарис

— будучи студентом II курса, М.Г. взяв у проф. В.Антоновича тему для реферата о южнорусских (украинских) господарских замках. Реферат был написан и прочитан до конца года. В 1890 г., после серьезной доработки, был опубликован как очерк

“Южнорусские господарские замки в половине XVI века”

1888

Початок травня/начало мая

— М.Г. відвідав с. Сестринівку Бердичівського повіту, де проживав його дід по матері протоієрей Захарій Опоков (Опоцкевич). 6 травня М.Г. сповідався у сільській Покровській церкві у діда.

— М.Г. посетил с.Сестриневку Бердичевского уезда, где проживал его дед по матери протоиерей Захарий Опоков (Опоцкевич). 6 мая М.Г. исповедался в сельской Покровской церкви у деда.

1888—1889

— М.Г. за порадою проф. В.Антоновича працював над розвідкою

— М.Г. по совету проф. В.Антоновича работал над исследованием

“История Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV века”,

за яку здобув золоту медаль. 1890 р. праця була опублікована окремою книжкою та

за которое получил золотую медаль. В 1890 г. работа была опубликована отдельной книгой и

в “Университетских известиях”.

1889

Початок року/начало года

— відбулося знайомство М.Г. з О.Кониським. Початок його громадської діяльності, яка особливо активізувалася на початку 90-х років, коли разом з В.Антоновичем і О.Кониським М.Г. став провідним діячем українського руху в Києві.

— состоялось знакомство М.Г. с А.Конисским. Начало его общественной деятельности, особенно активизировавшейся в начале 90-х годов, когда вместе с В.Антоновичем и А.Конисским М.Г. стал одним из лидеров украинского движения в Киеве.

1890

5—28 травня/мая

— М.Г. на “відмінно” склав чотири випускні іспити із загальної, церковної, російської історії та історії слов'ян.

— М.Г. на “отлично” сдал чотири випускних экзамена по общей, церковной, российской истории и истории славян.

1—22 вересня/серпня

— М.Г. здав решту випускних іспитів — з латинської та грецької філології, римської та грецької історії, з історії мистецтв і філософії, після чого отримав диплом першого ступеня про закінчення університету.

— М.Г. сдал остальные выпускные экзамены — по латыни и греческой филологии, римской и греческой истории, по истории искусств и философии, после чего получил диплом первой степени об окончании университета.

24 вересня/серпня

— голова університетської державної екзаменаційної комісії проф. Д.Беляев у звіті на ім'я попечителя Київського учбового округу відзначив “видатні знання і здібності” М.Г. і стверджував, що доцільно залишити його при університеті як професорського стипендіата.

— председатель университетской государственной комиссии проф. Д.Беляев в отчете на имя попечителя Киевского учебного округа отметил “выдающиеся знания и способности” М.Г. и утверждал, что целесообразно оставить его при университете в качестве профессорского стипендиата.

1891

Початок року/начало года

— проф. В.Антонович, повернувшись з поїздки до Галичини, розповів М.Г. про ідею відкриття у Львівському університеті кафедри історії України і про те, що він порекомендував М.Г. на посаду професора цієї кафедри.

— проф. В.Антонович, вернувшись из поездки в Галицию, рассказал М.Г. об идее открытия во Львовском университете кафедры истории Украины и о том, что он порекомендовал М.Г. на должность профессора этой кафедры.

31 травня/мая

— М.Г. обрано дійсним членом Історичного товариства Нестора Літописця при Київському імператорському університеті Св. Володимира.

— М.Г. избран действительным членом Исторического общества Нестора Летописца при Киевском императорском университете Св. Владимира.

1892

13 березня/марта

— реорганізація Літературного товариства ім. Шевченка в Наукове товариство із завданням

— реорганизация Литературного общества им. Шевченко в Научное общество с задачей

“глекати та розвивати науку в українсько-руській мові,
зберігати та збирати всякі пам'ятки старовини і предмети
наукові України-Руси”.

Наукова робота товариства про-
вадилася в трьох секціях: Історико-
філософській, Філологічній і Мате-
матично-природничій. Друкованим
органом товариства стали

Научная работа общества про-
водилась в трех секциях: Историко-
философской, Филологической и
Математико-естественной. Печат-
ным органом общества стали

“Записки Наукового товариства ім. Шевченка” (“ЗНТШ”).

Кінець року/конец года

— у Львові вийшло з друку
перше число часопису

— во Львові вийшов із печати
перший номер журналу

“Записки Наукового товариства імені Шевченка”,

яке відкривалося статтею М.Сер-
гієнка (псевдонім М.Г.)

которий открывался статьей М.Сер-
гиенко (псевдоним М.Г.)

“Громадський рух на Україні-Руси в XIII віці”.

— в часописі “Киевская ста-
рина” (т.26) надрукована розвідка

— в журналі “Киевская ста-
рина” (т.26) опубліковано исследо-
вание

М.Г. “Барская околичная шляхта до XVIII в.”

1893

21 травня/мая

— М.Г. обраний членом НТШ у
Львові.

— М.Г. избран членом НОШ во
Львові.

М.Г. склав магістерський
екзамен і працював над магістер-
ською дисертацією.

— М.Г. сдал магістерський эк-
замен и работал над магістерской
дисертацією.

1894

11 квітня/апреля

— М.Г. офіційно затверджений
на посаді ординарного професора
кафедри “всесвітньої історії з
окремим узагальненням історії
Східної Європи” Львівського універ-
ситету.

— М.Г. официально утвержден в
должности ординарного профессора
кафедры “всемирной истории с
отдельным обобщением истории
Восточной Европы” Львовского
университета.

Травень/май

— М.Г. захистив магістерську
дисертацію

— М.Г. защитил магістерскую
дисертацію

на тему “Барское старство. Исторические очерки” (опубл. в 1894).

2. ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІМ. ШЕВЧЕНКА.
УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ
ТОВАРИСТВО
(вересень 1894 — серпень 1914)

2. ЛЬВОВСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.
НАУЧНОЕ ОБЩЕСТВО
ИМ. ШЕВЧЕНКО.
УКРАИНСКОЕ НАУЧНОЕ
ОБЩЕСТВО
(сентябрь 1894 — август 1914)

1894

Вересень/сентябрь

— приїзд М.Г. на працю до Львова. Вже у перші дні по приїзді М.Г. встановив зв'язок із провідними галицькими українськими діячами — народовцями О.Барвінським, А.Вахнянином, К.Паньківським та представником радикалів І.Франком.

— приезд М.Г. на работу во Львов. Уже в первые дни по приезде М.Г. установил связи с ведущими галицийскими украинскими деятелями — народниками А.Барвинским, А.Вахнянином, К.Паньковским и представителем радикалов И.Франко.

30 вересня/сентября

—М.Г. прочитав свою першу вступну університетську лекцію, присвячену історії України княжої доби. В ній учений підкреслив органічну єдність усіх періодів історії України, а також провідну роль народу в ній.

— М.Г. прочитал свою первую вступительную университетскую лекцию, посвященную истории Украины княжеского периода. В ней ученый подчеркнул органичное единство всех периодов истории Украины, а также ведущую роль народа в ней.

5 жовтня/октября

— М.Г. обрано членом Українсько-руського педагогічного товариства у Львові.

— М.Г. избран членом Украинско-русского педагогического общества во Львове.

8 жовтня/октября

— М.Г. обрано дійсним членом товариства “Руська бесіда” у Львові.

— М.Г. избран действительным членом общества “Руська бесіда” во Львове.

Кінець року/конец года

— Львівський двотижневик “Учитель”, орган Руського педагогічного товариства, розпочав друкувати

— Львовский двухнедельник “Учитель”, орган Русского педагогического общества, начал публиковать

“Виймки з жерел до історії України-Руси” М.Г.

Початок року/начало года

— М.Г. офіційно перебрив від
О.Барвінського редагування

— М.Г. официально передано
вместо А.Барвинского редактиро-
вание

“Записок Наукового товариства ім. Шевченка”.

Починаючи з т.5 “ЗНТШ” вихо-
дили під редакцією М.Г. аж до 1913 р.

Начиная с т.5 “ЗНОШ” выхо-
дили под редакцией М.Г. вплоть до
1913 г.

2 лютого/февраля

— відбулися загальні збори Нау-
кового товариства ім. Шевченка, на
яких було в черговий раз переобрано
керівництво (Виділ) товариства.
М.Г. увійшов до нього як керівник
Історично-філософської секції, бі-
бліотекар і редактор “ЗНТШ”. На за-
гальних зборах М.Г. виступив з на-
уковою доповіддю про боярство в
Галицькій Русі. Загальні збори з
ініціативи О.Барвінського вислови-
ли йому подяку за розвиток наукової
діяльності товариства.

— состоялось общее собрание
Научного общества им. Шевченко,
на котором в очередной раз было
переизбрано руководство (Прези-
диум) общества. М.Г. вошел в него
как руководитель Историко-фило-
софской секции, библиотекарь и
редактор “ЗНОШ”. На общем соб-
рании М.Г. выступил с научным до-
кладом о боярстве в Галицкой Руси.
Общее собрание по инициативе
О.Барвинского выразило ему благо-
дарность за развитие научной дея-
тельности общества.

5 лютого/февраля

— під головуванням М.Г.
відбулося засідання Історично-фі-
лософської секції НТШ, на якому
голова виступив з рефератом за стат-
тею В.Коцовського

— под председательством М.Г.
состоялось заседание Историко-
философской секции НОШ, на ко-
тором председатель выступил с рефе-
ратом по статье В.Коцовского

“Історично-літературні замітки до “Слова о полку Игореве”.

10 лютого/февраля

— М.Г. обраний членом Польсь-
кого соціологічного товариства у
Львові.

— М.Г. избран членом Поль-
ского социологического общества во
Львове.

26 лютого/февраля

— під головуванням М.Г.
відбулося засідання Філологічної
секції НТШ, на якому він зробив ін-
формацію про рішення керівництва
НТШ розпочати видання підго-
товлених до друку І.Франком ано-
крифів старозавітних. На цьому ж
засіданні М.Г. зreferував статтю
І.Кокорудза

— под председательством М.Г.
состоялось заседание Филологи-
ческой секции НОШ, на котором он
сделал сообщение о решении руко-
водства НОШ приступить к изданию
подготовленных к печати И.Франко
апокрифов старозаветных. На этом
же заседании М.Г. прореферировал
статью М.Кокорудза

“Жите і діяльність д-ра Ом. Огоновського”

1 березня/марта

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ підтримано думку М.Г. про те, що найактуальнішим виданням секції має стати “Литовський статут” у трьох його редакціях.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ піддержано мнение М.Г. о том, что самым актуальным изданием секции должен стать “Литовский устав” в трех его редакциях.

19 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому він виступив з доповіддю про рукопис “Metrica samboiensis”, що зберігався у львівській бібліотеці Осолінських. Засідання ухвалило рішення про друкування рукопису в “ЗНТШ”.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором он выступил с докладом о рукописи “Metrica samboiensis”, хранившейся во львовской библиотеке Осолинских. Заседание приняло решение о публикации рукописи в “ЗНОШ”.

15 травня/мая

— М.Г. обраний членом-кореспондентом Краківської Академії наук.

— М.Г. избран членом-кореспондентом Краковской Академии наук.

30 травня/мая

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. інформував присутніх про археологічні знахідки в с.Чехи Бродівського повіту.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. інформировал присутствующих об археологических находках в с.Чехи Бродовского уезда.

12 червня/юня

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. інформував присутніх про свою роботу в архівах Москви і Варшави, яку здійснив на початку року.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. сделал сообщение о своей работе в архивах Москвы и Варшавы, которую осуществил в начале года.

9 липня/юля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. зачитав вступ до своєї праці

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. зачитал вступление к своей работе

“Описи подільських замків”,

а також поділився враженнями від археологічних розкопок у с.Чехи і Звенигороді (біля Львова).

а также поделился впечатлениями об археологических раскопках в с.Чехи и Звенигороде (близ Львова).

Кінець року/кінець года

— в кн.4 “ЗНТШ” М.Г. опублікував рецензію на статтю О.Шахматова

— в кн. 4 “ЗНОШ” М.Г. опубликовал рецензию на статью А.Шахматова

“К вопросу об образовании русских наречий”.

Висловився скептично щодо існування загальноруської історичної епохи, а також не погодився з тим, що Московська (Великоруська) держава — це продовження східно-руської Київської держави.

Скептически высказался относительно существования общерусской исторической эпохи, а также не согласился с тем, что Московское (Великорусское) государство — это продолжение восточнорусского Киевского государства.

1896

15 січня/января

— відбулося спільне засідання Історично-філософської та Філологічної секцій НТШ, на якому було створено Археографічну комісію. Головою комісії та головним редактором її видань обрано М.Г. До складу комісії увійшли: О. Колесса, О. Борковський, В. Коцовський, К. Левицький, С. Смаль-Стоцький, К. Студинський, І. Франко.

— состоялось совместное заседание Историко-философской и Филологической секций НОШ, на котором была создана Археографическая комиссия. Председателем комиссии и главным редактором ее изданий избран М.Г. В состав комиссии вошли: А. Колесса, А. Борковський, В. Коцовський, К. Левицкий, С. Смаль-Стоцкий, К. Студинский, И. Франко.

22 січня/января

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. виступив з доповіддю

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором М.Г. выступил с докладом

“Економічний стан селян на Подністрів'ї галицькім”.

— відбулося засідання Археографічної комісії, яке ухвалило до друку

— состоялось заседание Археографической комиссии, на котором был принят к печати

т. I “Жерел до історії України-Руси”

та ряд інших видань, у тому числі “Енеїду” І. Котляревського.

и ряд других изданий, в том числе “Енеида” И. Котляревского.

5 лютого/февраля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. виступив з оглядом новітньої літератури про устрій Великого князівства Литовського.

— на заседании Историко-философской секции НОШ М.Г. выступил с обзором новейшей литературы об устройстве Великого княжества Литовского.

12 лютого/февраля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. зreferував розвідку Е. Радакової

— на заседании Историко-философской секции НОШ М.Г. прореферировал исследование Э. Радаковой

“Походи козаків на Ладозький канал”.

22 квітня/апреля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. зробив вступні зауваги стосовно підготовленого до друку

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. висказав вступительные замечания относительно подготовленного к печати

“Опису замку львівського 1495 р.”

4 червня/июня

— відбулися загальні збори НТШ, які одноголосно обрали М.Г. почесним членом товариства і в такий спосіб відзначили його особливі заслуги й самовіддану працю в товаристві. М.Г. знову обрано головою Історико-філософської секції.

— состоялось общее заседание НОШ, на котором М.Г. единогласно избран почетным членом общества и таким образом были отмечены его особые заслуги и самоотверженная работа в обществе. М.Г. вновь избран председателем Историко-философской секции.

10 червня/июня

— на засіданні Археографічної комісії М.Г. виступив з інформацією про стан підготовки до друку та друкування апокрифів, “Жерел до історії України-Руси” та “Енеїди” І.Котляревського.

— на засіданні Археографічної комісії М.Г. выступил с сообщением о состоянии подготовки к печати и публикации апокрифов, “Жерел до історії України-Руси” и “Енеїди” И.Котляревского.

8 липня/июля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. запропонував до друку найдавніші описи Перемишльського староства. Пропозиція була схвалена.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. предложил к печати древнейшие описания Перемышльского староства. Предложение было принято.

Грудень/декабрь

— надзвичайні загальні збори НТШ розглянули новий статут товариства, в розробці якого М.Г. відіграв провідну роль. За новим статутом у товаристві вводилася категорія дійсних членів, у компетенцію яких передавалася наукова діяльність НТШ. Але за проект нового статуту проголосувало менше 2/3 загального числа присутніх на зборах, отже, він не був прийнятий. На знак протесту М.Г. відмовився від редагування “ЗНТШ” й головування в Археографічній комісії.

— чрезвычайное общее собрание НОШ рассмотрело новый устав общества, в разработке которого М.Г. сыграл ведущую роль. По новому уставу в общество вводилась категория действительных членов, в компетенцию которых передавалась научная деятельность НОШ. Но за проект нового устава проголосовало меньше 2/3 общего количества присутствовавших на собрании, то есть он не был принят. В знак протеста М.Г. отказался от редактирования “ЗНОШ” и председательства в Археологической комиссии.

— М.Г. одружився з Марією Сильвестрівною Вояківською, львівською вчителькою, яка стала його надійним помічником у науковій і

— М.Г. вступив в брак с Марией Сильвестровной Вояковской, львовской учительницей, ставшей его надежным помощником в научной и

політичній діяльності (М. Грушевська була членом НТШ, вела перекладацьку діяльність, у 1917 р. входила до складу Української Центральної Ради).

политической деятельности (М. Грушевская была членом НОШ, занималась переводческой деятельностью, в 1917 г. входила в состав Украинской Центральной Рады).

1897

Початок року/начало года

— М. Г. розпочав працювати над “Історією України-Руси”, в основу якої був покладений загальний курс історії України, прочитаний ним у Львівському університеті в 1894—1897 рр.

— М. Г. начал работать над “Історією України-Руси” в основу которой был положен общий курс истории Украины, прочитанный им во Львовском университете в 1894—1897 гг.

4 січня/января

— М. Г. обрано членом Археологічної комісії Московського археологічного товариства.

— М. Г. избран членом Археологической комиссии Московского археологического общества.

2 лютого/февраля

— відбулися загальні збори НТШ, на яких покладено конфлікт 1896 р. М. Г. обрано головою товариства. В своїй промові новообраний голова підкреслив, що НТШ не може бути ареною політики, а повинно зосередитися тільки на науковій роботі. Окрім обов'язків голови, М. Г. виконував функції редактора “ЗНТШ”, етнографічного збірника та історичної бібліотеки, голови Історично-філософської секції НТШ та Археологічної комісії.

— состоялось общее собрание НОШ, на котором улажен конфликт 1896 г. М. Г. избран председателем общества. В своем выступлении вновь избранный председатель подчеркнул, что НОШ не может быть ареной политики, а должно сосредоточиться исключительно на научной работе. Кроме обязанностей председателя, М. Г. исполнял функции редактора “ЗНТШ”, этнографического сборника и исторической библиотеки, председателя Историко-филологической секции НОШ и Археологической комиссии.

5 лютого/февраля

— М. Г. підписав звернення Археологічної комісії НТШ до Галицького краєвого сейму з вимогою порівну розподіляти посади між українцями та поляками у Львівському краєвому архіві.

— М. Г. подписал обращение Археологической комиссии НОШ к Галицийскому краевому сейму с требованием поровну распределять должности между украинцами и поляками во Львовском краевом архиве.

24 лютого/февраля

— на засіданні Філологічної секції НТШ М. Г. виступив з рефератом статті О. Кониського

— на заседании Филологической секции НОШ М. Г. выступил с рефератом статьи О. Конисского

“Шевченко в часі подорожі на Україну в 1859 р.”

— на засіданні Історично-філософської секції М. Г. виступив з

— на заседании Историко-филологической секции М. Г. выступил с

доповіддю про стародавній Звенигород галицький.

докладом о древнем Звенигороде галицийском.

10 березня/марта

— на засіданні Філологічної секції М.Г. виступив з рефератом розвідки О.Кониського

— на засіданні Філологічної секції М.Г. виступив з рефератом дослідження А.Кониського

“Шевченко в останні часи свого життя”.

— на засіданні Історично-філософської секції М.Г. зreferував свою працю

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. прореферировав свою роботу

“Скити в Чорноморських степах”.

12 травня/мая

— на засіданні Історично-філософської секції М.Г. прорецензував працю О.Яблуновського з історії України XVII ст.

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. прорецензував працю А.Яблуновського по історії України XVII ст.

2 червня/юня

— на засіданні Філологічної секції М.Г. зreferував статтю О.Кониського

— на засіданні Філологічної секції М.Г. прореферировав статтю А.Кониського

“Хронологія творів Т.Шевченка”.

— на засіданні Історично-філософської секції М.Г. виступив з критичним оглядом нових праць з історії Давньої Русі.

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. виступив з критичним оглядом нових праць з історії Давньої Русі.

16 червня/юня

— на засіданні Історично-філософської секції М.Г. рекомендував до друку в “ЗНТШ” працю М.Княжевича

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. рекомендував до друку в “ЗНОШ” працю М.Княжевича

“Проект поліпшення торгівлі на Україні в 1784 р.”.

23 червня/юня

— на засіданні Виділу (Президії) НТШ схвалено проект нового статуту товариства.

— на засіданні Президиума НОШ прийнято проект нового уставу общества.

7 липня/юля

— на засіданні Виділу НТШ ухвалено передати проект нового статуту на розгляд загальних зборів товариства, а також узяти участь у святкуванні 1898 р. 100-річного ювілею І.Котляревського та 25-річчя заснування товариства і з цієї нагоди скликати з'їзд українських письменників. На цьому засіданні М.Г. оголосив, що належну йому суму — 600

— на засіданні Президиума НОШ прийнято рішення передати проект нового уставу на розгляд загального зібрання общества, а також взяти участь у святкуванні в 1898 г. 100-літнього ювілею І.Котляревського і 25-ліття заснування общества і в зв'язі з цим созвати съезд українских писателей. На этом засіданні М.Г. объявил, что

зол. риндів — від видання “ЗНТШ” буде передано на окрему стипендію студентам університету для заохочення їх до наукової роботи.

полагаючися ему сумма — 600 зол. риндов — от издания “ЗНТШ” будет передана на отдельную стипендию студентам университета с целью поощрения их к научной работе.

14 липня/июня

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. зreferував розвідку О.Лотоцького

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. прореферировав дослідження А.Лотоцького

“Суспільне становище білого (світського) духовенства на Україні і в Росії в XVIII ст.”.

20 жовтня/октября

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. зreferував свою розвідку

— состоялось заседание Историко-филоософской секции НТШ, на котором М.Г. прореферировав свое исследование

“Економічний стан селян в Перемишльськiм старостві в серед. XV ст. на основі описів королівщин”

3 листопада/ноября

— відбулося засідання Виділу НТШ, на якому обговорювалися організаційні питання щодо видання нового часопису товариства “Літературно-науковий вісник”, започаткованого з ініціативи М.Г. Журнал почав виходити 1898 р.

— состоялось заседание Президиума НОШ, на котором обсуждались организационные вопросы относительно издания нового журнала общества “Літературно-науковий вісник”, основанного по инициативе М.Г. Журнал начал выходить 1898 г.

7 листопада/ноября

— Українське товариство “Січ” у Відні обрало М.Г. своїм почесним членом.

— Украинское общество “Січ” в Вене избрало М.Г. своим почетным членом.

10 листопада/ноября

— М.Г. на засіданні Історично-філософської секції НТШ читав власну розвідку

— М.Г. на засіданні Історико-філософської секції НОШ читав собственное исследование

“Анти, уривок з історії України-Руси”.

14 грудня/декабря

— М.Г. підготував доповідну записку про наукову діяльність НТШ в 1896—1897 рр. для загальних зборів 1898 р., в якій стисло схарактеризував суть конфлікту, що мав місце в товаристві в кінці 1896 р. Розбіжність між прихильниками колишнього голови О.Барвінського

— М.Г. подготовил докладную записку о научной деятельности НОШ в 1896—1897 гг. для общего собрания в 1898 г., в которой коротко охарактеризовал суть конфликта, имевшего место в обществе в конце 1896 г. Расхождение во взглядах между сторонниками бывшего пред.

та прихильниками М.Г. полягала в різному баченні перспектив розвитку товариства. М.Г. виступав проти політизації діяльності НТШ, за надання йому суто академічного характеру, за проведення реформи товариства "в інтересах наукової роботи", поліпшення його фінансового становища.

седателя О.Барвинського і сторонниками М.Г. заключалась в різному виденні перспектив розвитку товариства. М.Г. виступив проти політизації діяльності НОШ, за придання йому виключительно академічного характеру, за проведення реформи товариства "в інтересах наукової роботи", удешевлення його фінансового положення.

15 грудня/декабря

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. зreferував матеріали М.Зубрицького.

— на засіданні Історико-філософської секції М.Г. проферировав матеріали М.Зубрицького.

— разом із Д.Савчаком та К.Паньківським М.Г. від імені комітету НТШ підписав відозву до громадськості із закликом жертвувати гроші на створення Української Академії наук.

— вместе с Д.Савчаком и К.Паньковским М.Г. от имени комитета НОШ подписал воззвание с призывом делать пожертвования на создание Украинской Академии наук.

— М.Г. виступив у газеті "Діло" зі статтею

— М.Г. виступил в газете "Дело" со статьей

"Добиваймося свого університету",

в якій відстоював ідею створення самостійного українського університету.

в которой отстаивал идею создания самостоятельного украинского университета.

1898

Початок року/начало года

— М.Г. разом із М.Дорундяком, Г.Окуневським, Є.Олесницьким, Ш.Сельським звернувся до української громадськості з проханням про збір коштів на придбання будинку для І.Франка.

— М.Г. вместе с М.Дорундяком, Т.Окуневским, Е.Олесницким, Ш.Сельским обратился к украинской общественности с просьбой о сборе средств на приобретение дома для И.Франка.

2 лютого/февраля

— У Львові відбулися загальні збори НТШ. Відкриваючи їх, М.Г. привітав присутніх із тим, що товариство вступило в 25-й рік свого існування й набуло за цей час

— во Львове состоялось общее собрание НОШ. Открывая его, М.Г. поздравил присутствующих с тем, что общество вступило в 25-й год своего существования и приобрело за это время

"значення головного вогнища в сфері національної культурної роботи на цілій етнографічній просторі нашого народу".

Збори ухвалили новий статут НТШ, обрали новий склад Виділу: голова — М.Г., заступник голови —

Собрание приняло новый устав НОШ, избрало новый состав Президиума: председатель - М.Г.,

С.Громницький, секретар — І.Кокорудз, члени — С.Озаркевич, К.Паньківський, Д.Савчак.

заместитель председателя — С.Громницкий, секретарь — И.Кокорудз, члены — Е.Озаркевич, К.Паньковский, Д.Савчак.

9 лютого/феврала

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. було переобрано її головою. На цьому ж засіданні він ознайомив присутніх із текстом своєї статті

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором М.Г. был переизбран ее председателем. На этом же заседании он ознакомил присутствующих с текстом своей статьи

“Причинки до історії козаччини”

23 лютого/феврала

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ схвалено до друку

— на засіданні Историко-философской секции НОШ принят к печати

І т. “Історії України-Руси” М.Г. (опубл. у “Збірнику Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка” 1898),

а також розглянуто його статтю

а также рассмотрена его статья

“Хмельницький і хмельниччина” (опубл. в т.23 “ЗНТШ”)

Лютий/февраль

— В.Симиренко через посередництво М.Г. пожертвував зі свого капіталу 10 тис. зол. крб. на придбання будинку для НТШ.

— В.Симиренко при посередничестве М.Г. пожертвовал из своего капитала 10 тыс. зол. руб. на приобретение здания для НТШ.

11 травня/мая

— М.Г. на засіданні Історично-філософської секції НТШ зreferував розвідку Глушенка

— М.Г. на засіданні Историко-философской секции НТШ проreferировал исследование Глушенко

“Архимандрит слуцький Доситей Галяховський”

14 травня/мая

— на засіданні Виділу НТШ обрано Комітет для підготовки святкування 100-річного ювілею “Енеїди” І.Котляревського та відродження української літератури. Склад Комітету: М.Грушевський, І.Франко, О.Маковей, В.Гнатюк, Заячківський.

— на засіданні Президиума НОШ избран Комитет для подготовки празднования 100-летнего юбилея “Енеиды” И.Котляревского и возрождения украинской литературы. Состав Комитета: М.Грушевский, И.Франко, О.Маковей, В.Гнатюк, Заячковский.

15 червня/юня

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. прочитав свою розвідку

— на засіданні Историко-философской секции НОШ М.Г. прочитал свое исследование

“Нестор і літопис”

30 жовтня/октября

— у Львові в залі Поштового клубу урочисто відзначено 25-річчя літературної діяльності І.Франка. Одним з ініціаторів урочистостей був М.Г., який виголосив вітальну промову на честь ювіляра.

— во Львові в залі Почтового клубу торжественно отмечено 25-летие литературной деятельности И.Франко. Одним из инициаторов торжества был М.Г., который произнес приветственную речь в честь юбиляра.

31 жовтня/октября — 1 листопада/ноября

— у Львові відбулося урочисте масове святкування 100-річчя “Енеїди” І.Котляревського та відродження українського письменства. Свято відкрилося урочистою промовою М.Г. Першого вечора в театрі була показана “Наталка-полтавка”, наступного дня проведені наукові читання (М.Г. виголосив на них доповідь

— во Львові состоялось торжественное массовое празднование 100-летия “Енеиды” И.Котляревского и возрождения украинской литературы. Праздник открылся торжественной речью М.Г. В первый вечер в театре была показана “Наталка-полтавка”, на следующий день прошли научные чтения (М.Г. прочитал на них доклад

“Українсько-руське літературне відродження в історичному розвої українського народу”),

влаштована вечір (М.Г. й тут виголосив промову, яка була визнана однією з кращих). Свято викликало великий резонанс і на західних, і на східних українських землях. На адресу Комітету надійшли вітальні листи й телеграми з усієї України.

організований торжественный ужин (М.Г. и здесь прочитал доклад, который был признан одним из лучших). Праздник вызвал большой резонанс и на западных, и на восточных украинских землях. В адрес Комитета поступили поздравительные письма и телеграммы со всей Украины.

М.Г. при НТШ з гонорарів, які мав отримати від товариства, для допомоги здібним студентам заснував

— М.Г. при НОШ из гонораров, которые должен был получить от общества, для помощи одаренным студентам создал

“Стипендійний фонд ім. М.Грушевського”.

15 лютого/февреля

на спільному засіданні Історично-філософської та Філологічної секцій схвалено до друку зреферовану М.Г. статтю

— на совместном заседании Историко-философской и Филологической секций принято к печати прореферированную М.Г. статью

Л.Ч. “Україна по 1654 р.”

1899

15 березня/марта

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ схвалено до друку

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ прийнято к печати

Л.Ч. “Історія України-Руси” М.Г. (опубл. в “Збірнику Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка” 1899)

— з ініціативи М.Г. у Львові засновано “Українсько-руську видавничу спілку”, яка з часом стала наймобільнішим українським видавництвом.

— по ініціативі М.Г. во Львові основана “Українсько-руська видавнича спілка”, которая со временем стала самым мобильным украинским издательством.

26 травня/мая

— відбулося засідання Відділу НТШ, на якому було ухвалено надати матеріальну допомогу М.Бойчукові — учневі малярської школи у Відні.

— состоялось заседание Президиума НОШ, на котором было решено предоставить материальную помощь М.Бойчуку — ученику художественной школы в Вене.

1 червня/юня

— відповідно до статуту НТШ 1898 р. на об'єднаному засіданні всіх трьох секцій товариства відбулися вибори його дійсних членів. Поряд з М.Г. по Історично-філософській секції обрані: В.Антонович, Ф.Вовк, С.Дністрянський, М.Зобков, К.Левіцький, В.Охримович, Ю.Сіцинський, П.Стебельський, Ост.Терлецький, С.Томашівський, Я.Шульгін. Загалом по всіх трьох секціях обрано 32 дійсних члени НТШ.

— в соответствии с уставом НОШ 1898 г. на объединенном заседании всех трех секций общества состоялись выборы его действительных членов. Вместе с М.Г. по Историко-философской секции избраны: В.Антонович, В.Вовк, С.Днистрянский, М.Зобков, К.Левицкий, В.Охримович, Ю.Сичинский, П.Стебельский, Ост.Терлецкий, С.Томашивский, Я.Шульгин. В целом же по всем трем секциям избрано 32 действительных члена НОШ.

14 червня/юня

— відбулося спільне засідання Філологічної та Історично-філософської секцій НТШ, на якому ухвалено відмовитися від участі в Археологічному з'їзді в Києві на знак протесту проти заборони на ньому української мови.

— состоялось совместное заседание Филологической и Историко-философской секций НОШ, на котором было решено отказаться от участия в Археологическом съезде в Киеве в знак протеста против запрета на нем украинского языка.

28 червня/юня

— М.Г. виступив на засіданні Історично-філософської секції з рефератом своєї праці

— М.Г. выступил на заседании Историко-философской секции НОШ с рефератом своей работы

“Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х років”,

рекомендував до друку в “ЗНТШ” бібліографію творів Г.Сковороди.

рекомендовал к печати в “ЗНОШ” библиографию произведений Г.Сковороды.

18 жовтня/октябрю

на спільному засіданні Історично-філософської та Філологічної секцій НТШ ухвалено надрукувати реферати, підготовлені членами товариства для Археологічного з'їзду в

на совместном заседании Историко-философской и Филологической секций НОШ принято решение опубликовать рефераты, подготовленные членами общества для

Києві, в тому числі й кілька рефератів М.Г

Археологического съезда в Киеве, в том числе и несколько рефератов М.Г

29 листопада/ноября

- на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г зreferував працю О Кониського

- на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г прореферировав роботу А Кониського

“Варианти на декотрі Шевченкові гвори”

11 грудня/декабря

- на засіданні Історично-філософської секції М.Г демонстрував бронзові мечі, знайдені в с. Комарники, й давав коментарі про значення цієї знахідки. Зreferував працю В Охримовича

на засіданні Історико-філософської секції М.Г демонстрував бронзовые мечи, найденные в с. Комарники, и делал комментарии о значении этой находки Прореферировал работу В.Охримовича

“Останки комуністичного устрою у бойків”

26 грудня/декабря

- М.Г взяв активну участь у реформуванні народовського руху з його участю товариство “Народна рада” було реорганізоване в Українську національно-демократичну партію. М.Г увійшов до її керівного органу — “Тіснішого Народного Комітету”, виконував обов’язки заступника голови партії.

- М.Г принял активное участие в реформировании народнического движения с его участием общество “Народна рада” было реорганизовано в Украинскую национально-демократическую партию. М.Г вошел в ее руководящий орган — “Тіснийший Народний комітет”, исполнял обязанности заместителя председателя партии.

1900

31 січня/января

- М.Г на спільному засіданні секцій НТШ ознайомив присутніх із новим проектом регламенту діяльності секцій та комісій Після дискусії проект був схвалений з окремими поправками

- М.Г на совместном заседании секций НОШ ознакомил присутствующих с новым проектом регламента деятельности секций и комиссий. После дискуссии проект был принят с отдельными поправками

14 лютого/февраля

- на спільному засіданні секцій НТШ відбулася реорганізація складу окремих комісій товариства. М.Г залишився у складі Археографічної комісії й знову був обраний її головою

на совместном заседании секций НОШ состоялась реорганизация состава отдельных комиссий общества. М.Г остался в составе Археографической комиссии и вновь был избран ее председателем.

14 березня/марта

на засіданні Історично філо-
софської секції М.Г зreferував
статтю

на засіданні Історико фі-
лософської секції М.Г прореферировав
статтю

Ф.Вовка "Знахідки в могилах між Верем'єм
і Стретівкою і біля Трипілля"

Друга половина березня/вторая половина марта

М.Г як голова НТШ на
правив до Чернігова адвокату,
активному діячеві українського гро-
мадівського руху Іллі Шрагу ві-
тального листа з нагоди його ювілею.

М.Г как председатель НОШ
направил в Чернигов адвокату,
активному деятелю украинского гро-
мадовского движения Илье Шрагу
приветственное письмо в связи с его
юбилеем.

1 квітня/апреля

М.Г на загальних зборах
НТШ зробив доповідь про діяльність
товариства в минулому (1899) році й
був знову переобраний на посаду
голови. Того ж дня він був переоб-
раний головою Історично-філо-
софської секції НТШ.

М.Г на общем собрании
НОШ сделал доклад о деятельности
общества в прошедшем (1899) году и
был вновь переизбран на должность
председателя. В тот же день он был
переизбран председателем Истори-
ко-философской секции НОШ.

31 травня/мая

— НТШ за підписом М.Г. та
В.Гнатюка направило вітальний
адрес краківському Ягелонському
університетові у зв'язку з його 500-
річним ювілеєм.

— НОШ за подписью М.Г. и
В.Гнатюка направил поздравитель-
ный адрес краковскому Ягелонскому
университету в связи с его 500-
летним юбилеем.

21 червня/июня

у Львові в родині Гру-
шевських народилася донька Кате-
рина яка в 20 х роках стала відомим
українським істориком, сподвижни-
цею батька

— во Львове в семье Грушевских
родилась дочь Катерина, ставшая в
20 х годах известным украинским
историком, сподвижницей отца

27 червня/июня

М.Г на засіданні Історично
філософської секції НТШ виголосив
реферат власної розвідки

М.Г на засіданні Історико-
філософської секції НОШ прочи-
тав реферат собственного исследова-
ния

"Печатки з околиць Галича" (опубл в т 38 "ЗНТШ")

5 липня/июля

на засіданні Історично
філософської секції НТШ розгляну-
то й схвалено до друку

на засіданні Історико-
філософської секції НОШ рас-
смотрен и принят к печати

III і "Історія України-Руси" М.Г (опубл в "Збірнику Історично
філософської секції Наукового товариства ім Шевченка" 1900)

20- 25 серпня/августа

у Парижі відбувся XII міжнародний конгрес передісторичної антропології та археології, на якому зачитано реферат М.Г. про похоронне поле в с. Чехи

в Парижі состоялся XII международный конгресс предисторической антропологии и археологии, на котором прочитан реферат М.Г. о погребальном поле в с. Чехи

14 листопада/ноября

за підписами М.Г. і В.Гнаюка НТШ направило вітальну телеграму до Чернівців О.Поповичеві з нагоди 25-річчя його педагогічної та літературної діяльності

с підписами М.Г. і В.Гнаюка НОШ направило поздравительную телеграмму в Черновцы Е.Поповичу в связи с 25-летием его педагогической и литературной деятельности.

1901

6 лютого/феврала

- помер батько М.Г. Сергій Федорович

- умер отец М.Г. Сергей Федорович.

27 лютого/феврала

М.Г. виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з розвідкою

М.Г. выступил на заседании Историко-философской секции НОШ с исследованием

“Хронологія подій Галицько-Волинської літописі” (опубл. в т.41 “ЗНТШ”)

25 березня/марта

відбулися загальні збори НТШ, які М.Г. відкрив великою промовою, спинившись на досягненнях і проблемах товариства. М.Г. знову було обрано до Видулу НТШ, а 27 березня він став його головою

состоялось общее собрание НОШ, которое М.Г. открыл большой речью, остановившись на достижениях и проблемах общества. М.Г. был вновь избран в Президиум НОШ, а 27 марта он стал его председателем.

26 березня/марта

Імператорське Одеське товариство історії та старожитностей обрало М.Г. своїм дійсним членом.

Императорское Одесское общество истории и древностей избрало М.Г. своим действительным членом.

6 квітня/апреля

Волинське церковно-археологічне товариство в Житомирі обрало М.Г. своїм почесним членом

- Волыньское церковно-археологическое общество в Житомире избрало М.Г. своим почетным членом

8 травня/мая

М.Г. виступив на засіданні Видулу НТШ з проектом бюджету товариства на 1901 р.

М.Г. выступил на заседании Президиума НОШ с проектом бюджета общества на 1901 г.

22 травня/мая

М.Г. на засіданні Археологічної комісії НТШ поінформував присутніх про стан друку V та VII томів

М.Г. на засіданні Археологічної комісії НОШ інформовав присутніх про стан друку V та VII томів

“Жерел до історії України-Руси”

12 липня/юля

— на засіданні Виділу НТШ розглянуто письмову заяву М.Г. про відставку з посади голови НТШ. Відставка була відхилена. Виділ вирішив повернутися до розгляду цієї справи восени 1901 р. Разом з М.Г. до демісії вдалися В.Гнатюк, С.Томашівський, І.Франко. Причина відставки полягала в конфлікті між М.Г. і його прихильниками з групою діячів, яку репрезентував проф. С.Дністрянський.

— на засіданні Президиума НОШ розглянуто письмове заявлення М.Г. об отставке с должности председателя НТШ. Отставка была отклонена. Президиум принял решение вернуться к рассмотрению этого дела осенью 1901 г. Вместе с М.Г. к демиссии прибегли В.Гнатюк, С.Томашевский, И.Франко. Причина отставки заключалась в конфликте между М.Г. и его сторонниками с группой деятелей, которую представлял проф. С.Днистрянский.

19 листопада/ноября

— 600 студентів-українців Львівського університету провели мітинг протесту проти утисків, які чинило польське керівництво університету українцям; безпосередньою причиною мітингу стала заборона декана філософського факультету професорові М.Г. розмовляти українською мовою на засіданні вченої ради факультету.

600 студентов-украинцев Львовского университета провели митинг протеста против притеснений, чинимых польским руководством университета украинцам; непосредственной причиной митинга стал запрет декана философского факультета профессору М.Г. изъясняться на украинском языке на заседаниях ученого совета факультета.

— російська цензура заборонила поширення на території Російської імперії

— российская цензура запретила распространение на территории Российской империи

“Літературно-наукового вісника”

1902

2 лютого/февреля

— на загальних зборах НТШ 48 голосами з 58 присутніх М.Г. було знову обрано головою товариства.

на общем собрании НОШ 48 голосами из 58 М.Г. был вновь избран председателем общества.

9 лютого/февреля

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ її директором та представником у Виділі товариства обрано М.Г.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ її директором и представителем в Президиуме общества избран М.Г.

26 лютого/феврала

М.Г виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з рефератом

— М.Г виступив на засіданні Історико-філософської секції НОШ з рефератом

“Чи маємо автентичні грамоти князя Льва?” (опубл. в т.45 “ЗНТШ”)

3 червня/июня

М.Г виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з рефератом

— М.Г виступив на засіданні Історико-філософської секції НОШ з рефератом

“Два селянські контракти з початку XIV в.” (опубл. в т.50 “ЗНТШ”).

10 червня/июня

М.Г виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з доповіддю про наукову діяльність О.Лазаревського, його місце в українській історіографії XIX ст (опубл. в т.47 “ЗНТШ”)

— М.Г виступив на засіданні Історико-філософської секції НОШ з докладом о научной деятельности А.Лазаревского, его месте в украинской историографии XIX ст (опубл. в т.47 “ЗНТШ”).

Початок жовтня/начало октября

М.Г повернувся до редакційного комітету

— М.Г возвратился в редакционный комитет

“Літературно наукового вісника”

12 жовтня/октября

на засіданні Історично-філософської секції НТШ було вшановано пам'ять померлих членів товариства О.Герлецького й Г.Рильського М.Г виступив зі спогадами про них

на засіданні Історико-філософської секції НОШ була почитається пам'ять умерших членов общества О.Герлецкого и Г.Рильского М.Г виступив з воспоминаниями о них

1 листопада/ноября

М.Г виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з рефератом

М.Г виступив на засіданні Історико-філософської секції НОШ з рефератом

“Київські мініатюри при Трьській псалтирі”

НТШ направило до австрійського уряду спеціальну делегацію, яка мала домогтися заснування українського університету у Львові М.Г склав спеціальний меморандум із цього приводу, який делегація передала урядові.

— НОШ направило австрійському правительству спеціальную делегацию, которая должна была добиваться основания украинского университета во Львове. М.Г составил в связи с этим специальный меморандум, который делегация передала правительству

1903

10 січня/января

— М.Г. на засіданні Історично-філософської секції НТШ прочитав свою розвідку

— М.Г. на засіданні Історико-філософської секції НОШ прочитав своє дослідження

“Економічне становище селян у львівських королівщинах в пол. XVI ст.” (опубл. в “Жерелах до історії України-Руси”).

31 січня/января

— М.Г. подав на засідання Історично-філософської секції НТШ на предмет схвалення до друку

— М.Г. представив на засіданні Історико-філософської секції НОШ на предмет прийняття к печати

IV т. “Історії України-Руси”

1 березня/марта

— М.Г. виступив на засіданні Історично-філософської секції НТШ з рефератом статті

— М.Г. виступив на засіданні Історико-філософської секції НОШ з рефератом статті

“Кілька грамот Володислава Опольського” (опубл. в т.51 “ЗНТШ”).

25 березня/марта — 4 квітня/апреля

— відбулися загальні збори НТШ, на яких бурхливо обговорювався проект нового статуту товариства. Суперечку викликав § 33 про грошову винагороду членів Видлу за працю в товаристві. М.Г. знову обрано головою НТШ

— состоялось общее собрание НОШ, на котором бурно обсуждался проект нового устава общества. Разногласие вызвал § 33 о денежном вознаграждении членов Президиума за работу в обществе. М.Г. вновь избран председателем НОШ

19 квітня/апреля — 5 травня/мая

— на запрошення Російської вищої школи наук в Парижі М.Г. прочитав для її студентів курс історії України, який пізніше був покладений в основу його праці “Очерк истории украинского народа”. Повертаючись з Парижа, М.Г. відвідав Лондон, Берлін, Лейпциг, де мав зустрічі з відомими славістами, зробив кілька доповідей і повідомлень.

— по приглашению Российской высшей школы наук в Париже М.Г. прочитал для ее студентов курс истории Украины, который позднее лег в основу его работы “Очерк истории украинского народа”. На обратном пути из Парижа М.Г. посетил Лондон, Берлин, Лейпциг, где встретился с известными славистами, сделал несколько докладов и сообщений

7 червня/июня

— М.Г. на засіданні Історично-філософської секції НТШ порушив питання про організацію систематизованої археологічної колекції товариства

— М.Г. на засіданні Історико-філософської секції НОШ подняв вопрос об организации систематизированной археологической коллекции общества

29 червня/юня

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ було вшановано пам'ять померлого члена товариства О.Маркевича. М.Г. виступив із промовою, в якій відзначив чесноти померлого. Він також зreferував свою розвідку про відомості щодо українських козаків близько 1470 року.

— М.Г. зробив доповідь на спільному засіданні секцій НТШ з приводу обрання дійсними членами товариства вчених інших національностей, зокрема О.Піпіна та В.Ягича.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ була почтена пам'ять скончавшогося члена общества О.Маркевича. М.Г. виступив з речю, в якій відзначив достоїнства покойного. Он также прореферировал свое исследование о данных, касающихся украинских казаков около 1470 года.

— М.Г. сделал доклад на общем собрании секций НОШ в связи с избранием действительными членами общества ученых других национальностей, в частности А.Пыпина и В.Ягича.

10 серпня/августа

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ обговорювалося питання про видання IV т. "Історії України-Руси" М.Г. Було ухвалено розділити рукопис на дві частини й надрукувати як VI і VII томи

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ обговорювався питання об издании IV т. "Истории Украины-Руси" М.Г. Было принято решение разделить рукопись на две части и опубликовать как IV и VII тома

"Збірника Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка" (опубл. того ж року)

28 жовтня/октябрю

— М.Г. подав на розгляд Історично-філософської секції НТШ статтю

— М.Г. представил на рассмотрение Историко-филоософской секции НОШ статью

"Пам'яті Ол.Маркевича" (опубл. в т. 55 "ЗНТШ").

8 листопада/ноябрю

на спільному засіданні всіх секцій НТШ М.Г. виступив з пропозицією, щоб при перевиданні праць членів НТШ іноземними мовами зазначалося, що вони перекладені з української мови, і обов'язково робилося посилання на український оригінал. Тривала дискусія стосовно проекту нового статуту товариства.

— на общем заседании всех секций НОШ М.Г. выступил с предложением, чтобы при переиздании трудов членов НОШ на иностранных языках отмечалось, что все они переведены с украинского языка, и в обязательном порядке давалась ссылка на украинский оригинал. Продолжалась дискуссия относительно проекта нового устава общества.

22 листопада/ноябрю

— М.Г. виступив на спільному засіданні секцій НТШ із заявою від імені Історично-філософської секції, в якій зазначалося, що жодна з сек-

— М.Г. выступил на общем заседании секции НОШ с заявлением от имени Историко-филоософской секции, в котором отмечалось, что ни

цій, згідно зі старим статутом, не може й не повинна пропонувати від себе загальним зборам проект нового статуту, це мають право робити лише окремі члени товариства. Дискутувався план видання української енциклопедії

одна из секций, согласно старого устава, не может и не должна предлагать от себя общему собранию проект нового устава, это имеют право делать только отдельные члены общества. Дискутировался план издания украинской энциклопедии.

Осінь/осень

— М.Г. розпочав перегляд першого тому "Історії України-Руси", підготовку його нового видання. Праця була закінчена навесні 1904 р.

— М.Г. приступив до пересмотру першого тома "Історії України-Руси", підготовку його нового видання. Работа была закончена весной 1904 г.

1904

10 січня/января

— відбулося засідання Історико-філософської секції НТШ, на якому схвалено до друку запропоновану М.Г. етнологічну статтю М.Зубрицького

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором принята к печати предложенная М.Г. этнологическая статья М.Зубрицкого

"Про годівлю овець у Старосамбірщині"

25 березня/марта

— відбулося спільне засідання секцій НТШ, на якому М.Г. зачитав лист-запрошення від Російської Академії наук до НТШ взяти участь у черговому з'їзді славистів. Після дискусії ухвалено обрати на з'їзд делегатами М.Г. та І.Франка.

— состоялось общее заседание секций НОШ, на котором М.Г. зачитал письмо-приглашение Российской Академии наук к НОШ с просьбой принять участие в очередном съезде славистов. После дискуссии было решено избрать делегатами на съезд М.Г. и И.Франко.

3 квітня/апреля

— відбулося засідання Історико-філософської секції НТШ, на якому схвалено до друку зреферовану М.Г. розвідку В.Доманицького

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором одобрены к печати прореферированное М.Г. исследование В.Доманицкого

"Козаччина на переломі XVI—XVIII ст. (1591—1603)"

та огляд З.Кузелі

и обзор З.Кузели

"Антропология і археология в західній і середній Європі в pp. 1900—1902"

4 квітня/апреля

— відбулися надзвичайні загальні збори НТШ, на яких гостро дискутувалося прийняття нового статуту товариства. На розгляд присутніх було внесено два проекти:

— состоялось чрезвычайное общее собрание НОШ, на котором остро дискутировалось принятие нового устава общества. На суд присутствующих были вынесены два проек-

С.Дністрианського та І.Франка. М.Г. вів збори й підтримував проект І.Франка, який зрештою й був ухвалений з деякими поправками. На випадок, якби краєве намісництво не затвердило нового статуту, збори обрали комісію для його редагування. До її складу увійшли М.Г., І.Франко, І.Макух, І.Кунцевич та В.Загайкевич.

та: С.Днистрианского и И.Франко. М.Г. вел собрание и поддерживал проект И.Франко, который в итоге и был принят с некоторыми поправками. На случай, если бы краевое наместничество не утвердило новый устав, собрание избрало комиссию для его редактирования. В ее состав вошли М.Г., И.Франко, И.Макух, И.Кунцевич и В.Загайкевич.

29 травня/мая

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. ознайомив присутніх з підготовленою ним статтею

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором М.Г. ознакомил присутствующих с подготовленной им статьей

“Звичайна схема руської історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства”

(опубл. в “Сборнике статей по славяноведению”. Спб., 1904).

В цій статті вчений сформулював теорію окремішнього розвитку українського та російського народів, якої дотримувався в багатотомній

В этой статье ученый сформулировал теорию самостоятельного развития украинского и русского народов, которой придерживался в многотомной

“Історії України-Руси”

Весна

— М.Г. здійснив короткотривалу подорож до Італії з метою відпочинку та поліпшення здоров'я.

— М.Г. осуществил краткосрочное путешествие в Италию с целью отдыха и оздоровления.

2 червня/юня

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. виклав зміст своєї статті

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором М.Г. изложил содержание своей статьи

“Спирні питання староруської етнографії”.

8 червня/юня

— відбулося засідання Виділу НТШ, на якому К.Студинський повідомив, що ухвалений 4 квітня надзвичайними загальними зборами статут не затверджено краєвим намісництвом із формальних причин. Вирішено скликати обрану зборами комісію для редагування статуту й передання його на обговорення черговим загальним збором.

— состоялось заседание Президиума НОШ, на котором К.Студинский сообщил, что принятый 4 апреля чрезвычайным общим собранием устав не утвержден краевым наместничеством по формальным причинам. Решено созвать избранную собранием комиссию для редактирования устава и передачи его на обсуждение очередному общему собранию.

29 червня/юня

— відбулися загальні збори НТШ, Відкриваючи їх великою промовою, голова товариства зробив екскурс в історію його діяльності за останні десять років, спинився на проблемах, пов'язаних з останньою зміною статуту товариства, охарактеризував діяльність НТШ за 1903—1904 рр. Збори схвалили діяльність Виділу за звітний період, М.Г. знову переобрано головою НТШ. Він запропонував на розгляд присутніх відредагований новий проект статуту, оскільки ухвалений 4 квітня не був затверджений намісництвом. У ході гострої дискусії відредагований статут був схвалений, а 25 серпня затверджений намісництвом.

— состоялось общее собрание НОШ. Открыв их большой речью, председатель общества сделал экскурс в историю его деятельности за последние десять лет, остановился на проблемах, связанных с последним изменением устава общества, охарактеризовал деятельность НОШ за 1903—1904 гг. Собрание одобрило деятельность Президиума за отчетный период, М.Г. вновь переизбран председателем НОШ. Он предложил на рассмотрение присутствующих отредактированный новый проект устава, поскольку принятый 4 апреля не был утвержден наместничеством. В ходе острой дискуссии отредактированный устав был одобрен, а 25 августа утвержден наместничеством.

4 липня/юля

— відбулося засідання Історично-філософської секції НТШ, на якому М.Г. зreferував свою статтю

— состоялось заседание Историко-философской секции НОШ, на котором М.Г. прореферировал свою статью

“Етнографічні зміни і культурні впливи в археологічному матеріалі України-Руси”.

Літо/лето

— М.Г. опублікував у Санкт-Петербурзі короткий курс історії України російською мовою

— М.Г. опублікував в Санкт-Петербурзі короткий курс історії України на руському мові

“Очерки истории украинского народа”.

Книга перевидавалася в 1906, 1911 та 1913 роках.

Книга переиздавалась в 1906, 1911 и 1913 годах.

Кінець літа/кінець лета

— М.Г. здійснив другу того року оздоровчу подорож до Італії.

— М.Г. совершил второе в том году оздоровительное путешествие в Италию.

2 листопада/ноября

— С.Г. подав на розгляд Історико-філософської секції НТШ рукопис першої частини

— М.Г. представил на рассмотрение Историко-философской секции НОШ рукопись первой части

В т. “Історії України-Руси” (опубл. в “Збірнику Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка”. 1905).

15 грудня/декабря

— М.Г. на засіданні Виділу НТШ виголосив промову, присвячену пам'яті відомого російського

— М.Г. на заседании Президиума НОШ произнес речь, посвященную памяти известного россий-

філолога, академіка, дійсного члена
НТШ О.Піп'їна.

ського філолога, академіка, дійс-
тельного члена НОШ А.Пыпина.

Кінець року/кінець года

— російський уряд дозволив поширення в Росії “Історії України-Руси”. Це сталося внаслідок різкого листа, написаного М.Г. російському міністрові внутрішніх справ П.Святополку-Мирському з приводу утисків української мови, культури й науки.

— российское правительство разрешило распространение в России “Истории Украины-Руси”. Это произошло вследствие резкого письма М.Г. российскому министру внутренних дел П.Святополку-Мирскому по поводу притеснений украинского языка, культуры и науки.

— М.Г. створює на власні кошти приватну вчительську семінарію в Коломиї.

— М.Г. создает на собственные средства частную учительскую семинарию в Коломые.

— у Львові створено Організаційний комітет для підготовки святкування 10-річного ювілею наукової праці М.Г. в Галичині. До складу комітету увійшли: В.Гнатюк, Д.Коренець, І.Кревецький, С.Томашівський, І.Франко. Зусиллями комітету був підготовлений і виданий коштом НТШ 1906 р.

— во Львове создан Организационный комитет по подготовке празднования 10-летнего юбилея научной работы М.Г. в Галиции. В состав комитета вошли: В.Гнатюк, Д.Коренець, И.Кревецкий, С.Томашивский, И.Франко. Усилиями комитета был подготовлен и изданный на средства НОШ в 1906 г.

“Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському”

1905

13 січня/января

— М.Г. запропонував на розгляд Історично-філософської секції НТШ першу частину

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ первую часть

“Матеріалів до історії суспільних і економічних відносин західної України” (опубл. в т.63 “ЗНТШ”).

Березень/март

— на розвиток революції в Росії М.Г. відгукнувся статтею

— на развитие революции в России М.Г. откликнулся статьей

“Українство і питання дня в Росії” (опубл. в “Літературно-науковому віснику” (далі — “ЛНВ”). 1905. № 4),

в якій сформулював завдання українського руху в революції, закликав українців до активної політичної діяльності на благо своєї нації.

в которой сформулировал задачи украинского движения в революции, призвал украинцев к активной политической деятельности на благо своей нации.

19 квітня/апреля

— відбулися загальні збори НТШ, на яких спалахнув конфлікт

— состоялось общее собрание НОШ, на котором вспыхнул кон-

мж М.Г. та М.Павликом, який звинуватив голову в незадовільному веденні фінансів товариства. Конфлікт викликав гостру дискусію, в підсумку якої М.Павлик пообіцяв надрукувати в газеті "Діло" заяву, що не мав наміру робити М.Г.

фликт между М.Г. и М.Павликом, который обвинил председателя в неудовлетворительном ведении финансов общества. Конфликт вызвал острую дискуссию, в результате которой М.Павлик пообещал опубликовать в газете "Діло" заявление о том, что не имел намерения делать М.Г.

"закидів яких-небудь неточностей і неправильностей у веденю адміністрації товариства".

— М.Г. переобрано головою НТШ.

— М.Г. переизбран председателем НОШ.

20 квітня/апреля

— М.Г. подав на розгляд Историко-філософської секції НТШ другу частину

— М.Г. представил на рассмотрение Историко-философской секции НОШ вторую часть

"Матеріалів до історії суспільних і економічних відносин Західної України" (опубл. в т.64 "ЗНТШ").

Травень/май

— М.Г. запропонував проект майбутнього конституційного ладу в Росії, який виклав у статті

— М.Г. предложил проект будущего конституционного строя в России, который изложил в статье

"Конституційне питання і українство в Росії" (опубл. у "ЛНВ". 1905. № 5).

В основу проекту були покладені ідеї децентралізації Росії, національно-територіального самоврядування.

В основу проекта легли идеи децентрализации России, национально-территориального самоуправления.

Літо/лето

— НТШ з ініціативи М.Г. організувало археографічні експедиції до бібліотек та архівів Варшави, Києва, Кракова, Харкова, Москви й Петербурга, аби підготувати корпус документів з історії козацтва.

— НОШ по инициативе М.Г. организовало археографические экспедиции в библиотеки и архивы Варшавы, Киева, Кракова, Харькова, Москвы и Петербурга с целью подготовить корпус документов по истории казачества.

1 листопада/ноября

— М.Г. виступив на засіданні Археографічної комісії НТШ з проектом створення багатотомного корпусу документів і матеріалів з історії України козацьких часів та історії української козащини.

— М.Г. выступил на заседании Археографической комиссии НОШ с проектом создания многотомного корпуса документов и материалов по истории Украины казачьих времен и истории украинского казачества.

Осінь/осень

— М.Г. прийшов до ідеї перенести видання "ЛНВ" зі Львова до

— М.Г. пришел к идее перенести издание "ЛНВ" из Львова в Киев,

Києва, маючи на меті в такий спосіб тісніше поєднати східні й західні українські землі, сприяти виробленню єдиної літературної мови, консолідації національного руху.

намереваясь таким образом теснее соединить восточные и западные украинские земли, способствовать созданию единого литературного языка, консолидации национально-го движения.

1906

15 січня/января

— М.Г. подав на обговорення Исторично-філософської секції НТШ другу частину

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ вторую часть

У т. "Історії України-Руси" (опубл. в "Збірнику Исторично-філософичної секції Наукового товариства ім. Шевченка". 1906).

Січень/январь

— в першій книзі "ЛНВ" за 1906 р. в рубриці "З біжучої хвилі" М.Г. опублікував статтю, в якій охарактеризував політичну ситуацію в Україні в момент розвитку революції 1905 р., констатував малозначущість здобутків українського руху.

— в первой книге "ЛНВ" за 1906 г. в рубрике "З біжучої хвилі" М.Г. опублікував статтю, в которой охарактеризовал политическую ситуацию в Украине в момент развития революции 1905 г., констатировал малозначительность завоеваний украинского движения.

28 лютого/февраля

— за пропозицією В.Гнатюка Виділ НТШ ухвалив пошанувати М.Г. з нагоди 10-річчя його діяльності на посаді голови НТШ.

— по предложению В.Гнатюка Президиум НОШ принял решение о чествовании М.Г. в связи с 10-летием его деятельности в должности председателя НОШ.

Лютий/февраль

— у Львові до 10-річного ювілею наукової праці М.Г. в Галичині вийшов з друку

— во Львове к 10-летнему юбилею научной деятельности М.Г. в Галиции вышел из печати

"Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському".

3 червня/июня

— у Петербурзі почав виходити часопис "Український вестник" — орган української парламентської громади І Державної думи. Видання припинилося після розпуску Думи у серпні 1906 р. М.Г. провів літо 1906 р. у Петербурзі, брав активну участь у виданні, був автором найважливіших програмних статей, більшість із яких була наступного року опублікована окремим збірником

— в Петербурге начал выходить журнал "Украинский вестник" — орган украинской парламентской громады I Государственной думы. Издание прекратило существование после роспуска Думы в августе 1906 г. М.Г. провел лето 1906 г. в Петербурге, принимал активное участие в издании, был автором наиболее важных программных статей, большинство из которых было в следующем году издано отдельным сборником

"Освобождение России и украинский вопрос"

30 червня/июня

— М.Г. подав на обговорення Історично-філософської секції НТШ статтю

— М.Г. представив на обговорення Історико-філософської секції НОШ статтю

“Лист Володимирської громади з 1324 р.” (опубл. в т.72 “ЗНТШ”).

9 липня/июля

— М.Г. обрано головою новоствореної Статистичної комісії НТШ.

— М.Г. избран председателем новосозданной Статистической комиссии НОШ.

28 вересня/сентября

— в Києві почала виходити щоденна українська газета “Рада”, одним із засновників якої був М.Г.

— в Киеве начала издаваться ежедневная украинская газета “Рада”, одним из учредителей которой был М.Г.

13 жовтня/октября

— з ініціативи М.Г. Історично-філософська секція НТШ ухвалила розпочати видання нової серії

— по инициативе М.Г. Историко-философская секция НТШ приняла решение приступить к изданию новой серии

“Руської історичної бібліотеки”

під загальною назвою

под общим названием

“Українсько-руський архів”.

Матеріалами першого тому затверджено описи рукописів бібліотеки Народного дому (1906).

Материалами первого тома утверждены описи рукописей библиотеки Народного дома (1906).

— на засіданні Археографічної комісії НТШ з ініціативи М.Г. ухвалено видрукувати збірку документів, присвячену діяльності Пилипа Орлика.

— на заседании Археографической комиссии НОШ по инициативе М.Г. было принято решение опубликовать сборник документов, посвященный деятельности Пыльпы Орлика.

Грудень/декабрь

— М.Г. приїхав до Києва з остаточним наміром перенести видання “ЛНВ” зі Львова до Києва.

— М.Г. приехал в Киев с окончательным намерением перенести издание “ЛНВ” из Львова в Киев.

28 грудня/декабрь

— М.Г. в Києві привітав від імені НТШ проф. В.Антоновича з його ювілеєм і подарував присвячений йому том “ЗНТШ”.

— М.Г. в Киеве приветствовал от имени НОШ проф. В.Антоновича с его юбилеем и преподнес посвященный ему том “ЗНТШ”.

Кінець року/конец года

— в дванадцятому числі “ЛНВ” за 1906 р. М.Г. виступив із програмною статтею “Галичина і Україна”, в

— в двенадцатом номере “ЛНВ” за 1906 г. М.Г. выступил с программной статьей “Галичина и Украина”, в

якій закликав до тісного єднання східних і західних українських земель.

в котрій, призивав к тесному єдиню восточных и западных украинских земель:

“Українш мусять всю енергію вложити в те, аби відогроти національне почуття, і з ним — почуття національної спільності, солідарності у різних частин українського народу, та сконцентрувати, можливо систематично й планоно, національні сили тих різних частин на спільній національній роботі, яку нам висувають біжучі події на денний порядок”.

1907

Січень/январь

у Києві під загальною редакцією М.Г. почав друкуватися часопис “Україна”, який у редакційній передмові було проголошено наступником “Киевской старины”

— в Києве под общей редакцией М.Г. начал издаваться журнал “Україна”, который в редакционном предисловии был объявлен преемником “Киевской старины”

Січень/январь — *квітень/апрель*

— в газеті “Рада” М.Г. опублікував цикл статей, присвячених проблемам та захисту української мови. Того ж року ці статті були видані окремою збіркою

— в газете “Рада” М.Г. опублікував цикл статей, посвященных проблемам и защите украинского языка. В том же году эти статьи были изданы отдельным сборником

“Про українську мову і українську справу”.

2 лютого/февраля

— М.Г. зачитав на Историко-філософській секції НТШ некролог на смерть Н.Молчановського, підготовлений ним для публікації в т.75 “ЗНТШ”

— М.Г. прочитал на Историко-философской секции НОШ некролог на смерть Н.Молчановского, подготовленный им для публикации в т.75 “ЗНТШ”.

20 березня/марта

М.Г. ознайомив Виділ НТШ з підготовленим ним меморандумом товариства до міністра освіти Австро-Угорщини з приводу утворення у Львові самостійного українського університету. Виділ ухвалив меморандум і вирішив передати його міністрові через спеціально утворену делегацію.

М.Г. ознайомил Президиум НОШ с подготовленным им меморандумом общества к министру образования Австро-Венгрии по поводу создания во Львове независимого украинского университета. Отдел принял меморандум и решил передать его министру посредством специально созданной делегации.

30 березня/марта

— Историко-філософська секція НТШ схвалила й рекомендувала до друку другу частину

— Историко-философская секция НОШ одобрила и рекомендовала к печати вторую часть

VI т “Історії України-Руси” (опубл. в “Збірнику Историко-філософської секції Наукового товариства ім.Шевченка” 1907).

відбулися загальні збори НТШ, на яких М.Г. звітував про діяльність товариства протягом 1905—1906 рр. і був переобраний на новий термін. Збори ухвалили рішення замовити художній портрет М.Г. й помістити його в залі засідань, відзначивши в такий спосіб десятирічну діяльність М.Г. на посаді голови НТШ. (На засіданні Виділу товариства 5 червня було ухвалено також замовити у скульптора М.Паращука бюст М.Г., відлити його з бронзи й установити в залі засідань.)

у Києві відкрилися перші установчі збори Українського наукового товариства (УНТ). М.Г. виступив з доповіддю про програму наукової діяльності товариства, в якій підкреслив, що головною його метою є “наукові розсліди на полі українознавства і ознайомлення громадянства зо всіма сторонами минулого і сучасного життя України”. Збори обрали М.Г. головою товариства. Він очолив українські наукові осередки у Львові та Києві, що сприяло консолідації національних наукових сил. Праця Українського наукового товариства будувалася за зразком організації НТШ. В УНТ було створено три секції — історичну, філологічну, природничих і математичних наук та кілька комісій.

1 жовтня/октября

М.Г. отримав повідомлення неодмінного секретаря Російської імператорської Академії наук С.Ольденбурга про те, що його

поданим на премію графа Уварова, присуджено почесний відгук.

состоялось общее собрание НОШ, на котором М.Г. делал отчет о деятельности общества в течение 1905—1906 гг. и был переизбран председателем на новый срок. Собрание приняло решение заказать художественный портрет М.Г. и поместить его в зале заседаний, отметив таким образом десятилетие деятельности М.Г. в должности председателя НТШ. (На заседании Президиума общества 5 июня было решено также заказать у скульптора М.Паращука бюст М.Г., отлить его из бронзы и установить в зале заседаний.)

— в Киеве состоялось первое учредительное собрание Украинского научного общества (УНО). М.Г. выступил с докладом о программе научной деятельности общества, в которой подчеркнул, что главной его целью являются “научные исследования на поле украиноведения и ознакомление общественности со всеми гранями прошлой и настоящей жизни Украины”. Собрание избрало М.Г. председателем общества. Он возглавил украинские научные центры во Львове и Киеве, что способствовало консолидации национальных научных сил. Работа Украинского научного общества строилась по примеру организации НОШ. В УНО было создано три секции — историческую, филологическую, естественных и математических наук — и несколько комиссий.

М.Г. получил уведомление неперменного секретаря Российской императорской Академии наук С.Ольденбурга о том, что его

предоставленным на премію графа Уварова, присужден почетный отзыв.

9 жовтня/октября

у Києві під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ,

— в Киеве под председательством М.Г. состоялось заседание Сове

на якому М.Г. було порушено питання про форму рекомендації для вступу до товариства, а також запропоновано проект відозви до членів УНТ з метою інтенсифікації наукової роботи.

та УНО, на якому М.Г. затрунул вопрос о форме рекомендации для вступления в общество, а также предложил проект воззвания к членам УНО с целью интенсификации научной работы.

14 жовтня/октября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому розглянуто кандидатури тих, хто вступає у члени товариства.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором рассмотрены кандидатуры вступающих в члены общества.

24 листопада/ноября

— у Києві під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому М.Г. поінформував присутніх про створення Філологічної секції товариства, обговорено питання про перетворення журналу "Україна" в орган товариства.

— в Киеве под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором М.Г. информировал присутствующих о создании Филологической секции общества, обсуждался вопрос о превращении журнала "Украина" в орган общества.

28 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому він доповідав про створення Историчної секції товариства.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором он докладывал о создании Исторической секции общества.

30 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова порушив питання про видавництво товариства та його друкований орган.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель поднял вопрос об издательстве общества и его печатном периодическом органе.

14 грудня/декабря

— українська студентська громада Дерптського університету обрала М.Г. своїм почесним членом.

— украинская студенческая "громада" Дерптского университета избрала М.Г. своим почетным членом.

— в Санкт-Петербурзькому видавництві

— в Санкт-Петербургском издательстве

“Благотворительного общества изданий общеполитических и дешевых книг”

вийшла з друку

вышла из печати

книга М.Г. “Про старі часи на Україні. Коротка історія України”

5 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому розглянуто питання про фінанси, підготовку лекцій, проведення загальних зборів, обрано членами товариства Є.Чикаленка та К.Студинського.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором был рассмотрен вопрос о финансах, подготовке лекций, проведение общего собрания, избраны членами общества Е.Чикаленко и К.Студинский.

12 січня/января

— відбулися загальні збори УНТ, на яких було переобрано склад Ради. М.Г. знову обраний головою товариства.

— відбулося засідання новообраної Ради УНТ, на якому було створено редакційний комітет, куди увійшли голова товариства, голови секцій та скарбник. Ухвалено назвати друкований періодичний орган товариства

“Записки Київського Українського наукового товариства”.

— М.Г. від імені НТШ направив вітальну телеграму М.Заньковецькій з нагоди урочистого святкування українською громадськістю в Києві 25-річчя сценічної діяльності великої актриси.

— состоялось общее собрание УНО, на котором был переизбран состав Рады. М.Г. вновь избран председателем общества.

— состоялось заседание вновь избранного Совета УНО, на котором был создан редакционный комитет, куда вошли председатель общества, председатели секций и казначей. Решено назвать печатный периодический орган общества

— М.Г. от имени НОШ направил приветственную телеграмму М.Заньковецкой в связи с торжественным празднованием украинской общественностью в Киеве 25-летия сценической деятельности великой актрисы.

19 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому розглянуто ще раз питання про назву друкованого періодичного органу, ухвалено графік читання лекцій, прийнято рішення вшанувати М.Заньковецьку з нагоди її ювілею.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором еще раз был рассмотрен вопрос о названии печатного периодического органа, утвержден график чтения лекций, принято решение о чествовании М.Заньковецкой в связи с ее юбилеем.

6 лютого/февраля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому розглянуто план наступної наукової діяльності товариства, встановлено суму гонорару (24 крб.) за аркуш оригінальної праці, розмір оплати за коректуру, перекладацьку роботу тощо. Визначено тираж “Записок...” — 700 примірників. Ухва-

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором был рассмотрен план последующей научной деятельности общества, установлены сумма гонорара (24 руб.) за лист оригинальной работы, размер оплаты за корректуру, работу переводчика и т.д. Определен тираж “Записок...” — 700 эк-

лено текст адресу на пошанування М.Заньковецької.

земляров. Утвержден текст адреса для чествования М.Заньковецкой.

8 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було обговорено інформацію голови про друкарню товариства, затверджено зміст першої книги "Записок..."

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором обсуждалась информация председателя о типографии общества, утверждено содержание первой книги "Записок..."

22 березня/марта

— М.Г. на засіданні Історично-філософської секції НТШ повідомив присутніх про смерть 21 березня В.Антоновича та виступив зі спогадами про вченого. Секція доручила М.Г. бути її представником на похоронах почесного члена НТШ.

— М.Г. на засіданні Історико-філософської секції НОШ повідомив присутствующим о кончине 21 марта В.Антоновича и выступил с воспоминаниями об ученом. Секция поручила М.Г. быть ее представителем на похоронах почетного члена НОШ.

29 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано інформацію голови про друкування першої книги "Записок...", ухвалено другу книгу присвятити П.Житецькому, а третю — В.Антоновичу. П.Житецького обрано почесним членом УНТ.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором была заслушана информация председателя о публикации первой книги "Записок...", решено вторую книгу посвятить П.Житецкому, а третью — В.Антоновичу. П.Житецкий избран почетным членом УНТ.

31 травня/мая

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому підтверджено рішення загальних зборів товариства про відмову від участі в Чернігівському археологічному з'їзді через заборону на ньому української мови.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было подтверждено решение общего собрания общества об отказе от участия в Черниговском археологическом съезде из-за запрета на нем украинского языка.

Травень/май

— вийшла з друку під загальною редакцією М.Г. перша книга

— вышла из печати под общей редакцией М.Г. первая книга

"Записок Українського наукового товариства".

8 червня/юня

— рішенням загальних зборів товариства "Просвіта" у Львові

— решением общего собрания общества "Просвіта" во Львове

М.Г. "за його знамениті наукові праці з обсягу історії України-Руси і визначні заслуги на полі національного та політичного освідомлення українського народу"

іменовано почесним членом товариства.

назван почетным членом общества.

15 червня/июня

— М.Г. подав для обговорення на Історично-філософській секції НТШ першу частину

— М.Г. представив для обговорення на Історико-філософській секції НОШ першу частину

VII т. “Історії України-Руси” (опубл. в “Збірнику Історично-філософичної секції Наукового товариства ім. Шевченка”. 1909).

18 вересня/серпня

— в Києві створено нелегально позапартійне українське громадське об'єднання — “Товариство українських поступовців” (ТУП), яке згуртувало в роки реакції найкращі сили української інтелігенції й до лютевої революції 1917 р. залишалось єдиною діючою українською організацією. М.Г. брав активну участь у роботі ТУП, входив до його керівництва.

під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було підтримано ініціативу голови привітати з ювілеями відомого слов'янознавця В.Ягича та письменника Л.Толстого. Увільнено Г.Павлуцького від обов'язків голови Історичної секції; М.Г. доручено справу поширення в Галичині

— в Києві створено нелегальне внепартійне українське громадське об'єднання — “Товариство українських поступовців” (ТУП), которое сплотило в годы реакции лучшие силы украинской интеллигенции и до февральской революции 1917 г. оставалось единственной действующей украинской организацией. М.Г. принимал активное участие в работе ОУП, входил в его руководство.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором была поддержана инициатива председателя поздравить с юбилеями известного славяноведа В.Ягича и писателя Л.Толстого. Г.Павлуцкий освобожден от обязанностей председателя Исторической секции; М.Г. поручено распространение в Галиции

“Записок Українського наукового товариства”.

4 жовтня/жовтня

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому за рекомендацією голови обрано дійсним членом товариства О.Лотоцького; ухвалено звернення до громадськості з проханням жертвувати книжки для бібліотеки товариства; вирішено подарувати другу книгу “Записок...” П.Житецькому.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором по рекомендации председателя избран действительным членом общества А.Лотоцкий; принято обращение к общественности с просьбой о пожертвовании книг в библиотеку общества, решено подарить вторую книгу “Записок...” П.Житецкому.

9 жовтня/жовтня

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому схвалено зміст третьої книги “Записок...”; заслухано інформацію М.Г. про бібліотеки померлих В.Антоновича та О.Кониського.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было одобрено содержание третьей книги “Записок...”; заслушана информация М.Г. о библиотеках покойных В.Антоновича и А.Конисского.

8 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова інформував присутніх про угоду з К.Михальчуком щодо редагування “Записок...”; про їх розповсюдження в Галичині; про утворення статистично-економічної комісії.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель информировал присутствующих о соглашении с К.Михальчуком относительно редактирования “Записок...”; о их распространении в Галиции; о создании статистическо-экономической комиссии.

8 грудня/декабря

— М.Г. від імені НТШ направив привітання товариству “Просвіта” з нагоди 40-річчя його заснування.

— М.Г. от имени НОШ направил приветствие обществу “Просвіта” в связи с 40-летием его основания.

9 грудня/декабря

— М.Г. ознайомив членів Археографічної комісії НТШ з написаною ним передмовою до корпусу матеріалів з історії козащини

— М.Г. ознакомил членов Археографической комиссии НОШ с предисловием, написанным им к корпусу материалов по истории казачества

(опубл. як т. 8 “Жерел до історії України-Руси”).

13 грудня/декабря

— з ініціативи М.Г. Виділ НТШ обговорив проблему збирання коштів на побудову пам’ятника Т.Шевченкові в Києві.

— по инициативе М.Г. Президиум НТШ обсудил проблему сбора средств на строительство памятника Т.Шевченко в Киеве.

— з ініціативи М.Г. на Галичині засновано Шкільний союз, головою якого вчений був два роки. В цьому ж 1908 р. М.Г. очолив Товариство учителів вищих шкіл

— по инициативе М.Г. в Галиции основан Школьный союз, председателем которого ученый был на протяжении двух лет. В этом же 1908 г. М.Г. возглавил Общество учителей высших школ

“Учительська громада”.

1909

9 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому розглянуто питання про скликання річних зборів.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором был рассмотрен вопрос о созыве годового собрания.

24 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО,

обговорено проблему пошуків коштів на видання "Записок..."

на якому обговорювалась проблема пошуку средств на издание "Записок..."

31 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено найняти для товариства окреме помешкання; заслужано інформацію голови про швидкий вихід третьої книги "Записок..."

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором принято решение нанять для общества отдельное помещение; заслушана информация председателя о скором выходе третьей книги "Записок..."

28 лютого/февраля

— М.Г. подав на обговорення Исторично-філософської секції НТШ другу частину

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ вторую часть

VII т. "Історії України-Руси" (опубл. в "Збірнику Исторично-філософичної секції Наукового товариства ім. Шевченка". 1909).

Після/после 6 березня/марта

— М.Г. як голова НТШ підписав разом із представниками інших українських громадських організацій Львова відозву до українського народу Галичини про збирання коштів на спорудження пам'ятника Т.Шевченку в Києві.

— М.Г. как председатель НОШ подписал вместе с представителями других украинских общественных организаций Львова воззвание к украинскому народу Галиции о сборе средств на сооружение памятника Т.Шевченко в Киеве.

14 березня/марта

— М.Г. звітував на засіданні Археографічної комісії про своє відраджання до архівів Петербурга.

— М.Г. отчитался на заседании Археографической комиссии о своей командировке в архивы Петербурга.

7 квітня/апреля

— М.Г. обрано почесним членом благодійного Товариства видання загальнокорисних і дешевих книжок у Петербурзі.

— М.Г. избран почетным членом благотворительного Общества издания общепользных и дешевых книг в Петербурге.

18 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова інформував присутніх про фінансові справи товариства, пошуки приміщення, обмін літературою.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель информировал присутствующих о финансовых делах общества, поисках помещения, обмене литературой.

12 травня/мая

— відбулися чергові звітно-виборні загальні збори НТШ. М.Г. звітував про виконану товариством

— состоялось очередное отчетно-выборное собрание НОШ. М.Г. отчитался о проделанной обществом

роботу й був знову обраний головою товариства.

работе и был вновь переизбран председателем общества.

4 червня/июня

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова інформував присутніх про вихід четвертої книги “Записок...”.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель информировал присутствующих о выходе четвертой книги “Записок...”.

Початок осені/начало осени

— у Києві представниками української інтелігенції створено журі для проведення конкурсу на найкращий проект пам'ятника Т.Шевченку. М.Г. увійшов до його складу разом із В.Науменком, А.Вязловим, В.Кричевським, Є.Чикаленком та ін.

— в Киеве представителями украинской интеллигенции создано журі для проведения конкурса на лучший проект памятника Т.Шевченко. М.Г. вошел в его состав вместе с В.Науменко, А.Вязловым, В.Кричевским, Е.Чикаленко и др.

29 вересня/сентября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова доповів про підвищення платні за помешкання товариства; про асигнування грошей на проведення археологічних розкопок у Мезені; про список книг, які бажано було б одержати від Академії наук.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель доложил о повышении платы за помещение общества; об ассигновании денег на проведение археологических раскопок в Мезене; о списке книг, которые было бы желательно получить от Академии наук.

Вересень/сентябрь

— з участю й з ініціативи М.Г. в Києві почав видаватися популярний ілюстрований тижневик “Село”

— при участии и по инициативе М.Г. в Киеве начал издаваться популярный иллюстрированный еженедельник “Село”.

9 жовтня/октября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено провести популярні читання з української історії, мови та літератури. Доповідачами визначені М.Г., Ор. Левицький, В.Перетц, І.Стешенко.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором принято решение провести популярные чтения по украинской истории, языку и литературе. Докладчиками определены М.Г., Ор. Левицкий, В.Перетц, И.Стешенко.

17 жовтня/октября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому вирішено звернутися до Українського клубу з проханням дозволити користуватися його при-

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором решено обратиться к Украинскому клубу с просьбой позволить пользоваться его помеще-

міщенням для загальних засідань УНТ ще однієї середи на місяць; прийняти до Музею товариства одяг Т.Шевченка.

нием для общих заседаний УНО еще одну среду в месяц; принять в Музей общества одежду Т.Шевченко.

1910

17 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому голова інформував присутніх, що ревізійна комісія на засіданні 15 січня, розглянувши роботу УНТ, знайшла її “у відповідному порядку”. Заслухано звіт скарбника товариства.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором председатель информировал присутствующих о том, что ревизионная комиссия на заседании 15 января, рассмотрев работу УНО, нашла ее “в соответствующем порядке”. Заслушан отчет казначея общества.

24 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулися загальні збори УНТ, на яких призначено термін (15 травня) скликання загальних зборів, обговорено звістку про смерть М.Кропивницького, ухвалено взяти участь у похоронах.

— под председательством М.Г. состоялось общее собрание УНО, на котором назначен срок (15 мая) созыва общего собрания, обсуждено известие о смерти М.Кропивницкого, решено принять участие в похоронах.

11 травня/мая

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було заслухано повідомлення про смерть Б.Грінченка, винесено рішення про вшанування його пам'яті.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было заслушано сообщение о смерти Б.Гринченко, принято решение о чествовании его памяти.

Весна

— М.Г. розпочав працю над

— М.Г. начал работу над

VIII т. “Історії України-Руси”.

9 червня/июня

— Історично-філософська секція НТШ схвалила до друку першу частину

— Историко-философская секция НОШ одобрила к печати первую часть

VIII т. “Історії України-Руси” М.Г. (опубл. в “Збірнику Історично-філософичної секції Наукового товариства ім. Шевченка”. 1912).

— на засіданні Археографічної комісії М.Г. повернувся до питання продовження публікації щоденника Як.Марковича, а також зробив інформацію про стан видання чергових томів

— на заседании Археографической комиссии М.Г. возвратился к вопросу о продолжении публикации дневника Як.Марковича, а также сделал сообщение о состоянии издания очередных томов

“Пам'яток українсько-руської мови і літератури”, “Жерел з історії України-Руси”.

13 липня/июля

— Виділ НТШ ухвалив надрукувати в перекладі німецькою мовою коштом товариства

— Президиум НОШ прийняв рішення опублікувати в перекладі на німецький язык на средства общества

книгу М.Г. "Очерк истории украинского народа".

13 листопада/ноября

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. виступив з рефератом своєї статті

— на засіданні Історично-філософської секції НОШ М.Г. виступив з рефератом своєї статті

"До питання про розселення в'ятичів" (опубл. в т.98 "ЗНТШ").

4 грудня/декабря

— члени Виділу НТШ написали на київську адресу М.Г. телеграму, в якій привітали його з 25-річчям літературно-наукової діяльності, побажали

— члени Президиума НОШ написали на київський адрес М.Г. телеграму, в якій поздравили його з 25-літнім літературно-науковою діяльністю, пожелали

"трудитися з дотепершнім успіхом коло розбудження національної свідомості і розвою рідної культури".

6 грудня/декабря

— Харківська українська студентська громада на своїх загальних зборах ушанувала 25-річчя наукової праці М.Г. і обрала його своїм почесним членом.

— Харьковская украинская студенческая громада на общем собрании отметила 25-летие научной работы М.Г. и избрала его своим почетным членом.

7 грудня/декабря

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було заслухано інформацію голови про закінчення друкування своєї книжки "Записок...", а також зміст наступної, восьмої книжки.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором была заслушана информация председателя об окончании печатания седьмой книги "Записок...", а также содержание следующей, восьмой книги.

— М.Г. відмовився від пропозиції київського Українського клубу та НТШ публічно відсвяткувати 25-річчя своєї наукової діяльності.

— М.Г. отказался от предложения киевского Украинского клуба и НОШ публично отпраздновать 25-летие своей научной деятельности.

— російською цензурою конфісковано чотири числа журналу "ЛНВ".

— российской цензурой конфискованы четыре номера журнала "ЛНВ".

1911

Початок року/начало года

— у Києві відбувся з'їзд ТУП, який обрав М.Г. почесним членом товариства.

— в Киеве состоялся съезд ОУП, который избрал М.Г. почетным членом общества.

15 січня/января

— у Києві під головуванням М.Г. відбулася нарада членів ТУП з В.Обнінським. Обговорювалася проблема створення Всеросійського товариства автономістів-федералістів.

— в Києве под председательством М.Г. состоялось совещание членов ОУП с В.Обнинским. Обсуждалась проблема создания Всероссийского общества автономистов-федералистов.

13 лютого/феврала

М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, був переобраний головою товариства.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, был переизбран председателем общества.

8 березня/марта

— М.Г. подав на обговорення Історично-філософської секції НТШ статтю

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ статью

“Два ювілеї” (опубл. в “ЛНВ”. 1911. Кн.3).

17 березня/марта

— у Києві з участю М.Г. почав видаватися ілюстрований тижневик “Засів”, який став спадкоємцем “Села”.

— в Києве при участии М.Г. начал издаваться иллюстрированный еженедельник “Засів”, который стал преемником “Села”.

18 березня/марта

— у Києві помер П.Житецький — відомий український учений-мовознавець, дійсний член НТШ, М.Г. брав участь у похоронах, виголосив промову й поклав на могилу траурний вінок від НТШ та УНТ.

— в Києве скончался П.Житецкий — известный украинский ученый-языковед, действительный член НОШ. М.Г. участвовал в похоронах, произнес речь и возложил на могилу траурный венок от НОШ и УНО.

23 березня/марта

— відбулися збори УНТ, присвячені пам'яті члена-фундатора товариства, відомого філолога П.Житецького. М.Г. виступив з доповіддю

— состоялось собрание УНО, посвященное памяти члена-основателя общества, известного филолога П.Житецкого. М.Г. выступил с докладом

“Пам'яті П.Г.Житецького”.

11 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було затверджено зміст дев'ятої книги “Записок...”, заслухано ряд повідомлень.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было утверждено содержание девятой книги “Записок...” заслушан ряд сообщений.

27 квітня/апреля

— М.Г. подав на обговорення Історично-філософської секції НТШ замітку

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ заметку

“Записка Гендльовіка про банатських запорожців”(опубл. в т.101 “ЗНТШ”

— у Львові вийшла з друку брошура М.Г. “Наша політика”, в якій було зібрано його статті, друковані попередньо в “ЛНВ”. У цих статтях М.Г. піддав гострій критиці діяльність українських галицьких політиків, звинуватив їх в опортунізмі та угодовстві з пропольськими органами влади краю. Брошура спричинилася до виникнення нового конфлікту між М.Г. та українськими галицькими діячами, лідерами Української національно-демократичної партії (УНДП).

— во Львові вийшла з печатки брошура М.Г. “Наша політика”, в якій були зібрані його статті, опубліковані раніше в “ЛНВ”. В цих статтях М.Г. піддав гострій критиці діяльність українських галицьких політиків, обвинуватив їх в опортунізмі та угодовстві з пропольськими органами влади краю. Брошура послужила причиною виникнення нового конфлікту між М.Г. та українськими галицькими діячами, лідерами Української національно-демократичної партії (УНДП).

5 червня/июня

— відбулися загальні збори НТШ, на яких на новий дворічний термін було переобрано Виділ. М.Г. залишився на посаді голови товариства та Історично-філософської секції.

— состоялось общее собрание НОШ, на котором на следующие два года был переизбран Президиум. М.Г. остался в должности председателя общества и Историко-филологической секции.

21 червня/июня

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ М.Г. зreferував свою статтю

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ М.Г. прореферировал свою статью

“Нові конструкції початків слов'янського і українсько-руського життя. Критичні замітки” (опубл. в т.103 “ЗНТШ”).

9—16 грудня/декабря

— львівська газета “Діло” опублікувала низку статей під спільною назвою

— львовская газета “Діло” опублікувала ряд статей под общим заглавием

“Наша політика. Гльосси до брошури проф. М.Грушевського”.

Анонімний автор, як було встановлено пізніше — С.Томашівський, піддав гострій критиці брошуру М.Г. “Наша політика”, безпідставно звинувачував М.Г. в антипатріотичній діяльності. В 20-х числах грудня статті були перевидані окремою брошурою, що свідчило про наростання конфлікту між М.Г. й лідерами УНДП.

Анонімный автор, как было выяснено позже — С.Томашивский, подверг острой критике брошюру М.Г. “Наша політика”, необоснованно обвинял М.Г. в антипатриотической деятельности. В 20-х числах декабря статьи были переизданы отдельной брошюрой, что свидетельствовало о нарастании конфликта между М.Г. и лидерами УНДП.

31 грудня/декабря

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ. Того ж дня під його

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО. В этот же день под его

керівництвом відбулося засідання Ради УНТ, на якому схвалено зміст десятої книги "Записок...", а також кандидатури в дійсні члени товариства В.Леонтовича, М.Порша.

руководством состоялось заседание Совета УНО, на котором было одобрено содержание десятой книги "Записок...", а также кандидатуры в действительные члены общества В.Леонтовича, М.Порша.

— з метою популяризації української історії М.Г. підготував і опублікував

— с целью популяризации украинской истории М.Г. подготовил и опубликовал

"Ілюстровану історію України".

Книга з незмінним успіхом перевидавалась в наступні роки й була перекладена російською мовою.

Книга с неизменным успехом переиздавалась в последующие годы и была переведена на русский язык

1912

12 січня/января

— на засіданні Ради УНТ заслухано пропозицію М.Г. про обрання членом товариства С.Єфремова.

— на заседании Совета УНО было заслушано предложение М.Г. об избрании членом общества С.Ефремова.

25 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено провести 27 чи 28 лютого публічне засідання товариства й заслухати реферати М.Г. та М.Василенка. Рекомендовано в дійсні члени товариства С.Іванова.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было решено провести 27 или 28 февраля публичное заседание общества и заслушать рефераты М.Г. и М.Василенко. Рекомендован в действительные члены общества С.Иванов.

28 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було ухвалено виключити з членів товариства всіх, хто не сплатив членські внески, а також у зв'язку з хворобою увільнити І.Чопівського від обов'язків секретаря УНТ і обрати на його місце О.Черняхівського.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором было принято решение исключить из членов общества всех, кто не уплатил членские взносы, а также в связи с болезнью освободить И.Чопивского от обязанностей секретаря УНО и избрать на его место О.Черняховского.

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, був одногласно переобраний головою товариства.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, был единогласно переизбран председателем общества

12 лютого/февраля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано інформацію про

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором заслушана информация о

вихід дев'ятої книжки "Записок...", ухвалено перевезти до Києва матеріали археологічних розкопок Ф.Вовка у Мезені й тимчасово передати їх до міського музею (рекомендовано членом УНТ М.Ткаченка).

виходе девятой книги "Записок", принято решение перевезти в Киев материалы археологических раскопок Ф.Вовка в Мезене и временно передать их в городской музей (рекомендован членом УНО Н.Ткаченко).

17 лютого/февреля

— М.Г. подав на обговорення Историко-філософської секції НТШ статтю про українського літератора І.Затиркевича

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ статью об украинском литераторе И.Затиркевиче

"Один з ніжинців".

24 лютого/февреля

— студенти-українці Петербургської політехнічної громади одногослосно обрали М.Г. першим її почесним членом і зазначили:

— студенты-украинцы Петербургской политехнической громады избрали М.Г. первым ее почетным членом и отметили:

"В тому, що за останні часи українська ідея так піднеслася вгору — велике Ваше значення".

27 лютого/февреля

— на засіданні Историко-філософської секції НТШ вшановано пам'ять померлого дійсного члена товариства Я.Шульгіна. М.Г. поділився споминами про покійного, підготував некролог, опублікований у т.107 "ЗНТШ".

— на заседании Историко-философской секции НОШ была почтена память скончавшегося действительного члена общества Я.Шульгина. М.Г. поделился воспоминаниями о покойном, подготовил некролог, опубликованный в т.107 "ЗНТШ".

11 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому затверджено зміст десятої книжки "Записок...", авансовано для написання статей: 100 крб. — М.Поршу та 50 — М.Василенку, рекомендовано членом УНТ М.Тарасевича.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором утверждено содержание десятой книги "Записок...", выделен аванс для написания статей: 100 руб. М.Поршу и 50 — М.Василенку, рекомендован членом УНО М.Тарасевич.

18 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому визначено термін (25 березня) проведення загальних зборів товариства, висловлено подяку дружині П.Житецького Варварі Семенівні за передані до бібліотеки УНТ книги покійного, рекомендовано В.Жи-

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором определен срок (25 марта) проведения общего собрания общества, высказана благодарность жене П.Житецкого Варваре Семеновне за переданные в библиотеку УНО книги покойного, В.Жигецкая

тецьку членом товариства, а М.Левицького — дійсним членом.

рекомендована членом общества, а М.Левицкий — действительным членом.

27 березня/марта

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ; обрано дійсними членами товариства С.Іванова та М.Левицького, членами — В.Житецьку, П.Лаврова, М.Тарасевича.

— М.Г. учасував в общем собрании УНО; действительными членами общества избраны С.Иванов и М.Левицкий, членами — В.Житецкая, П.Лавров, М.Тарасевич.

1 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому рекомендовано в дійсні члени товариства П.Немоловського та Ф.Матушевського, вирішено ряд організаційно-фінансових питань.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором были рекомендованы в действительные члены общества П.Немоловский и Ф.Матушевский, решен ряд организационно-финансовых вопросов.

13 листопада/ноября

— М.Г. виступив на засіданні Виділу НТШ з промовою, присвяченою пам'яті великого українського композитора, громадського діяча, почесного члена НТШ М.Лисенка.

— М.Г. выступил на заседании Президиума НОШ с речью, посвященной памяти великого украинского композитора, общественного деятеля, почетного члена НОШ Н.Лысенко.

23 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому обговорено план одинадцятій книжки "Записок...", а також ухвалено на вшанування пам'яті М.Лисенка провести публічне засідання товариства.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором обсуждался план одиннадцатой книги "Записок...", а также решено на чествование памяти Н.Лысенко провести публичное заседание общества.

16 грудня/декабря

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому затверджено зміст одинадцятій книжки "Записок...", призначено на 23 грудня публічне засідання товариства.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором утверждено содержание одиннадцатой книжки "Записок..." назначено на 23 декабря публичное заседание общества.

— вийшла друком книга чорносотенця, цензора української літератури С.Щоголева

— вышла из печати книга чорносотенця, цензора украинской литературы С.Щоголева

"Украинское движение как современный этап южнорусского сепаратизма" сповнена нападами на український рух загалом і, зокрема, на М.Г.

исполненная выпадами против украинского движения в целом и, в частности, против М.Г.

20 січня/января

- М.І. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких заслухано й схвалено річний звіт про діяльність товариства, вшановано пам'ять члена засновника УНТ М.Лисенка, обрано дійсними членами М.Возняка, В.Левицького, В.Матушевську, П.Немоловського, М.Стасюка, членами В.Верховинця, В.Шемета, ухвалено розпочати видання

— М.Г. учавствовал в общем собрании УНО, на котором заслушан и утвержден годовой отчет о деятельности общества, почтена память члена-основателя УНО Н.Лысенко, избраны действительными членами М.Возняк, В.Левицкий, В.Матушевская, П.Немоловский, М.Стасюк, членами — В.Верховинец, В.Шемят, принято решение приступить к изданию

“Етнографічного збірника”, “Пам'яток української старовини”.

19 лютого/февреля

- М.Г. подав на розгляд Исторично-філософської секції НТШ статтю

— М.Г. представил на обсуждение Историко-философской секции НОШ статью

“Останні випуски праці проф. Жуковича про релігійні відносини XVII ст.” (опубл. в т.113 “ЗНТШ”),

а також порушив питання про святкування 100-річного ювілею Т.Шевченка.

а также поднял вопрос о праздновании 100-летнего юбилея Т.Шевченко.

10 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено видрукувати відозву про надсилання до музею товариства речей, пов'язаних з іменем Т.Шевченка: вирішено придбати рукопис І.Котляревського “Наталка-Полтавка”

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором принято решение отпечатать воззвание о присылке в музей общества вещей, связанных с именем Т.Шевченко; решено приобрести рукопись И.Котляревского “Наталка-Полтавка”.

17 березня/марта

- під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено присвятити чотирнадцяту книжку “Записок...” пам'яті Т.Шевченка; розглянуто кілька питань, у тому числі — про заснування спеціального фонду для спорудження будинку товариства

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором принято решение посвятить четырнадцатую книгу “Записок...” памяти Т.Шевченко, рассмотрены другие вопросы, в частности — об основании специального фонда для строительства здания общества.

12 травня/мая

- М.І. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких було обрано дійсними членами товариства В.Липинського, З.Кошеля, С.Єфремова та Гехтера

— М.Г. учавствовал в общем собрании УНО, на котором были избраны действительными членами общества В.Липинский, З.Кошель, С.Ефремов и Гехтер.

10 червня/июня

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано звіт про фінансове становище товариства, інформацію М.Г. про те, що в червні на рахунок УНТ надійде 1 тис. крб. допомоги від Товариства сприяння літературі, науці та штуді; ухвалено п'ятнадцяту книгу "Записок..." присвятити К.Михальчукові з нагоди його 50-річної літературної діяльності; узгоджено зміст тринадцятої книги "Записок...".

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором был заслушан отчет о финансовом положении общества, информация М.Г. о том, что в июне на счет УНО поступит 1 тыс. руб. помощи от Общества содействия литературе, науке и искусству; принято решение янадцатую книгу "Записок..." посвятить К.Михальчуку в связи с его 50-летней литературной деятельностью; согласовано содержание тринадцатой книги "Записок...".

До 29 червня/июня

— напередодні загальних зборів НТШ опозиційно настроєними до М.Г. діячами була видана анонімна брошура

— накануне общего собрания НОШ оппозиционно настроенными к М.Г. деятелями была издана анонимная брошюра

"Перед загальними зборами НТШ",

спрямована проти голови товариства. Автор звинувачував М.Г. в авторитаризмі й деспотизмі, збагаченні за рахунок товариства, привласненні чужих наукових матеріалів.

направленная против председателя общества. Автор обвинял М.Г. в авторитаризме, деспотизме, обогащении за счет общества, присвоении чужих научных материалов.

29 червня/июня

— відбулися загальні збори НТШ, на яких М.Г. виступив зі звітною доповіддю про діяльність товариства. Вона була схвалена загальними зборами, однак М.Г., довідавшись про анонімну брошуру, зажадав, щоб збори дали йому цілковиту сатисфакцію, інакше він муситиме порвати стосунки з товариством. На зборах спалахнула гостра дискусія, в центрі якої опинилася постава голови. На його бік стали І.Джиджора, І.Франко. Зрештою збори перебрали М.Г. головою товариства, але до складу Виділу його прибічники не пройшли. М.Г. відмовився виконувати обов'язки голови.

— состоялось общее собрание НОШ, на котором М.Г. выступил с отчетным докладом о деятельности общества. Он был одобрен общим собранием, однако М.Г., узнав об анонимной брошюре, потребовал, чтобы собрание дало ему полную сатисфакцию, в противном случае он будет вынужден порвать все отношения с обществом. На собрании возникла острая дискуссия, в центре которой оказалась фигура председателя. На его защиту встали И.Джиджора и И.Франко. В конечном итоге собрание переизбрало М.Г. председателем общества, но в состав Президиума его сторонники не прошли. М.Г. отказался выполнять обязанности председателя.

Червень/июнь

— членами ТУПу було підготовлено заяву, в якій висувалися

— членами ОУПа было написано заявление, в котором содер-

вимоги автономії України, нащо налізації освіти, висловлювалася солідарність із тими депутатами Державної думи, які виступали на захист національних домагань. Заява була адресована думським фракціям трудовиків і кадетів. Серед 200 прзвищ, якими було підписано цей документ, першим значився підпис М.Г.

жались гребования автономии Украины, национализации образования, высказывалась солидарность с теми депутатами Государственной думы, которые выступали в защиту национальных требований. Заявление было адресовано думским фракциям трудовиков и кадетов Среди 200 фамилий, которыми был подписан этот документ, первой стояла подпись М.Г.

Вересень/сентябрь

— М.Г., перебуваючи в Києві, зібрав нараду київських членів НТШ, на якій розповів про конфлікт у Львові й поставив питання про неможливість свого подальшого перебування на чолі НТШ. Збори підтримали позицію М.Г. й висловилися за необхідність домагатися від майбутніх загальних зборів НТШ повної сатисфакції Грушевському, й лише в такому разі він мав залишитися головою НТШ.

— М.Г., находясь в Киеве, собрал совещание киевских членов НОШ, на котором рассказал о конфликте во Львове и поставил вопрос о невозможности своего дальнейшего пребывания во главе НОШ. Собрание поддержало позицию М.Г. и высказалось за необходимость добиваться от последующего общего собрания НОШ полной сатисфакции Грушевскому, и только в таком случае он должен был остаться председателем НОШ.

4 жовтня/октябрь

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому вшановано пам'ять М.Комарова, заслухано ряд інформацій про фінанси, помешкання товариства, друкування тринадцятої книги "Записок...", запропоновано дійсними членами Л.Падалку, А.Ніковського, Д.Дорошенка, Ф.Штейнгеля, О.Лотоцького, П.Стебницького, М.Чубинського, Ф.Корша.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором была почтена память М.Комарова, заслушан ряд информации о финансах, помещении общества, печатании тринадцатой книги "Записок..", рекомендованы действительными членами Л.Падалка, А.Никовский, Д.Дорошенко, Ф.Штейнгель, А.Лотоцкий, П.Стебницкий, М.Чубинский, Ф.Корш

15 жовтня/октябрь

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких було заслухано лист М.Дробиша з Полтави про заснування фонду ім. Насті Дробиш у сумі 1500 крб. на премії за наукові праці молодих учених.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, на котором было заслушано письмо М.Дробыша из Полтавы об основании фонда им. Насти Дробыш в сумме 1500 руб. на премии за научные работы молодых ученых.

24 жовтня/октябрь

— Виділ НТШ звернувся до М.Г. з проханням повернутися до виконання обов'язків голови товариства. М.Г. 28 жовтня відповів відмовою, письмово повідомивши, що склав

— Президиум НОШ обратился к М.Г. с просьбой возобновить исполнение обязанностей председателя общества М.Г. 28 октября ответил отказом, письменно сообщив, что

повноваження не тільки голови, а й редактора видань НТШ за винятком т 116 "ЗНТШ".

зняв с себя полномочия не только председателя, но и редактора изданий НОШ, за исключением т 116 "ЗНТШ"

5 листопада/ноября

— на засіданні Історично-філософської секції НТШ розглянуто лист М.Г. із заявою про відставку. Вирішено відставку не приймати й просити М.Г., аби він узяв заяву назад або пояснив її причини.

— на засіданні Історико-філософської секції НОШ розглянуто письмо М.Г. з заявленням об отставке. Рішено отставку не приймати й просити М.Г., чтобы он взял заявление обратно или объяснил причины отставки.

6 листопада/ноября

— Виділ та Історично-філософська секція НТШ ще раз звернулися до М.Г. з проханням повернутися до виконання обов'язків голови. Й цього разу він відмовився, мотивуючи своє рішення неможливістю

— Президиум и Историческо-філософская секция НОШ еще раз обратились к М.Г. с просьбой возвратиться к исполнению обязанностей председателя. И на этот раз он отказался, мотивируя свое решение невозможностью

“працювати в товаристві в теперішніх обставинах, а тим самим брати на себе відповідальність за його діяльність і результати”

13 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому встановлено термін (19 листопада) проведення загальних зборів, розглянуто ряд інших організаційних і фінансових питань, рекомендовано в члени товариства В.Дорошенка, В.Косинського, А.Енсена, К.Солуху, Л.Жебуньова та ін.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором установлен был срок (19 ноября) проведения общего собрания, рассмотрен ряд других организационных и финансовых вопросов, рекомендованы в члены общества В.Дорошенко, В.Косинский, А.Енсен, К.Солуха, Л.Жебунев и др.

25 листопада/ноября

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких схвалено відозву з нагоди ювілею Д.Яворницького, обрано дійсними членами В.Герасимчука, В.Дорошенка, А.Енсена, Л.Жебуньова, К.Кодлеца, В.Косинського, В.Прокоповича, С.Русова, К.Солуху, В.Страшкевича, членами — О.Слинька, О.Кандибу.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, на котором было принято воззвание в связи с юбилеем Д.Яворницького, избраны действительными членами В.Герасимчук, В.Дорошенко, А.Енсен, Л.Жебунев, К.Кодлец, В.Косинский, В.Прокопович, С.Русов, К.Солуха, В.Страшкевич, членами — А.Слинько, В.Кандыба.

Початок грудня/начало декабря

— В НТШ і громадських українських колах між прихильниками й опонентами М.Г. розгорнула

— в НОШ и общественных украинских кругах между сторонниками и оппонентами М.Г. вспых

ся боротьба навколо зміни статуту товариства Опоненти М.Г наполягали на демократизації товариства й підготували проект нового статуту. М.Г і його прихильники стояли за збереження старого статуту. В українській пресі розгорнулася полеміка навколо реформи статуту. В ході її знову на М.Г. посипалися звинувачення Їх спростували О.Раздольський, М.Мочульський та І.Джиджора, які в брошурі "В обороні правди" довели наклепницький характер звинувачень проти М.Г

17 грудня/декабря

— під головуванням М.Г відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено послати привітання І.Лучицькому з нагоди 50-річного ювілею його літературно-наукової праці, запропоновано обрати членами товариства І.Шрага, І.Малиновського, М.Мочульського, С.Петлюру та ін.

нула боротьба вокруг изменений устава общества. Оппоненты М.Г настаивали на демократизации общества и подготовили проект нового устава М.Г. и его сторонники отстаивали старый устав. В украинской прессе разгорелась полемика вокруг реформы устава. В ее ходе снова посыпались обвинения против М.Г Их опровергли А.Раздольский, М.Мочульський, И.Джиджора, которые в брошюре "В обороні правди" доказали ложность обвинений против М.Г

— под председательством М.Г состоялось заседание Совета УНО на котором принято решение отправить приветствие И.Лучицкому в связи с 50-летним юбилеем его литературно-научной деятельности, выдвинуто предложение избрать членами общества И.Шрага, И.Малиновского, М.Мочульського, С.Петлюру и др.

24 грудня/декабря

— під головуванням М.Г відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано повідомлення про дозвіл губернатора видавати журнал "Україна"; ухвалено склад його редколегії М.Г., М.Василенко, В.Перетц, К.Михальчук, Д.Дорошенко, О.Левицький; розглянуто ряд організаційних питань.

— под председательством М.Г состоялось заседание Совета УНО на котором заслушано сообщение о разрешении губернатора издавать журнал "Україна"; утвержден состав его редколлегии: М.Г., М.Василенко, В.Перетц, К.Михальчук, Д.Дорошенко, О.Левицкий; рассмотрен ряд организационных вопросов.

25 грудня/декабря

— у Львові відбулася нарада провідних українських діячів, на якій розглянуто конфлікт у НТШ й заяву М.Г. про відставку з посади голови товариства. В нараді взяли участь представники Наддніпрянської України Є.Чикаленко, В.Леонтович, В.Шемет та галичани — С.Дністрянський, О.Колесса, Ст.Рудницький, Ст.Томашівський, В.Панейко, В.Шухевич, В.Охримович, Л.Цегельський, І.Джиджора та М.Мочульський. Народа після довгих обговорень проблеми дійшла згоди, зафіксованої в резолюції. в

— во Львове состоялось совещание ведущих украинских деятелей, на котором рассмотрен конфликт в НТШ и заявление М.Г. об отставке с должности председателя общества. В совещании принимали участие представители Надднепрянской Украины Е.Чикаленко, В.Леонтович, В.Шемет и галичане С.Дністрянський, А.Колесса, Ст.Рудницький, Ст.Томашивський, В.Панейко В.Шухевич, В.Охримович, Л.Цегельський, И.Джиджора и М.Мочульський. Совещание после длительного обсуждения проблемы

якій відзначалися великі заслуги М.Г. в діяльності НТШ, висловлювався жаль з приводу конфлікту й прохання, щоб М.Г. лишився головою НТШ.

пришло к соглашению, зафиксированному в резолюции, в которой отмечались большие заслуги М.Г. в деятельности НОШ, высказывалось сожаление по поводу конфликта и просьба к М.Г. остаться председателем НОШ.

26 грудня/декабря

— відбулися загальні збори НТШ, на яких розглядався конфлікт, що виник у керівництві товариства й призвів до заяви М.Г. про відставку з посади голови. Збори ухвалили відставку голови не приймати й звернутися до нього з проханням забрати заяву назад.

— состоялось общее собрание НОШ, на котором рассматривался конфликт, который возник в руководстве общества и привел к заявлению М.Г. об отставке с должности председателя. Собрание приняло решение отставку председателя не принимать и обратиться к нему с предложением взять заявление обратно.

31 грудня/декабря

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких було обрано дійсними членами й співробітниками Г.Білоновського, А.Биковського, О.Бородаю, В.Бутовича, А.Вязлова, М.Дробиша, В.Данилова, Г.Гонковського, В.Крамаренка, І.Лебединського, В.Лозинського, М.Маргуліса, І.Малиновського, М.Мочульського, Я.Новицького, С.Петлюру, В.Пічета, І.Полторацького, П.Чижевського, І.Шрага, Д.Яворницького та ін

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, на котором были избраны действительными членами и сотрудниками Г.Белоновский, А.Быковский, А.Бородай, В.Бутович, А.Вязлов, Н.Дробиш, В.Данилов, Г.Гонковский, В.Крамаренко, И.Лебединский, В.Лозинский, М.Маргулис, И.Малиновский, М.Мочульский, Я.Новицкий, С.Петлюра, В.Пичета, И.Полторацкий, П.Чижевский, И.Шраг, Д.Яворницкий и др

— з участю М.Г. в Петербурзі силами українських студентських громад почав видаватися часопис

— при участии М.Г. в Петербурге усилиями украинских студенческих громад начал издаваться журнал

“Український студент”

1914

18 січня/января

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було розглянуто кандидатури рекомендованих у дійсні члени товариства: О.Шахматова, О.Єфименко, І.Бодуена де Куртене та ін.; заслухано інформацію М.Г. про участь товариства в Історичному

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором были рассмотрены кандидатуры рекомендованных в действительные члены общества О.Шахматова, А.Ефименко, И.Бодуэна де Куртене и др., заслушана информация М.Г. об участии общес-

конгресі: призначено наукове засідання УНТ на 3 лютого й затверджено його порядок денний.

тва в Историческом конгрессе, назначено научное заседание на 3 февраля и утверждена его повестка дня.

20 лютого/февраля

— М.Г. взяв участь у загальних звітно-виборчих зборах УНТ, на яких був переобраний головою товариства на новий дворічний термін. Збори обрали дійсними членами УНТ І.Бодуена де Куртене, О.Єфименко, О.Лаппо-Данилевського, Ф.Магушевського, М.Макаренка, О.Раздольського, С.Сингалевича, М.Славинського, О.Шахматова, С.Шелухіна та ін.; ухвалено план діяльності товариства на 1914 р.

— М.Г. учавствовав в общем отчетно-выборном собрании УНО, на котором был переизбран председателем общества на новый двухлетний срок. Собрание избрало действительными членами УНО И.Бодуэна де Куртенэ, А.Ефименко, А.Лаппо-Данилевского, Ф.Магушевского, М.Макаренко, А.Раздольского, С.Сингалевича, М.Славинского, А.Шахматова, С.Шелухина и др.; утвержден план деятельности общества на 1914 г.

21 лютого/февраля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано інформацію про пожертвувані товариству рукописи, в тому числі три автографи Г.Квітки-Основ'яненка; ухвалено провести 11 березня урочисте зібрання, присвячене пам'яті Т.Шевченка.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО; на котором была заслушана информация о пожертвовании обществу рукописей, в том числе трех автографов Г.Квитки-Основьяненко; принято решение провести 11 марта торжественное собрание, посвященное памяти Т.Шевченко.

1 березня/марта

— в Києві в помешканні барона Ф.Штейнгеля відбулася нарада представників ТУПу з лідером партії кадетів, депутатом Державної думи П.Мілкоковим. На цій нараді М.Г. зробив доповідь про характер і завдання українського руху. Висловлені ним ідеї досягнення автономії України та федеративного устрою Росії не знайшли повного розуміння у Мілкокова. Все, на що могли піти кадети в українському питанні, зводилося до запровадження рідної мови в початковій (народній) школі.

— в Киеве на квартире барона Ф.Штейнгеля состоялось совещание представителей ОУПа с лидером партии кадетов, депутатом Государственной думы П.Милкоковым. На этом совещании М.Г. сделал доклад о характере и задачах украинского движения. Выказанные им идеи достижения автономии Украины и федеративного переустройства России не получили полного понимания у Милкокова. Все, не что могли пойти кадеты в украинском вопросе, сводилось к введению родного языка в начальной (народной) школе.

2 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було затверджено список доповідачів і теми їхніх доповідей на

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором был утвержден список докладчиков и темы их докладов на

урочистому зібранні, присвяченому пам'яті Т.Шевченка. М.Г. мав відкрити засідання доповіддю "Історичний світогляд Шевченка". Заслухано інформацію про вихід з друку тринадцятої книги "Записок...", де опубліковано статтю

торжественном собрании, посвященном памяти Т.Шевченко. М.Г. должен был открыть заседание докладом "Историчний світогляд Шевченка". Заслухана інформація о выходе из печати тринадцатой книги "Записок", в которой опубликована статья

М.Г. "Український рух на схід".

18 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано інформацію про вихід першої книги журналу "Україна"; про передачу товариству п'яти тисяч крб. від М.Тышкевича й заповіту іше на 10 тис. крб., про заповіт Фесеңка на 50 тис. крб.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором была заслушана информация о выходе первой книги журнала "Украина", о передаче обществу пяти тысяч руб. от М.Тышкевича и завещании еще на 10 тыс. руб., о завещании Фесенко на 50 тыс. руб.

1 квітня/апреля

— відбулося засідання Виділу НТШ, на якому зачитано листа М.Г. з остаточним рішенням відмовитися від головування в товаристві.

— состоялось заседание Президиума НОШ, на котором зачитано письмо М.Г. с окончательным решением отказаться от председательства в обществе.

15 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому рекомендовано в члени товариства В.Вернадського; заслухано два листи від Наукового товариства ім. Шевченка; ухвалено зробити виплати друкарням; призначено загальні збори на 29 квітня.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором рекомендован в члены общества В.Вернадский; заслушаны два письма от Научного общества им. Шевченко; принято решение осуществить выплаты типографиям; назначено общее собрание на 29 апреля.

26 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому з ініціативи голови вшановано пам'ять померлих членів товариства, зокрема Лозинського, який заповів товариству тисячу крб. Рада вирішила присвятити пам'яті померлого книжку етнографічного збірника. Ухвалено провести засідання Філологічної секції, присвячене пам'яті К.Михальчука. Доручено М.Г. відкрити це засідання вступним словом.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором по инициативе председателя была отдана дань памяти умершим членам общества, в частности Лозинскому, который завещал обществу тысячу руб. Совет принял решение посвятить памяти скончавшегося книжку этнографического сборника. Решено провести заседание Филологической секции, посвященное памяти К.Михальчука. Поручено М.Г. открыть это заседание вступительным словом.

3 травня/мая

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких заслухано інформацію про заборону владою засідання, присвяченого пам'яті К.Михальчука. Обрано товаришем голови Товариства Ф.Штейнгеля, а членами Ради — В.Леонтовича й М.Василенка. Обрано нових членів УНТ — В.Вернадського, О.Кобилянського та ін.

— М.Г. учавствовал в общем собрании УНО, на котором заслушана информация о запрещении властями заседания, посвященного памяти К.Михальчука. Избран товарищем председателя общества Ф.Штейнгель, а членами Совета — В.Леонтович и Н.Василенко. Избраны новые члены УНО — В.Вернадский, А.Кобылянский и др.

Літо/лето

— М.Г. разом із сім'єю провів літню відпустку в с.Криворівні на Гудульщині, де мав дачний будинок.

— М.Г. вместе с семьей провел отпуск в с.Криворивне на Гудульщине, где имел дачный дом.

Кінець червня — початок липня/кінець юнія — начало июля

— М.Г. написав і опублікував у шостому числі "ЛНВ" статтю "Сараєвська трагедія", де піддав гострій критиці політику ерцгерцога Франца-Фердинанда. Це стало причиною конфіскації номера журналу на території Галичини австрійською поліцією та відкриття проти М.Г. адміністративної справи.

— М.Г. написал и опубликовал в шестом номере "ЛНВ" статью "Сараевская трагедия", где подверг острой критике политику эрцгерцога Франца-Фердинанда. Это стало причиной конфискации номера журнала "ЛНВ" на территории Галиции австрийской полицией и открытия против М.Г. административного дела.

Не пізніше серпня/не позже августа

— групою українських діячів та видавництвом братів Гранат було схвалено ідею видання чотиритомної енциклопедії

— группой украинских деятелей и издательством братьев Грант была одобрена идея издания четырехтомной энциклопедии

"Украинский народ в его прошлом и настоящем".

М.Г. був затверджений редактором історичного, географічного та статистичного відділу енциклопедії, написав її перший том, який складався з двох частин:

М.Г. был утвержден редактором исторического, географического и статистического отдела энциклопедии, написал ее первый том, который состоял из двух частей:

"Развитие украинских изучений в XIX в. и раскрытие в них основных вопросов украиноведения" и "История украинского народа"

Вийшли з друку лише перші два томи енциклопедії.

Вышли из печати только первые два тома энциклопедии.

3. ПОЧАТОК ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ЗАСЛАННЯ
(вересень 1914 — березень 1917)

3. НАЧАЛО ПЕРВОЙ МИРОВОЙ
ВОЙНЫ. ССЫЛКА
(сентябрь 1914 — март 1917)

1914

12 вересня/сентября

— Київський, Подільський і Волинський генерал-губернатор наказав начальникові жандармського управління встановити нагляд за професором Львівського університету М.Г.

— Киевский, Подольский и Волынский генерал-губернатор приказал начальнику жандармского управления установить надзор за профессором Львовского университета М.Г.

20 вересня/сентября

— у зв'язку з розгортанням подій на фронтах світової війни перебування М.Г. на території Галичини стало небезпечним і з причини негативного ставлення до нього польських представників крайової влади. Зважаючи на це, діячі Союзу визволення України добилися від австрійського генерального штабу дозволу на виїзд М.Г. до Відня. 20 вересня М.Г. із сім'єю залишив Криворівню й виїхав до столиці Австро-Угорщини.

— в связи с развитием событий на фронтах мировой войны пребывание М.Г. на территории Галиции стало опасным и по причине негативного отношения к нему польских представителей власти в крае. Понимая это, деятели Союза освобождения Украины получили в австрийском генеральном штабе разрешение на выезд М.Г. в Вену. 20 сентября М.Г. с семьей оставил Криворивню и выехал в столицу Австро-Венгрии.

6 грудня/декабря

— М.Г. з сім'єю повернувся до Києва.

— М.Г. с семьей вернулся в Киев.

10 грудня/декабря

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому було погоджено умови видання журналу "Україна" в наступному, 1915 р.; рекомендовано обрати дійсними членами товариства П.Ільїнського, В.Розова, Л.Мельникова; ухвалено утримувати за рахунок УНТ кімнату-музей М.Лисенка.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором были согласованы условия издания журнала "Україна" в следующем, 1915 г.; рекомендовано избрать действительными членами общества П.Ильинского, В.Розова, Л.Мельникова; принято решение содержать за счет УНО комнату-музей М.Лысенко.

11 грудня/декабря

— М.Г. був арештований жандармерією в Києві; в його помеш-

— М.Г. был арестован жандармерией в Киеве; в его квартире на ул.

канні на вул. Паньківській проведе-
но обшук. Наступного дня відбувся
перший допит М.Г. підполковником
окремого корпусу жандармів Самох-
валовим. За час ведення слідства
відбулося не менше 13 допитів М.Г.,
після яких він був відправлений на
заслання до Симбірська.

Паньковской произведен обыск. На
следующий день состоялся первый
допрос М.Г. подполковником от-
дельного корпуса жандармов Самох-
валовым. За время ведения следствия
состоялось не менее 13 допросов
М.Г., после которых он был отпра-
влен в ссылку в Симбирск.

— М.Г. обрано членом Чеської
Академії наук.

— М.Г. избран членом Чешской
Академии наук.

1915

10 березня/марта

— відбулося засідання Ради
УНТ, на якому заслухано інформа-
цію про те, що, від'їжджаючи з Києва
на заслання, М.Г. подав заяву про
складення з себе обов'язків голови
товариства. Інформація була взята до
відома.

— состоялось заседание Совета
УНО, на котором заслушана инфор-
мация о том, что, уезжая из Киева в
ссылку, М.Г. подал заявление о сло-
жении с себя полномочий председа-
теля общества. Информация была
принята к сведению.

21 березня/марта

— відбулися загальні збори
УНТ, на яких розглянуто заяву М.Г.
про зречення посади голови через
від'їзд із Києва на заслання. В прото-
колі загальних зборів із цього при-
воду зазначено:

— состоялось общее собрание
УНО, на котором было рассмотрено
заявление М.Г. об отказе от долж-
ности председателя в связи с отъез-
дом из Киева в ссылку. В протоколе
общего собрания по этому поводу
отмечалось:

“З глибоким жалем приймаючи се до відома, загальні збори постановили:
висловити йому (М.Г. — *Авт.*) як довголітньому провідникові
і організаторові наукової роботи в т-ві найширшу подяку”.

Головою товариства обрано
В.Науменка.

Председателем общества избран
В.Науменко.

24 березня/марта

— М.Г. звернувся з розгорнутим
листом-клопотанням до владних
структур, у якому просив дозволити
йому переселитися з Симбірська до
одного з наукових центрів, де б він
міг продовжувати роботу за фахом.

— М.Г. обратился с открытым
письмом-прошением к правительст-
венным структурам, в котором
просил разрешить ему переселиться
из Симбирска в один из научных
центров, где бы он мог продолжать
работу по специальности.

14 жовтня/октябрія

— газета “Речь” опублікувала
статтю М.Г. “Ветхий прах”, в якій він
публічно відкинув звинувачення

— газета “Речь” опубликовала
статью М.Г. “Ветхий прах”, в кото-
рой он публично опроверг выдвиг-

проти нього в австрофільстві й причетності до створення формувань січових стрільців. Ця стаття спричинилася до звинувачень його в Австро-Угорщині в русофільстві.

нутые против него обвинения в австрофильстве и причастности к созданию формирований сечевых стрельцов. Эта статья стала причиной обвинения его в Австро-Венгрии в русофильстве.

Осін/осень

— завдяки проханням Російської Академії наук М.Г. було дозволено переїхати з Симбірська до Казані, університетського міста, де він мав можливість продовжувати заняття історією, але не мав права педагогічної діяльності як такий, що перебуває під наглядом поліції.

— благодаря ходатайству Российской Академии наук М.Г. было разрешено переехать из Симбирска в Казань, университетский город, где он получил возможность продолжить занятия историей, но не имел права заниматься педагогической деятельностью как состоящий под наблюдением полиции.

1916

31 березня/марта

— вчена рада Львівського університету ухвалила розпочати проти М.Г. дисциплінарне розслідування, тимчасово позбавити його посади професора, затримати платню до закінчення розслідування. Рішення мотивувалося тим, що М.Г. в 1914 р., не отримавши відпустки, самовільно виїхав до Росії, облишивши виконання своїх службових обов'язків, а також тим, що в 1915 р. він опублікував у газеті "Речь" статтю, неприязну до австрійської держави. Розслідування велося до літа 1916 р., академічний сенат Львівського університету, ознайомившись з обставинами справи, а також із текстом статті М.Г. в газеті "Речь", "не знайшов ніякої підстави, щоб д-ра Грушевського карати дисциплінарно ради публікації інкримінованої статті в часописі "Речь", однак обстоює тимчасове усунення його з посади й (припинення) платні".

— ученый совет Львовского университета решил начать против М.Г. дисциплинарное расследование, временно лишить его должности профессора, задержать выплату жалования до окончания расследования. Мотивы такого решения состояли в том, что М.Г. в 1914 г., не получив отпуска, самовольно выехал в Россию, оставив исполнение своих служебных обязанностей, а также тем, что в 1915 г. он опубликовал в газете "Речь" статью, враждебную австрийскому государству. Расследование тянулось до лета 1916 г., академический сенат Львовского университета, изучив обстоятельства дела, а также текст статьи М.Г. в газете "Речь", "не нашел никаких оснований, чтобы наказать д-ра Грушевского дисциплинарно в отношении публикации инкриминированной статьи в журнале "Речь", однако настаивает на временном отстранении его от должности и (прекращении) оплаты".

Після/после 23 вересня/сентября

— М.Г. з сім'єю переїжджає з Казані до Москви, де поринає в активну громадсько-політичну діяльність, відновлює роботу московської організації ТУП, бере участь у

— М.Г. с семьей переезжает из Казани в Москву, где окунается в активную общественно-политическую деятельность, возобновляет работу московской организации ОУП,

виданні "Украинской жизни" та новоствореного "Променя", продовжує наукову діяльність, стає в центрі українського життя міста. В Москві М.Г. підтримував контакти з В.Винниченком, С.Петлюрою, О.Саликовським, мав зустрічі з Д.Дорошенко, Є.Чикаленком, Л.Старицькою-Черняхівською та іншими українськими діячами.

участвует в издании "Украинской жизни" и вновь созданного "Променя", продолжает научную деятельность, оказывается в центре украинской жизни города. В Москве М.Г. поддерживал контакты с В.Винниченко, С.Петлюрой, А.Саликовским, встречался с Д.Дорошенко, Е.Чикаленко, Л.Старицкой-Черняхивской и другими украинскими деятелями.

— відбулася особиста зустріч М.Г. з М.Горьким, під час якої велася розмова про об'єднання опозиційних урядові демократичних сил. М.Горький виношував задум великої щоденної опозиційної газети, де передбачалося мати український відділ. З приводу організації газети наступного дня відбулася ще одна зустріч М.Горького з М.Г., О.Саликовським, В.Винниченком та А.Кримським.

— состоялась личная встреча М.Г. с М.Горьким, во время которой шел разговор об объединении оппозиционных правительству демократических сил. М.Горький вынашивал замысел большой ежедневной оппозиционной газеты, где предполагалось иметь украинский отдел. По поводу организации газеты на следующий день состоялась еще одна встреча М.Горького с М.Г., А.Саликовским, В.Винниченко и А.Крымским.

Після/после 23 грудня/декабря

— дружина М.Г. Марія Сильвестрівна з донькою Катериною виїхали з Москви до Києва. Залишившись у Москві, М.Г. зосередив увагу на завершенні третьої частини

— жена М.Г. Мария Сильвестровна с дочкой Катериной выехали из Москвы в Киев. Оставшись в Москве, М.Г. сосредоточил внимание на завершении третьей части

VIII т. "Історії України-Руси",

працював в Архіві Міністерства іноземних справ, Рум'янцевській бібліотеці.

работал в Архиве Министерства иностранных дел, Румянцевской библиотеке.

Грудень/декабрь

— вийшло дванадцятье число журналу "Украинская жизнь", цілком присвячене М.Г. з нагоди його 50-річчя.

— вышел двенадцатый номер журнала "Украинская жизнь", полностью посвященный М.Г. в связи с его 50-летием.

— у Києві вийшла друком друга частина

— в Киеве вышла из печати вторая часть

VIII т. "Історії України-Руси".

4. ДОБА РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (березень 1917 — березень 1919)

4. ЭПОХА РЕВОЛЮЦИОННЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ (март 1917 — март 1919)

1917

Після/после 11 березня/марта

— у зв'язку з падінням самодержавства й революцією в Росії М.Г. було повернуто паспорт і звільнено з-під нагляду поліції.

— в связи с падением самодержавия и революцией в России М.Г. был возвращен паспорт и снят надзор полиции.

Середина березня/марта

— М.Г. направив до Петербурга О.Керенському листа, в якому висловився з приводу нагальних проблем українського життя, зокрема про необхідність вирішити справу адміністративно висланих галичан, організації української народної школи, запровадження вивчення українознавчих предметів у середній школі, запровадження української мови до урядових установ в Україні. Лист залишився без відповіді.

— М.Г. направил в Петербург А.Керенскому письмо, в котором высказался по поводу насущных проблем украинской жизни, в частности о необходимости решения дела высланных в административном порядке галичан, организации украинской народной школы, введения изучения украинovedческих предметов в средней школе, внедрения украинского языка в правительственных учреждениях Украины. Письмо осталось без ответа.

Після/после 19 березня/марта

— до М.Г. стали надходити телеграми з України, Києва, які закликали його повернутися на Батьківщину. За кілька днів учений був повідомлений про його обрання головою Центральної Ради (далі — ЦР). 22 чи 23 березня, як згадував М.Г., він вирішив повертатися до Києва.

— на имя М.Г. стали приходять телеграммы из Украины, Киева с призывом вернуться на Родину. Через несколько дней ученого уведомили об избрании его председателем Центральной Рады (далее — ЦР). 22 или 23 марта, как вспоминал М.Г., он решил возвращаться в Киев.

20 березня/марта

— обрання М.Г. головою Української ЦР.

— избрание М.Г. председателем Украинской ЦР.

23 березня/марта

— на засіданні ЦР ухвалено влаштувати М.Г. урочисту зустріч у Києві. 25 березня ЦР ще раз повернулася до цього питання.

— на заседании ЦР решено устроить М.Г. торжественную встречу в Киеве. 25 марта ЦР еще раз вернулась к этому вопросу.

26 березня/марта

— повернення М.Г. з Москви до Києва. Під час поїздки загорівся вагон, у якому їхав учений. У вогні загинули рукописи, книги, інші речі М.Г.

— возвращение М.Г. из Москвы в Киев. Во время поездки загорелся вагон, в котором ехал ученый. В огне погибли рукописи, книги, другие вещи М.Г.

27 березня/марта

— у Києві, в будинку Педагогічного музею, де розташувалася ЦР, відкрився Київський губернський кооперативний з'їзд. Він став першим велелюдним масовим форумом українських сил. У резолюціях з'їзду була сформульована вимога національно-територіальної автономії України у федеративній Російській республіці. М.Г. був обраний почесним головою з'їзду, кілька разів звертався до делегатів з промовами. Це були його перші публічні виступи після повернення із заслання в Україну.

— в Києве, в зданні Педагогического музея, где разместились ЦР, открылся Киевский губернский кооперативный съезд. Он стал первым многолюдным массовым форумом украинских сил. В резолюциях съезда было сформулировано требование национально-территориальной автономии Украины в федеративной Российской республике. М.Г. был избран почетным председателем съезда, несколько раз обращался к делегатам с речами. Это были его первые публичные выступления после возвращения из ссылки в Украину.

28 березня/марта

— відбулося засідання ЦР, в якому вперше брав участь і головував М.Г.

— состоялось заседание ЦР, в котором впервые участвовал и председательствовал М.Г.

31 березня/марта

— в Києві почала діяти перша українська гімназія. М.Г. з сім'єю брав участь у її відкритті, звернувся з вітальною промовою до дітей.

— в Києве начала действовать первая украинская гимназия. М.Г. с семьей принимал участие в ее открытии, обратился с приветственной речью к детям.

1 квітня/апреля

— в Києві відбулася організована ЦР масова українська маніфестація. На чолі 100-тисячної колони йшов М.Г. З балкона Міської думи він звернувся до маніфестантів з проловою, в якій закликав

— в Києве состоялась организованная ЦР массовая украинская манифестация. Во главе 100-тысячной колонны шел М.Г. С балкона Городской думы он обратился к манифестантам с речью, в которой призвал

“будувати нашу вільну автономну Україну”.

3 квітня/апреля

— Київська міська дума включила М.Г. до складу гласних.

— Киевская городская дума включила М.Г. в состав гласных.

7 квітня/апреля

— вийшов перший номер газети “Нова рада”, який містив програмну таттю

— вышел первый номер газеты “Нова рада”, в котором была помещена программная статья

М.Г. “Велика хвиля”.

Автор закликав українських політиків відмовитися від тактики дрібних прохань до Тимчасового уряду й поставити українські домагання в усій їхній широті в площину завоювання національно-територіальної автономії України. В наступних числах "Нової ради" вийшло ще кілька статей М.Г. на цю тему, дещо пізніше вони були перевидані окремою брошурою під назвою

Автор призывал українских политиков отказаться от тактики мелких просьб к Временному правительству и поставить украинские требования во всей широте в плоскость завоевания национально-территориальной автономии Украины. В последующих номерах "Новой ради" было напечатано еще несколько статей М.Г., посвященных той же теме, несколько позже они были переизданы отдельной брошюрой под названием

"Вільна Україна. статті з останніх днів"

7—8 квітня/апреля

— відбувся з'їзд ТУП, на якому М.Г. був обраний головою з'їзду й виступив з промовою-закликом до активних дій, спрямованих на здобуття національно-територіальної автономії України.

— состоялся съезд ОУП, на котором М.Г. был избран председателем съезда и выступил с речью призывом к активным действиям, направленным на завоевание национально-территориальной автономии Украины.

10 квітня/апреля

— газета "Нова рада" опублікувала підписане головою ЦР М.Г. звернення про скликання 19—21 квітня в Києві Всеукраїнського національного з'їзду.

— газета "Нова рада" опублікувала підписане головою ЦР М.Г. звернення о созыве 19—21 апреля в Киеве Всеукраинского национального съезда.

11 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулися загальні збори УНТ, на яких заслухано звіт про діяльність товариства в 1916 р. На пропозицію М.Г. ухвалено створити комісію для підготовки статуту Української Академії. М.Г. обрано головою товариства.

— под председательством М.Г. состоялось общее собрание УНО, на котором был заслушан отчет о деятельности общества в 1916 г. По предложению М.Г. принято решение создать комиссию для подготовки устава Украинской Академии. М.Г. избран председателем общества.

17 квітня/апреля

— у Києві відбулося спільне засідання міських громадсько-політичних організацій з представниками УЦР, на якому ЦР намагалися звинуватити в сепаратизмі, спробах негайно проголосити автономію України. М.Г. в своїй промові спростував ці звинувачення й висловив протест російській революційній демократії проти її нелояльного ставлення до українського руху.

— в Киеве состоялось совместное заседание городских общественно-политических организаций с представителями УЦР, на котором ЦР пытались обвинить в сепаратизме, попытках немедленно провозгласить автономию Украины. М.Г. в своем выступлении опроверг эти обвинения и высказал протест российской революционной демократии против ее нелояльного отношения к украинскому движению.

19—21 квітня/апреля

— відбувся під головуванням М.Г. Український національний з'їзд, який підтримав гасло автономії України, обрав новий склад ЦР. М.Г. відкритим голосуванням знову був обраний головою УЦР.

— состоялся под председательством М.Г. Украинский национальный съезд, который поддержал лозунг автономии Украины, избрал новый состав ЦР. Открытым голосованием М.Г. вновь был избран председателем УЦР.

21 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулися перші загальні збори УЦР, на яких було обрано керівний орган — Комітет ЦР у складі 20 осіб.

— под председательством М.Г. состоялось первое общее собрание УЦР, на котором был избран руководящий орган — Комитет ЦР в составе 20 человек.

5 травня/мая

— М.Г. виступив перед делегатами III Всеукраїнської студентської конференції.

— М.Г. выступил перед делегатами III Всеукраинской студенческой конференции.

5—6 травня/мая

— під головуванням М.Г. відбулися другі загальні збори УЦР, на яких було затверджено перший регламент діяльності УЦР —

— под председательством М.Г. состоялось второе общее собрание УЦР, на котором был утвержден первый регламент деятельности УЦР —

“Наказ Українській Центральній Раді”.

6 травня/мая

— у Києві відкрився обласний з'їзд Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. Почесним головою з'їзду був обраний М.Г.

— в Киеве открылся областной съезд Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов. Почетным председателем съезда был избран М.Г.

9 травня/мая

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Ради УНТ, на якому ухвалено відновити видання “України” та “Записок...”; діяльність термінологічної комісії, створити комісію з вищої освіти; пропонувано обрати членами товариства А.Зайкевича, В.Коваля, К.Широцького, Г.Голоскевича.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Совета УНО, на котором решено возобновить издание “Украины” и “Записок...”, деятельность терминологической комиссии; создать комиссию по высшему образованию; выдвинуто предложение избрать членами общества А.Зайкевича, В.Коваля, К.Широцкого, Г.Голоскевича.

17 травня/мая

— вийшло перше число газети “Народна воля”, органу Центрального кооперативного комітету Украї-

— вышел первый номер газеты “Народна воля”, органа Центрального кооперативного комитета Украй-

ни. Газета стала постійною трибуною для М.Г.-публіциста.

ни. Газета стала постійною трибуною для М.Г.-публіциста.

18 травня/мая

— у Києві відкрився I Всеукраїнський військовий з'їзд, який обрав М.Г. почесним головою.

— в Києве отккрылся I Всеукраинский военный съезд, на котором М.Г. был избран почетным председателем.

20—22 травня/мая

— під головуванням М.Г. відбулися треті загальні збори УЦР, які ухвалили направити до Тимчасового уряду спеціальну делегацію у справі автономії України.

— под председательством М.Г. состоялось третье общее собрание УЦР, которое утвердило решение направить Временному правительству специальную делегацию по делу автономии Украины.

24 травня/мая

— на засіданні Комітету УЦР ухвалено складені М.Г. проекти декларації Тимчасового уряду в справі автономії України й утворення Крайової ради та Крайового комісаріату.

— на заседании Комитета УЦР утверждены составленные М.Г. проекты декларации Временного правительства в деле автономии Украины и образования Краевой рады и Краевого комиссариата.

1 червня/юня

— відбувся візит до УЦР військового міністра Росії О.Керенського. Голова ЦР вітав його короткою промовою українською мовою, після чого інформував про завдання делегації, направленої УЦР на зустріч з тимчасовим урядом. Між Керенським і Грушевським відбувся обмін думками з приводу автономії України. В розмові взяли участь М.Стасюк, О.Шульгін, І.Луценко.

— состоялся визит в УЦР военного министра России А.Керенского. Председатель ЦР приветствовал его краткой речью на украинском языке, после чего информировал о задачах делегации, которая была направлена УЦР на встречу с Временным правительством. Керенский и Грушевский обменялись мнениями по поводу автономии Украины. В беседе приняли участие М.Стасюк, А.Шульгин, И.Луценко.

6 червня/юня

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких обмірковувалося питання про купівлю для товариства друкарні. Одноголосно обрані членами УНТ П.Гришинський, Г.Голоскевич, В.Коваль, К.Широцький, А.Зайкевич, І.Свенцицький, С.Таранущенко, П.Зайцев, М.Марковський, О.Яната, В.Виноградов, Л.Сікорський, М.Плевако, С.Веселовський, О.Красовський, В.Рафальський, Е.Гапонов і членами-співробітниками — В.Винниченко, Б.Бабич.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, на котором обдумывался вопрос о покупке для общества типографии. Единогласно избраны членами УНТ П.Гришинский, Г.Голоскевич, В.Коваль, К.Широцкий, А.Зайкевич, И.Свенцицкий, С.Таранущенко, П.Зайцев, М.Марковский, А.Яната, В.Виноградов, Л.Сикорский, М.Плевако, С.Веселовский, А.Красовский, В.Рафальский, Э.Гапонов и членами-сотрудниками — В.Винниченко, Б.Бабич.

10—15 червня/июня

— відбувся I Всеукраїнський селянський з'їзд. З вітальною промовою від імені ЦР виступив М.Г., обраний почесним головою з'їзду. 12 червня М.Г. виступив з доповіддю, в якій розповів про УЦР та її завдання: здобуття Україною автономії. Він наголосив, що більшість у ЦР мають фракції українських есерів та соціал-демократів і що необхідно збільшити в Раді представництво трудового народу в міру його організації. 15 червня М.Г. повідомив делегатів з'їзду про те, що вимоги УЦР, направлені Тимчасовому урядові через спеціальну делегацію, відхилені. У зв'язку з цим промовець закликав з'їзд до належного опору ворожим силам і висловив тверду впевненість, що

— состоялся I Всеукраинский крестьянский съезд. С приветственной речью от имени ЦР выступил М.Г., избранный почетным председателем съезда. 12 июня М.Г. выступил с докладом, в котором рассказал об УЦР и ее задаче: достижении Украиной автономии. Он подчеркнул, что большинство в ЦР имеют фракции украинских эсеров и социал-демократов и что необходимо увеличить в Раде представительство трудового народа по мере его организации. 15 июня М.Г. сообщил делегатам съезда, что требования УЦР, направленные Временному правительству через специальную делегацию, отклонены. В связи с этим оратор призвал съезд к надлежащему отпору враждебным силам и выразил твердую уверенность, что

“вільна автономна Україна буде жити неодмінно”.

14—16 червня/июня

— під головуванням М.Г. відбулися четверті загальні збори УЦР, на яких у зв'язку з відхиленням Тимчасовим урядом пропозицій ЦР ухвалено

— под председательством М.Г. состоялось четвертое совместное заседание УЦР, на котором в связи с отклонением Временным правительством предложений ЦР было принято решение

“приступити до негайного закладання фундаменту автономного ладу в Україні”,

підготувати спеціальний універсал

подготовить специальный універсал

18 -25 червня/июня

— у Києві відбувся II Всеукраїнський військовий з'їзд. М.Г. був обраний почесним членом президії. Вітаючи делегатів від імені УЦР, М.Г. закликав їх до здійснення автономії України у федеративній Росії та установлення в Україні

— в Киеве состоялся II Всеукраинский военный съезд. М.Г. был избран почетным членом президиума. Приветствуя делегатов от имени УЦР, М.Г. призвал их к осуществлению автономии Украины в федеративной России и утверждению в Украине

“демократичного ладу, який забезпечить інтереси трудящого народу”

В інших виступах на з'їзді М.Г. спинявся на характеристики автономії України, завданнях і статусі Всеукраїнської ради військових депутатів.

В других выступлениях на съезде М.Г. останавливался на характеристике автономии Украины, задачах и статусе Всеукраинского совета военных депутатов.

З'їзд палко підтримав політику ЦР, схвалив І Універсал, делегував до складу УЦР 132 своїх членів

Съезд горячо поддержал политику ЦР, одобрил І Універсал, делегировал в состав УЦР 132 своих члена

25 червня/июня

М.Г бере участь в урочистому проголошенні І Універсалу спочатку в Троїцькому народному домі на засіданні І Всеукраїнського військового з'їзду, а потім — на митингу, що зібрався на Софійському майдані. Після промови М.Г та читання Універсалу ентузіазм присутніх був таким великим, що вони на руках принесли голову УЦР до будинку Педагогічного музею

— М.Г принимает участие в торжественном провозглашении І Універсала сначала в Троицком народном доме на заседании І Всеукраинского военного съезда, а потом на митинге, собравшемся на Софийской площади. После речи М.Г и чтения Універсала энтузиазм присутствующих был так велик, что они на руках отнесли председателя УЦР к дому Педагогического музея

28 червня/июня

— М.Г як голова ЦР опублікував у газеті "Народна воля" спростування на заяву начальника Київського військового округу полковника Оберучева, нібито М.Г дав згоду не проводити до закінчення світової війни українізації військових частин. М.Г підтвердив чинність рішень УЦР та І Всеукраїнського військового з'їзду щодо українізації армії.

— М.Г как председатель ЦР опубликовал в газете "Народна воля" опровержение на заявление начальника Киевского военного округа полковника Оберучева, якобы М.Г дал согласие не проводить до окончания мировой войны украинизации военных частей. М.Г подтвердил действие решений УЦР и І Всеукраинского военного съезда относительно украинизации армии.

— під головуванням М.І відбулося засідання Ради УНТ, на якому заслухано доповідь І Чопівського про лекції, уряджені товариством "Праця" Ухвалено: делегувати від УНТ в комісію з утворення народного університету О Черняхівського, Г.Павлуцького, А.Яковліва, В.Козловського; просити ЦР надати допомогу на видання УНТ; рекомендовано в члени-співробітники М.Шапала; засвідчено, що 13 червня друкарня куплена

— под председательством М.Г состоялось заседание Совета УНО, на котором был заслушан доклад И Чопивского о лекциях, организованных обществом "Праця". Принято решение делегировать от УНО в комиссию по созданию народного университета А.Черняховского, Г.Павлуцкого, А.Яковлива, В.Козловского; просить ЦР предоставить помощь на издание УНТ; рекомендован в члены-сотрудники Н.Шапалов; засвидетельствовано, что 13 июня типография куплена.

30 червня/июня

— відкрився Київський губернський український з'їзд, на якому М.Г зробив доповідь про завдання й мету з'їзду З'їзд схвалив І Універсал УЦР

— открылся Киевский губернский украинский съезд, на котором М.Г прочитал доклад о задачах и цели съезда Съезд одобрил І Універсал УЦР

1 липня/июля

— в Києві відбулася демонстрація українських сил під жовтосинні прапорами й гаслами “Хай живе автономна Україна у федеративній Російській республіці!” М.Г разом з іншими членами УЦР вів демонстрантів

— в Києві состоялась демонстрация украинских сил под желтосинними знаменами и лозунгами “Да здравствует автономная Украина в федеративной Российской республике!” М.Г вместе с другими членами УЦР приветствовал демонстрантов

3 липня/июля

— відбулося об'єднане засідання виконкомів Київських громадських організацій з представниками ЦР (М.Г., В.Винниченком, Х.Барановським), на якому йшлося про досягнення порозуміння між українською та російською революційними демократіями, скликання крайового територіального з'їзду й утворення крайового органу влади М.Г у своєму виступі підкреслив необхідність покласти край непорозумінням між російською та українською демократіями. Водно час він заявив, що “авторитетного крайового органу не можна утворити, не базуючи його на сій українській більшості”, що ЦР повинна відіграти найпомітнішу роль у формуванні крайового органу влади. На рада так і не ухвалила яких небудь конкретних рішень.

- состоялось объединенное заседание исполкомов Киевских общественных организаций с представителями ЦР (М.Г., В.Винниченко, Х.Барановским), на котором шла речь о достижении согласия между украинской и российской революционными демократиями, созыве краевого территориального съезда и создании краевого органа власти М.Г в своем выступлении подчеркнул необходимость положить конец недоразумениям между российской и украинской демократиями В то же время он заявил, что “авторитетный краевой орган не возможно создать, не базируя его на этом украинском большинстве”, что ЦР должна сыграть самую заметную роль в формировании краевого органа власти Советание так и не приняло каких либо конкретных решений

3 - 14 липня/июля

під головуванням М.Г відбулися п'ять загальні збори УЦР М.Г звітував перед зборами про діяльність Комітету ЦР, доповідав про створення Генерального Секретаріату Загальні збори обговорили декларацію останнього, реорганізацію УЦР, створення Малої ради, кількох комісій, ход переговорів між делегацією Тимчасового уряду й керівництвом УЦР, схвалили II Універсал.

под председательством М.Г состоялось пятое общее собрание УЦР М.Г отчитался перед собранием о деятельности Комитета ЦР, докладывал о создании Генерального Секретариата Общее собрание обсудило декларацию последнего, реорганизацию УЦР создание Малой рады, нескольких комиссий, ход переговоров между делегацией Временного правительства и руководством УЦР. одобрило II Универсал

12 13 липня/июля

в відбулося кілька закритих засідань Генерального Секретаріату з участю М.Г спільно з делегацією міністрів Тимчасового уряду (О.Керенським, І.Церетелі, М.Гершен

состоялось несколько закрытых заседаний Генерального Секретариата с участием М.Г совместно с делегацией министров Временного правительства (А.Керенским, И.Це

ком). Засідання були присвячені пошукові компромісу в стосунках Тимчасового уряду та ЦР Вони закінчилися виробленням платформи, викладеної в II Універсалі УЦР та аналогічній декларації уряду

ретели і М Герещенко) Засідання були посвящені пошуку компроміса в отношениях Временного правительства и ЦР Они завершились выработкой платформы, изложенной во II Универсале УЦР и аналогичной декларации правительства

15 20 липня/юля

— під головуванням М.Г відбулося п'ять засідань Малої ради, на яких обговорювалися питання про представництво національних меншин у ЦР. затверджено датою 3 липня ст. ст. (16 липня) II Універсал, схвалено склад комісії для його оголошення, розглянуто інцидент із полком ім Полуботка

— под председательством М.Г состоялось пять заседаний Малой рады, на которых обсуждались вопросы представительства национальных меньшинств в ЦР, утвержден датой 3 июля ст.ст (16 июля) II Универсал, согласован состав комиссии для его провозглашения, рассмотрен инцидент с полком им Полуботка

21 липня/юля

— під головуванням М.Г відбулося спільне засідання секцій УНТ, на якому розглянуто питання українізації вищої школи; обрано кожною секцією відповідну комісію Обрано також комісію з утворення Української Академії наук (до її складу увійшли М.Г та ще 6 учених) Затверджено представником УНТ в Раді об'єднаних громадських організацій м.Києва Л.Жебуньова Ухвалено звернутися до Генерального Секретаріату з проханням утворити особливий орган чи при ньому самому, чи при секретарстві освіти, який би вдав справами мистецтва.

— под председательством М.Г состоялось совместное заседание секций УНО, на котором рассмотрен вопрос украинизации высшей школы, каждой секцией избрана соответствующая комиссия Избрана также комиссия по созданию Украинской Академии наук (в ее состав вошли М.Г и еще 6 ученых) Утвержден представителем УНО в Совете объединенных общественных организаций г.Києва Л.Жебунев Принято решение обратиться к Генеральному Секретариату с просьбой о создании особого органа при нем самом или при секретарстве просвещения, который бы занимался делами искусства

24 липня/юля

— під головуванням М.Г відбулося засідання Малої ради, на якому вперше були присутні представники національних меншин М.Г виступив з коротким вітальним словом, у якому величав новоприбулих

— под председательством М.Г состоялось заседание Малой рады, на котором впервые присутствовали представители национальных меньшинств М.Г выступил с коротким приветственным словом, в котором величал вновь прибывших

“вже не як гостей, а як говаришів співробітників”

28 липня/юля

під головуванням М.Г відбулося засідання Малої ради, на якому було затверджено розширений

— под председательством М.Г состоялось заседание Малой рады, на котором был принят расширен

склад Генерального Секретаріату й розпочато обговорення

ний состав Генерального Секретаріата и начато обсуждение

“Статуту вищого управління України”

29 липня/юля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому було схвалено “Статут вищого управління України” М.Г. виступив з цього приводу з промовою.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором был принят “Устав высшего управления Украины” М.Г. выступил в связи с этим с речью

9 серпня/августа

— під головуванням М.Г. відбулося надзвичайне засідання Малої ради, на якому було розглянуто інцидент з обстрілом ешелону полку ім. Б.Хмельницького полком кірасирів, козаками та міліцією, що охороняли залізницю. Мала рада розцінила інцидент як антиукраїнську провокацію й ухвалила відповідну резолюцію.

— под председательством М.Г. состоялось чрезвычайное заседание Малой рады, на котором был рассмотрен инцидент с обстрелом эшелона полка им Б.Хмельницкого полком кирасиров, казаками и милицией, охранявшими железную дорогу. Малая рада расценила инцидент как антиукраинскую провокацию и приняла соответствующую резолюцию

14 серпня/августа

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому було обговорено й схвалено регламент діяльності ради та її комісій.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором был обсужден и принят регламент деятельности рады и ее комиссий.

18—19 серпня/августа

— під головуванням М.Г. відбулися два засідання Малої ради, на яких обговорювалися підсумки поїздки делегації УЦР до Тимчасового уряду з метою затвердження “Статуту вищого управління України” та складу Генерального Секретаріату В.Винниченко — голова делегації — доповів, що уряд, незважаючи на досягнуті 16 липня домовленості, відкинув запропоновані УЦР документи й замість “Статуту” видав “Тимчасову інструкцію Генеральному Секретаріату Тимчасового уряду” Навколо “Інструкції” розгорнулися бурхливі дебати, які були перенесені на шості загальні збори УЦР

— под председательством М.Г. состоялось два заседания Малой рады, на которых обсуждались итоги поездки делегации УЦР на встречу с Временным правительством с целью утверждения “Устава высшего управления Украины” и состава Генерального Секретариата В.Винниченко — председатель делегации сообщил, что правительство, не смотря на достигнутые 16 июля договоренности, отклонило предложенные УЦР документы и вместо “Устава” издало “Временную инструкцию Генеральному Секретариату Временного правительства” Вокруг “Инструкции” развернулись бурные дебаты, которые были перенесены на шестое общее собрание УЦР

18— 22 серпня/августа

— під головуванням М.Г. відбулися шості загальні збори УЦР

— под председательством М.Г. состоялось шестое общее собрание

МІ зробив звіт про діяльність Малої ради за період між останніми сесіями, після чого попросив увільнити його від обов'язків голови УЦР, посплавшись на свій вік і перевтому. Загальні збори не прийняли відставку голови. В центрі уваги за гальних зборів було обговорення "Інструкції" Тимчасового уряду.

23 серпня/августа

Під головуванням М.Г. відбулася серія засідань Малої ради, пов'язана з відставкою й виборами нового складу Генерального Секретаріату. В основі "урядової кризи" лежали суперечності між українськими есерами та соціал-демократами. Бажання Тимчасового уряду бачити на чолі Генерального Секретаріату Д.Дорошенка наштовхнулося на опір М.Г. У зв'язку з цим "криза" затяглася, й урешті-решт на посаду голови Генерального Секретаріату знову повернувся В.Винниченко. Запропонований ним склад Секретаріату 3 вересня був схвалений Малою радою й направлений для остаточного затвердження до Петрограда.

28 серпня/августа

Під головуванням М.Г. відбулося засідання Секції вищої освіти УНТ, на якому було заслухано доповідь "Про українізацію вищих шкіл на Україні". М.Г. взяв участь у дискусії, яка виникла після доповіді. За його пропозицією відбулися вибори завідуючого вищими навчальними закладами України, бібліотечної комісії та комісії для вироблення резолюції щодо українізації кафедр.

До 31 серпня/августа

у видавництві "Криниця" вийшли брошури

М.Г. "Якої ми хочемо автономії і федерації".
"Хто такі українці і чого вони хочуть",
"Звідки пішло українство і до чого воно йде"

УЦР МІ зробив звіт про діяльність Малої ради за період між останніми сесіями, після чого попросив освободити його від обов'язностей председателя УЦР, сославшись на свой возраст и переутомление. Общее собрание не приняло отставку председателя. В центре внимания общего собрания было обсуждение "Инструкции" Временного правительства.

3 вересня/сентября

Під головуванням М.Г. відбулася серія засідань Малої ради, пов'язана з відставкою й виборами нового складу Генерального Секретаріату. В основі "правительственного кризиса" лежали протиріччя між українськими есерами та соціал-демократами. Желание Временного правительства видеть во главе Генерального Секретариата Д.Дорошенко натолкнулось на сопротивление М.Г. В связи с этим "кризис" затянулся, и в конце концов должность председателя Генерального Секретариата вновь занял В.Винниченко. Предложенный им состав Секретариата 3 сентября был принят Малой радой и направлен для окончательного утверждения в Петроград.

Під головуванням М.Г. відбулося засідання Секції вищого образования УНТ, на якому був заслуханий доклад "Про українізацію вищих шкіл на Україні". М.Г. учавствовав у дискусії, котра виникла після доклада. По його пропозиції відбулися вибори завідуючого вищими навчальними закладами України, бібліотечної комісії та комісії по підготовці резолюції відносно українізації кафедр.

в издательстве "Криниця" вышли брошюры

“Українська Центральна рада і її Універсали I й II”
“Про українську мову і українську школу”

в яких він пропагував ідеї автономії та федерації, роз'яснював політику ЦР, ухвалені нею Універсали

в которых он пропагандировал идеи автономии и федерализма разъяснял политику ЦР, принятые ею Універсали

1 вересня/сентября

— відкрився Київський губернський український з'їзд, на якому М.Г., виступивши з промовою, запевнив делегатів, що УЦР й надалі вестиме свою роботу у відповідності з постановами Всеукраїнського національного з'їзду (квітень 1917 р.).

— открылся Киевский губернский украинский съезд, на котором М.Г., выступив с речью, заверил делегатов, что УЦР и в дальнейшем будет вести свою работу в соответствии с постановлениями Всеукраинского национального съезда (апрель 1917 г.).

9 вересня/сентября

— голова УЦР М.Г. адресував Гимчасовому уряду телеграму, в якій наполягав на якомога швидшому затвердженні складу Генерального Секретаріату, оскільки це абсолютно необхідне для зміцнення влади, боротьби з контрреволюцією

председатель УЦР М.Г. адресовал Временному правительству телеграмму, в которой настаивал на скорейшем утверждении состава Генерального Секретариата, поскольку это абсолютно необходимо для укрепления власти, борьбы с контрреволюцией

10 вересня/сентября

— під головуванням М.Г. відбулися два закриті засідання Малої ради, на яких шлося про заколот генерала Л. Корнилова. Мала рада звернулася до населення з вивозом статті дружно навколо Гимчасового уряду й ЦР на боротьбу з контрреволюцією.

под председательством М.Г. состоялись два закрытых заседания Малой рады, на которых шла речь о заговоре генерала Л. Корнилова. Малая рада обратилась к населению с призывом дружно сплотиться вокруг Временного правительства и ЦР в борьбе с контрреволюцией

16 вересня/сентября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Секції вищої освіти УНТ, на якому було заслухано проєкт створення Української науково-педагогічної академії. Курс академії передбачав дворічне навчання осіб, які вже мали вищу освіту, додатковий третій рік присвячувався науковій праці на взрєць професорських стипендіатів. За пропозицією М.Г. обирається спеціальна комісія для розгляду проєкту, ухвалено рішення відкрити один річний педагогічний курси

под председательством М.Г. состоялось заседание Секции высшего образования УНО, на котором был представлен проект создания Украинской научно педагогической академии. Курс академии предполагал двухгодичное обучение лиц, которые уже имели высшее образование, дополнительный третий год был посвящен научной работе по образцу профессорских стипендиатов. По предложению М.Г. была избрана специальная комиссия для рассмотрения проекта, принято решение создать одногодичные педагогические курсы

21 – 28 вересня/сентября

в Києві відбувся з'їзд “поневолевих народів Росії”, скликаний за ініціативи ЦР та її голови М.Г. Відкрив з'їзд вігальною промовою, був обраний його почесним головою. Він виступав ще тричі, відстоюючи в своїх промовах ідею перетворення Росії на федеративну державу. З'їзд ухвалив резолюцію про федеративний устрій Російської держави, обрав Раду народів Росії, яка мала підготувати матеріали для конституції федеративної Росії.

22 вересня/сентября

під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому обговорено питання про участь представників ЦР в Демократичній нараді. Мала рада ухвалила взяти участь у нараді, відстоюючи там ідею сформування однорідного революційного соціалістичного уряду, відповідального перед демократією всіх народів Росії, а в Україні передання всієї влади в руки УЦР та Генерального Секретаряту.

29 вересня/сентября

в Києві відбулося перше засідання Ради народів, створеної з'їздом поневолевих народів Росії. Головою президії Ради було обрано М.Г.

9 жовтня/октября

під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому заслухано інформацію членів ЦР, які взяли участь у Демократичній нараді, скликаній Тимчасовим урядом, про хід цієї наради. Засідання дійшло висновку, що нарада була скликана не для того, щоб в'янути становище на місцях, а з метою накинути демократії волю уряду.

в Києві відбувся з'їзд “порабощенных народов России” створений за ініціативи ЦР і його голови М.Г. Відкрив з'їзд привітальною промовою, був обраний його почесним головою. Він виступав ще тричі, відстоюючи в своїх промовах ідею превращення России в федеративное государство. Съезд принял резолюцию о федеративном устройстве Российского государства, избрал Совет народов России, который должен был готовить материалы для конституции федеративной России.

– під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому обговорено питання про участь представників ЦР в Демократическом совещании. Мала рада постановила взяти участь в совещании, відстоюючи там ідею формування однорідного революційного соціалістического правительства, відповідального перед демократією всіх народів Росії, а в Україні передачу всієї влади в руки УЦР і Генерального Секретаріату.

в Києві відбулося перше засідання Совета народов, створеного з'їздом порабощенных народов России. Председателем президиума Совета был избран М.Г.

під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому була заслухана інформація членів ЦР, які взяли участь у Демократическом совещании. Созданном Временным правительством, о ходе этого совещания. Засідання дійшло висновку, що совещание было созвано не для того, чтобы в'янути ситуацию на местах, а с целью навязать демократии волю правительства.

12 жовтня/октября

— під головуванням М.Г. пройшло засідання Малої ради, на якому було заслухано декларацію Генерального Секретаріату про його подальшу діяльність. Після бурхливого обговорення Мала рада схвалила декларацію.

— газета “Народна воля” опублікувала статтю М.Г.

— под председательством М.Г. прошло заседание Малой рады, на котором была заслушана декларация Генерального Секретариата о его дальнейшей деятельности. После бурного обсуждения Малая рада приняла декларацию.

— газета “Народна воля” поместила статью М.Г.

“Мусимо взяти на розум”.

23, 30 жовтня/октября — 1 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося три засідання Малої ради, на яких спалахнула гостра дискусія між українською революційною демократією, з одного боку, та російською і єврейською, з іншого, з приводу скликання Українських Установчих зборів. Сторони дійшли згоди щодо їх доцільності. Закриваючи засідання 1 листопада, М.Г. виголосив коротку промову, в якій зазначив, що досягнуте порозуміння

— под председательством М.Г. состоялось три заседания Малой рады, на которых разгорелась острая дискуссия между украинской революционной демократией, с одной стороны, и российской и еврейской, с другой, по поводу созыва Украинского Учредительного собрания. Стороны пришли к соглашению о их целесообразности. Закрывая заседание 1 ноября, М.Г. выступил с краткой речью, в которой отметил, что достигнутое соглашение

“всіх партій буде і надалі сприяти творчій праці Центральної Ради”

3 листопада/ноября

— М.Г. виступив на III Всеукраїнському військовому з’їзді, який відкрився напередодні. Голова УЦР висловив упевненість, що українські військовики разом із ЦР підуть “до нашої мети — української демократичної республіки в федерації з російською республікою”. Він спинився на найближчих завданнях національно-визвольного руху, тих труднощах, які нагромаджують на його шляху Тимчасовий уряд. Делегати оплесками вітали М.Г., обрали його почесним головою з’їзду.

— М.Г. выступил на III Всеукраинском съезде, который открылся накануне. Председатель УЦР выразил уверенность в том, что украинские военные вместе с ЦР пойдут “к нашей цели — украинской демократической республике в федерации с российской республикой”. Он остановился на ближайших задачах национально-освободительного движения, тех трудностях, которые нагромождает на его пути Временное правительство. Делегаты аплодисментами приветствовали М.Г., избрали его почетным председателем съезда.

16 жовтня/октября

— до Київської окружної комісії по виборах до Всеросійських установчих зборів був поданий на реєстрацію список Української партії соціалістів-революціонерів, Української селянської спілки та

— в Киевскую окружную комиссию по выборам во Всероссийское учредительное собрание был представлен для регистрации список Украинской партии социалистов-революционеров, Украинского кре-

Української соціал-демократичної робітничої партії. Список відкривався прізвищем М.Г.

стьянского союза и Украинской социал-демократической рабочей партии. Список открывался фамилией М.Г.

18 жовтня/октября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому обговорювалися документи, підготовлені секретаріатом земельних справ, зокрема проект інструкції секретаріату й статут Українського крайового земельного комітету.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором обсуждались документы, подготовленные секретариатом земельных дел, в частности проект инструкции секретариата и устав Украинского краевого земельного комитета.

6—9 листопада/ноября

— М.Г. взяв участь у роботі першої сесії Ради народів.

— М.Г. принял участие в работе первой сессии Совета народов.

7 листопада/ноября

— на закритому засіданні Малої ради під головуванням М.Г. було обговорено інформацію про події в Петрограді й створено Крайовий комітет охорони революції в Україні.

— на закрытом заседании Малой рады под председательством М.Г. была обсуждена информация о событиях в Петрограде и создан Краевой комитет по защите революции в Украине.

8 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося надзвичайне засідання Малої ради, на якому була винесена резолюція, що

— под председательством М.Г. состоялось чрезвычайное заседание Малой рады, на котором была вынесена резолюция о том, что

“Українська Центральна Рада висловлюється проги повстання в Петрограді й буде завзято боротися зі всякими способами піддержки цього повстання на Україні”.

Прийняття цієї резолюції стало причиною виходу більшовиків зі складу Малої ради.

Принятие этой резолюции стало причиной выхода большевиков из состава Малой рады.

10 листопада/ноября

— на засіданні Малої ради обговорювалася політична ситуація в країні в цілому й, зокрема, в Києві. М.Г. виступив із заявою, в якій вимагав від козачого з'їзду, що відбувався на той момент у Києві, спростувати опубліковану в київській пресі заяву про те, що з'їзд боротиметься з “многовластям у Києві” й має за мету передати владу в місті й в Україні в руки штабу Київського військового округу. Ліквідувавши Крайовий комітет охоро-

— на заседании Малой рады обсуждалась политическая ситуация в стране в целом и, в частности, в Киеве. М.Г. выступил с заявлением, в котором требовал от казачьего съезда, проходившего на тот момент в Киеве, опровергнуть опубликованное в киевской прессе заявление о том, что съезд будет бороться с “многовластьем в Киеве” и ставит перед собой цель передать власть в городе и в Украине штабу Киевского военного округа. Ликвидировал Краевой

ни революції в Україні, Мала рада всю повноту влади з одорожи революції передала в руки Генерального Секретаріату

комитет охраны революции в Украине, Малая рада всю полноту власти по защите революции передала в руки Генерального Секрета риата.

11—15 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулася сьома сесія ЦР. М.Г. зробив звітну доповідь про діяльність Малої ради, а також доповідь про роботу комісії з підготовки конституції України.

— под председательством М.Г. состоялась седьмая сессия ЦР. М.Г. прочитал отчетный доклад о деятельности Малой рады, а также доклад о работе комиссии по подготовке конституции Украины

20 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому було ухвалено III Універсал УЦР, яким проголошувалася Українська Народна Республіка. Засідання відкрилося промовою М.Г. Він спинився на складношах політичного моменту, викликаних падінням Тимчасового уряду, й підкреслив, що за таких обставин зміцненню влади в Україні може сприяти тільки проголошення Української Народної Республіки. Далі М.Г. прочитав текст III Універсалу, який був зустрінутий бурхливими оплесками. Поіменне голосування дало такі результати: “за” — 42 голоси, “утрималося” — 5, “проти” — немає.

— газета “Народна воля” опублікувала статтю

под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором был принят III Универсал УЦР, которым провозглашалась Украинская Народная Республика. Заседание открылось речью М.Г. Он остановился на трудностях политического момента, вызванных падением Временного правительства, и подчеркнул, что в такой ситуации укрепление власти в Украине может способствовать только провозглашение Украинской Народной Республики. Далее М.Г. зачитал текст III Универсала, который был встречен бурными аплодисментами. Поименное голосование дало такие результаты: “за” — 42 голоса, “воздержались” — 5, “против” — нет

— газета “Народна воля” опублікувала статтю

М.Г. “Проект української конституції”

22 листопада/ноября

— на Софійському майдані відбулося урочисте оприлюднення III Універсалу. М.Г., обійшовши вишикувані війська, звернувся до присутніх з промовою, в якій підкреслив історичне значення проголошення Української Народної Республіки. Після прочитання М.Ковалевським III Універсалу відбулися урочистий молебень та військовий парад.

— на Софийской площади состоялось торжественное обнародование III Универсала. М.Г., обойдя выстроившиеся войска, обратился к присутствующим с речью, в которой подчеркнул историческое значение провозглашения Украинской Народной Республики. После зачтения М.Ковалевским III Универсала состоялись торжественный молебен и военный парад.

23 листопада/ноября

— киевська більшовницька газета “Пролетарская мысль” у статті “Довольно дипломатии” виступила з на

— киевская большевистская газета “Пролетарская мысль” в статье “Довольно дипломатии” виступила

падками на III Універсал і особисто на М.Г.

с нападками на III Универсал и лично на М.Г.

24 листопада/ноября

— під головуванням М.Г. відбулося надзвичайне засідання Малої ради, яке обговорило й ухвалило закон про вибори до Українських установчих зборів.

— под председательством М.Г. состоялось чрезвычайное заседание Малой рады, на котором был обсужден и принят закон о выборах в Украинское учредительное собрание.

4 грудня/декабря

— під головуванням М.Г. відбулося надзвичайне засідання Малої ради, на якому дебатовалося питання про підписання перемир'я та миру на фронтах світової війни. Мала рада ухвалила постанову, в якій визнала

— под председательством М.Г. состоялось чрезвычайное заседание Малой рады, на котором дебатировался вопрос о подписании перемирия и мира на фронтах мировой войны. Малая рада утвердила постановление, в котором признала

“потрібним негайно приступити до перемир'я”.

8 грудня/декабря

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому ухвалено закон про право в УНР. Згідно з законом ЦР визнавалася вищим законодавчим органом України.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором был утвержден закон о праве в УНР. В соответствии с законом ЦР была признана высшим законодательным органом Украины.

9 грудня/декабря

— М.Г. взяв участь у загальних зборах УНТ, на яких одногласно обрано дійсними членами товариства П.Тутковського, О.Шульгина, Б.Кістяківського, О.Швеця, О.Музиченка, Ів.Крижановського та ін., товаришем голови товариства обрано О.Грушевського, членами Ради — М.Мочульського та К.Широцького.

— М.Г. участвовал в общем собрании УНО, на котором единогласно избраны действительными членами общества П.Тутковский, А.Шульгин, Б.Кистьяковский, А.Швец, А.Музыченко, Ив.Крыжановский и др., товарищем председателя общества избран А.Грушевский, членами Совета — М.Мочульский и К.Широцкий.

17—19 грудня/декабря

— в Києві відбувся I Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. М.Г., обраний почесним головою з'їзду, виголосив промову, в якій спинився на останніх політичних подіях, скликанні Українських установчих зборів, висловив упевненість у тому, що делегати з'їзду підтримають УЦР й стануть на її оборону.

— в Киеве состоялся I Всеукраинский съезд Советов рабочих, крестьянских и солдатских депутатов. М.Г., избранный почетным председателем съезда, провозгласил речь, в которой остановился на последних политических событиях, созыве Украинского учредительного собрания, высказал уверенность в том, что делегаты съезда поддержат УЦР и встанут на ее защиту.

22 грудня/декабря

— на засіданні Малої ради, яке пройшло під головуванням М.Г., ухвалено закони про державні кошти України, Головну скарбницю та Державний банк України, схвалено ноту Генерального Секретаріату в справі миру.

— на засіданні Малої ради, которое прошло под председательством М.Г., утверждены законы о государственных средствах Украины, Главном казначействе и Государственном банке Украины, принята нота Генерального Секретариата по делу мира.

25 грудня/декабря

— промовою М.Г. відкрилися восьми загальні збори УЦР. Він також виступив зі звітною доповіддю про діяльність Малої ради в період між сесіями, головував на засіданнях сесії 25—30 грудня, виступив з промовою 30 грудня на закритті сесії.

— выступлением М.Г. открылось восьмое общее собрание УЦР. От также сделал отчетный доклад о деятельности Малой рады в период между сессиями, председательствовал на заседаниях сессии 25—30 декабря, выступил с речью 30 декабря на закрытии сессии.

— М.Г. опублікував написану в роки заслання працю

— М.Г. опубликовал написанную в годы ссылки работу

“Всесвітня історія в короткім огляді”

1918

5 січня/января

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. розглянуто й ухвалено закони про склад і порядок обрання Апеляційного та Генерального судів, а також про організацію прокурорського нагляду.

— на заседаниях Малої ради под председательством М.Г. рассмотрены и приняты законы о составе и порядке избрания Апелляционного и Генерального судов, а также об организации прокурорского надзора.

15 січня/января

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. відбулися вибори суддів до Генерального та Апеляційного судів.

— на засіданні Малої ради под председательством М.Г. состоялись выборы судей в Генеральный и Апелляционный суды.

16 січня/января

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. обговорено й ухвалено закон про утворення народного війська (народної міліції).

— на засіданні Малої ради под председательством М.Г. обсужден и принят закон об образовании народного войска (народной милиции).

19 січня/января

— Мала рада під головуванням М.Г. обговорила ситуацію, що скла-

— Малая рада под председательством М.Г. обсудила ситуацию,

лася в Україні у зв'язку з інтервенцією більшовицького війська, взяттям Катеринослава.

сложившюся в Україні в зв'язку з інтервенцією большевистского войска, взятием Екатеринослава.

22 січня/января

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. ухвалено закон про національно-персональну автономію. Закон був підписаний М.Г.

— на засіданні Малої ради под председательством М.Г. принят закон о национально-персональной автономии. Закон был подписан М.Г.

24 січня/января

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. й на його пропозицію схвалено IV Універсал, яким проголошено самостійність України як держави.

— на засіданні Малої ради под председательством М.Г. по его предложению принят IV Универсал, который провозгласил независимость Украины как государства.

28 січня/января

— вітальною промовою М.Г. відкрилися останні, дев'ять загальні збори УЦР, на яких головував М.Г. На них було схвалено IV Універсал, новий склад уряду УНР, закон про 8-годинний робочий день і тимчасовий земельний закон.

— приветственной речью М.Г. открылось последнее, девятое общее собрание УЦР, на котором председательствовал М.Г. На нем был принят IV Универсал, новый состав правительства УНР, закон о 8-часовом рабочем дне и временный земельный закон.

5 лютого/февраля

— М.Г. взяв участь у засіданні Ради народних міністрів, на якому було обговорено й схвалено план організації реєстрового вільного козацтва України.

— М.Г. принял участие в заседании Рады народных министров, на котором был обсужден и принят план организации реестрового вольного казачества Украины.

7 лютого/февраля

— при облозі Києва більшовицькими військами під командуванням Муравйова артилерією був зруйнований будинок М.Г. на розі вулиць Паньківської та Микільсько-Ботанічної. Будинок згорів, а разом з ним і бібліотека, колекція української старовини й частина архіву М.Г.

— при осаде Киева большевистскими войсками под командованием Муравьева артиллерией был уничтожен дом М.Г. на углу улиц Паньковской и Никольско-Ботанической. Дом сгорел, а вместе с ним и библиотека, коллекция украинских древностей и часть архива М.Г.

Через кілька днів після зруйнування будинку померла мати М.Г. — Глафіра Захарівна.

Спустя несколько дней после уничтожения дома умерла мать М.Г. — Глафира Захаровна.

11 лютого/февраля

— М.Г. брав участь у засіданні Ради народних міністрів у Житомирі, куди переїхав уряд УНР у зв'язку з захопленням Києва більшовицьки-

— М.Г. принимал участие в заседании Совета народных министров в Житомире, куда переехало правительство УНР в связи со взятием

ми військами. На засіданні було переглянуто обов'язки окремих міністрів, визнано за необхідне підготувати відозву уряду до населення.

Киева большевистскими войсками. На заседании были рассмотрены обязанности отдельных министров, сочтено необходимым подготовить воззвание правительства к населению.

13 лютого/феврала

— М.Г. на засіданні уряду в Житомирі виступив з пропозицією звернутися до німців з нотой, щоб ті, в свою чергу, поставили перед більшовиками ультиматум про виведення російських військ з України. Уряд пропозицію підтримав.

— М.Г. виступив в Житомире на засіданні правительства с предложением обратиться к немцам с нотой, чтобы те, в свою очередь, поставили перед большевиками ультиматум о выводе российских войск с Украины. Правительство предложение поддержало.

14 лютого/феврала

— М.Г. головував на засіданні Малої ради в Житомирі. Мала рада ухвалила дозволити урядові УНР ратифікувати мирний договір та обговорила питання про воєнну допомогу Німеччини УНР у боротьбі проти більшовиків.

— М.Г. председательствовал на заседании Малой рады в Житомире. Малая рада приняла решение позволить правительству УНР ратифицировать мирный договор и обсудила вопрос о военной помощи Германии УНР в борьбе против большевиков.

25 лютого/феврала

— М.Г. в Коростені головував на засіданні Малої ради, на якому були ухвалені закони про запровадження в УНР григоріанського календаря та середньоевропейського часу, про затвердження гербом УНР тризуба — знака Київської держави часів князя Володимира.

— М.Г. в Коростене председательствовал на заседании Малой рады, на котором были приняты законы о введении в УНР григорианского календаря и средневропейского времени, утвержден в качестве герба УНР тризубец — знак Киевского государства времен князя Владимира.

1 березня/марта

— М.Г. в Житомирі головував на засіданні Малої ради, на якому було ухвалено закон про грошову одиницю — гривню, випуск монет (вартістю 20 гривень, 1 гривня, 1, 2, 5, 10, 20 та 50 шагів) та друкування кредитних державних білетів (вартістю 2, 5, 10, 20, 100, 500, 1000 гривень).

— М.Г. в Житомире председательствовал на заседании Малой рады, на котором был принят закон о денежной единице — гривне, о выпуске монет (стоимостью 20 гривен, 1 гривня, 1, 2, 5, 10, 20 и 50 шагов) и печатании кредитных государственных билетов (стоимостью 2, 5, 10, 20, 100, 500, 1000 гривен).

2 березня/марта

— М.Г. в Житомирі головував на засіданні Малої ради, на якому були

— М.Г. в Житомире председательствовал на заседании Малой ра

схвалені тимчасовий статут про громадські роботи й закон про громадянство УНР.

ды, на котором были приняты Временный устав об общественных работах и закон о гражданстве УНР

4 березня/марта

— М.Г. в Житомирі головував на засіданні Малої ради, на якому було схвалено закон про порядок реєстрації громадянства УНР.

— М.Г. в Житомире председательствовал на заседании Малой рады, на котором был принят закон о порядке регистрации гражданства УНР.

5 березня/марта

— М.Г. в Житомирі головував на засіданні Малої ради, на якому було ухвалено закони про адміністративний статус м. Києва, про передання міліції м. Києва у підпорядкування Міністерству внутрішніх справ, про позбавлення громадянства УНР усіх, хто брав участь на боці Росії або допомагав їй у війні з Україною.

— М.Г. в Житомире председательствовал на заседании Малой рады, на котором были приняты законы об административном статусе Киева, о передаче милиции г. Киева в подчинение Министерству внутренних дел, о лишении гражданства УНР всех, кто воевал на стороне России или оказывал ей помощь в войне с Украиной.

9 березня/марта

— повернення М.Г. разом із членами Малої ради до столиці УНР Києва. Того ж дня М.Г. головував на засіданні Малої ради, виступив з ініціативою перевезти до Києва тіла загиблих у бою під Крутами студентів та гімназистів і урочисто поховати їх на Аскольдовій горі.

— возвращение М.Г. вместе с членами Малой рады в столицу УНР Киев. В тот же день М.Г. председательствовал на заседании Малой рады, выступил с инициативой перевоза в Киев тел погибших в бою под Крутами студентов и гимназистов и торжественном погребении их на Аскольдовой горе.

15 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому тривало обговорення Брестського мирного договору. Голова УЦР виступив на засіданні з великою доповіддю, в якій з'ясував становище Холмщини та Бессарабії.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором продолжалось обсуждение Брестского мирного договора. Председатель УЦР выступил на заседании с большим докладом, в котором осветил положение Холмщины и Бессарабии.

17 березня/марта

— під головуванням М.Г. на засіданні Малої ради відбулася ратифікація Брестського мирного договору. М.Г. оголосив текст підготовленого проекту ратифікаційної грамоти, який і був більшістю схвалений.

— под председательством М.Г. на заседании Малой рады состоялась ратификация Брестского мирного договора. М.Г. зачитал текст подготовленного проекта ратификационной грамоты, который и был принят большинством.

19 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому затверджено новий склад Ради народних міністрів. Того ж дня М.Г. взяв участь в урочистому перепохованні тіл загиблих у бою під Крутами.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором принят новый состав Совета народных министров. В этот же день М.Г. участвовал в торжественном перезахоронении тел погибших в бою под Крутами.

20 березня/марта

— відбулось урочисте засідання Малої ради, присвячене річниці створення УЦР. Засідання відкрив М.Г. промовою, в якій оповів історію створення та діяльності ЦР.

— состоялось торжественное заседание Малой рады, посвященное годовщине создания УЦР. Заседание открыл М.Г. речью, в которой осветил историю создания и деятельности ЦР.

24 березня/марта

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому схвалено ряд законопроектів, висловлено інтерпеляції до уряду, остаточно затверджено новий склад уряду, заслухано декларацію про принципи та напрями його діяльності.

— под председательством М.Г. состоялось заседание Малой рады, на котором принят ряд законопроектов, высказаны интерpellации к правительству, окончательно утвержден полный новый состав правительства, заслушана декларация о принципах и направлении его деятельности.

2 квітня/апреля

— на засіданні Малої ради під головуванням М.Г. відбулися вибори до Генерального суду УНР. В позачерговій заяві М.Г. повідомив про смерть класика української літератури І.Нечуя-Левицького. М.Г. запропонував ушанувати пам'ять письменника вставанням і поховати його за державний кошт.

— на заседании Малой рады под председательством М.Г. прошли выборы в Генеральный суд УНР. Во внеочередном заявлении М.Г. сообщил о смерти классика украинской литературы И.Нечуя-Левицкого. М.Г. предложил почтить память писателя вставанием и похоронить его на государственные средства.

11 квітня/апреля

— під головуванням М.Г. відбулося засідання Малої ради, на якому було обговорено питання про скликання Українських установчих зборів і визначено днем їх відкриття 12 травня.

— М.Г. председательствовал на заседании Малой рады, на котором обсуждался вопрос созыва Украинского учредительного собрания, днем его открытия было определено 12 мая.

20 квітня/апреля

— М.Г. головував на засіданні Малої ради, на якому були ухвалені закони про штати земельних комітетів, про випуск зобов'язань Дер-

— М.Г. председательствовал на заседании Малой рады, на котором были приняты законы о штатах земельных комитетов, о выпуске обя-

жавної скарбниці на забезпечення грошових знаків у сумі 1 млрд гривень.

зательств Государственной казны на обеспечение денежных знаков в сумме 1 млрд гривен.

27 квітня/апреля

— М.Г. головував на засіданні Малої ради, на якому було обговорено політичну ситуацію в Україні, стосунки з представниками німецьких військ, наказ генерала Айхгорна про дію військово-польових судів, інцидент із роззброєнням синьої дивізії, заслухано заяву голови уряду В.Голубовича.

— М.Г. председательствовал на заседании Малой рады, на котором обсуждалась политическая ситуация в Украине, отношения с представителями немецких войск, приказ генерала Айхгорна о деятельности военно-полевых судов, инцидент с разоружением синей дивизии, заслушано заявление председателя правительства В.Голубовича.

28 квітня/апреля

— М.Г. головував на засіданні Малої ради, на якому було обговорено вчорашню заяву В.Голубовича. Під час засідання будинок УЦР був оточений німецькими військами, які арештували М.Любинського та В.Гаєвського. М.Г. висловив протест проти сваволі німецьких військових.

— М.Г. председательствовал на заседании Малой рады, на котором обсуждалось вчерашнее заявление В.Голубовича. Во время заседания здание УЦР было окружено немецкими войсками, которые арестовали М.Любинского и В.Гаевского. М.Г. выразил протест против свевольия немецких военных.

29 квітня/апреля

— М.Г. вів останнє засідання ЦР, на якому було схвалено Конституцію УНР і внесено зміни до земельного закону. У зв'язку з державним переворотом, учиненим генералом Скоропадським, ЦР припинила своє існування.

— М.Г. вел последнее заседание ЦР, на котором была одобрена Конституция УНР и внесены изменения в земельный закон. В связи с государственным переворотом, осуществленным генералом Скоропадским, ЦР прекратила свое существование.

29—30 квітня/апреля

— М.Г. перебував у казармі січових стрільців на вул.Терещенківській, а потім уночі разом з ними переїхав до Луцьких казарм.

— М.Г. находился в казарме сичевых стрельцов на ул.Терещенковской, а затем ночью вместе с ними переехал в Луцкие казармы.

Травень/май

— М.Г. переходить на нелегальне становище, переховується в знайомих, веде наукові дослідження. В автобіографії він писав:

— М.Г. переходит на нелегальное положение, скрывается у знакомых, ведет научные исследования. В автобиографии он писал:

“Шукав спочинку від тяжких переживань в літературно-науковій роботі”

8 червня/июня

— М.Г. зустрічається з В.І.Вернадським з приводу заснування

— М.Г. встречается с В.И.Вернадским по поводу образования

Української Академії наук (УАН), висловлює думку про невчасність цієї акції за умов гетьманщини, не погоджується з деякими принциповими засадами утворення УАН, обстоює необхідність заснування Академії на базі УНТ, фактично відмовляється від участі в заходах стосовно заснування УАН.

Украинской Академии наук (УАН), выражает мнение о несвоевременности этой акции в условиях гетманщины, не соглашается с некоторыми принципиальными основами создания УАН, отстаивает необходимость образования Академии на базе УНО, фактически отказывается от участия в мероприятиях по созданию УАН.

28 серпня/августа

— департамент Державної варти видав наказ про встановлення стеження за М.Г., який переховувався в Києві.

— департамент Государственной стражи издал приказ об учреждении слежки за М.Г., который скрывался в Киеве.

23 вересня/сентября

— М.Г. зустрівся з А.Ю.Кримським, який за дорученням комісії з утворення УАН пропонував М.Г. ввійти до складу членів Академії, які призначалися гетьманом. Він рішуче відмовився вступити до Академії з принципових переконань, вважаючи, що члени УАН мають обиратися всією академічною колегією.

— М.Г. встретился с А.Е.Крымским, который по поручению комиссии по созданию УАН предлагал М.Г. войти в состав членов Академии, назначаемых гетманом. Он решительно отказался вступить в Академию по принципиальным убеждениям, считая, что члены УАН должны избираться всей академической коллегией.

17 листопада/ноября

— на підставі секретного розпорядження Київського столичного отамана було проведено обшук по вул.Рейтарській, 6 з метою арешту М.Г., але ні його, ні членів сім'ї там не виявилось.

— на основании секретного распоряжения Киевского столичного атамана был проведен обыск по ул.Рейтарской, 6 с целью ареста М.Г., но ни его, ни членов семьи там не оказалось.

24 грудня/декабря

— М.Г. терміново збирає засідання ради УНТ, на якому було обрано комісію під його головуванням для розгляду та утворення статуту Академії наук.

— М.Г. срочно собирает заседание совета УНО, на котором была образована комиссия под его председательством для рассмотрения и создания устава Академии наук.

1919

2 січня/января

— на засіданні ради УНТ М.Г. інформує про подання до Директорії УНР пакету документів стосовно УАН, який містив пропозиції щодо статуту, штатів, поповнення Академії новими членами тощо.

— на заседании совета УНО М.Г. информирует о представлении Директории УНР пакета документов относительно УАН, который содержал предложения относительно устава, штатов, пополнения Академии новыми членами и т.д.

Середина січня/января

— селяни Чигиринського повіту обирають М.Г. делегатом Трудового конгресу.

— крест'яне Чигиринського уезда избирают М.Г. делегатом Трудового конгресса.

23—28 січня

— М.Г. бере участь у засіданнях Трудового конгресу. Навколо нього об'єдналася невелика група однопісля, яка помітної ролі в засіданнях не відігравала. Сам М.Г. навіть не був обраний до президії конгресу. За цих умов “центральна течія” Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), до ядра якої належав і М.Г., скликала партійну конференцію, де було висловлено незгоди з рішеннями Трудового конгресу й оголошено про перехід на радянську платформу.

— М.Г. участвует в заседаниях Трудового конгресса. Вокруг него объединилась небольшая группа единомышленников, которая заметной роли на заседаниях не играла. Сам М.Г. даже не был избран в президиум конгресса. В этих условиях “центральное течение” Украинской партии социалистов-революционеров (УПСР), к которому принадлежал и М.Г., созвало партийную конференцию, где было выражено несогласие с решениями Трудового конгресса и объявлено о переходе на советскую платформу.

Лютий — березень/февраль — март

— М.Г. з сім'єю залишає Київ. На деякий час зупиняється у м. Кам'янці. Тут він редагував газету “Голос Поділля”, працював над підручником з історії України, брав участь у нараді представників соціалістичних партій з питань укладення союзу з Антантою.

— М.Г. с семьей оставляет Киев. На некоторое время он останавливается в г. Каменце. Здесь он редактировал газету “Голос Поділля”, работал над учебником по истории Украины, участвовал в совещании представителей социалистических партий по вопросам заключения союза с Антантой.

21 березня/марта

— М.Г. обирають почесним головою місцевого Трудового конгресу в Кам'янці.

— М.Г. избирают почетным председателем местного трудового конгресса в Каменце.

30 березня/марта

— М.Г. з сім'єю виїздить із Кам'янця до Станіслава, знайомиться там з роботою соціалістичних груп.

— М.Г. с семьей выезжает из Каменца в Станислав, ознакомливается там с деятельностью социалистических групп.

1919

Кінець березня/конец марта

— М.Г. із сім'єю виїздить до Праги. Погоджується виконувати обов'язки представника Закордонної делегації УПСР.

— М.Г. с семьей выезжает в Прагу. Соглашается исполнять обязанности представителя Заграничной делегации УПСР.

18 квітня/апреля

— М.Г. з сім'єю приїздить до Праги.

— М.Г. с семьей приезжает в Прагу.

Квітень — червень/апрель — июнь

— М.Г. у Празі контактує з чеськими соціалістами, кілька разів зустрічається з Т.Масариком, видає три брошури про становище в Україні.

— М.Г. в Празе контактирует с чешскими социалистами, несколько раз встречается с Т.Масариком, издает три брошюры о положении в Украине.

17 червня/июня

— М.Г. прибуває до Парижа, працює спільно з Д.Ісаєвичем, зустрічається з англійськими й американськими дипломатами.

— М.Г. прибывает в Париж, работает вместе с Д.Исаевичем, встречается с английскими и американскими дипломатами.

26—28 червня/июня

— М.Г. разом із Д.Ісаєвичем бере участь у кооперативному з'їзді союзних і нейтральних країн у Парижі.

— М.Г. вместе с Д.Исаевичем участвует в кооперативном съезде союзных и нейтральных государств в Париже.

26 липня/июля

— М.Г. оголошує в Парижі про намір заснувати громадську міжпартійну організацію — Комітет незалежної України (КНУК), яка мала б інформувати світову громадськість про політичні цілі боротьби українського народу, обстоювати його національні інтереси.

— М.Г. объявляет в Париже о намерении основать общественную межпартийную организацию — Комитет независимой Украины (КНУК), которая должна была бы информировать мировую общественность о политических целях борьбы украинского народа, отстаивать его национальные интересы.

1—4 серпня/августа

— М.Г. бере участь у роботі міжнародної соціалістичної конференції в Люцерні (Швейцарія), представляючи Закордонну делегацію УПСР.

— М.Г. участвует в работе международной социалистической конференции в Люцерне (Швейцария), представляя Заграничную делегацию УПСР.

16—18 серпня/августа

— М.Г. бере участь у з'їзді робітничих кооперативів у Празі.

— М.Г. участвует в съезде рабочих кооперативов в Праге.

1 вересня/сентября

— виходить журнал

— выходит журнал

“L'Europe Orientale”

французькою мовою з участю М.Г

на французском языке с участием М.Г.

Вересень/сентябрь

— М.Г. в Празі бере участь у конференції “центральної течії” УПСР, на якій були підтвержені теоретичні й тактичні положення, зокрема про “диктатуру трудового народу”, про створення “радянсько-дефінітивного правительства” шляхом злиття РНК УСРР та Уряду УНР

— М.Г. в Праге участвует в конференции “центрального течения” УПСР, на которой были подтверждены теоретические и тактические положения, в частности о “диктатуре трудового народа”, о создании “советского дефинитивного правительства” путем слияния СНК УССР и Правительства УНР.

8 жовтня/октября

— М.Г. складає проект утворення Українського соціологічного інституту (УСИ) як спеціальної установи, що ставить своїми завданнями стежити за світовим соціальним рухом, соціологічними дослідженнями та популяризувати їх серед українського громадянства, підтримувати зв'язки з інтернаціональними й національними організаціями, які представляють сучасний соціальний рух, інформувати їх про соціальний український рух та українську літературу.

— М.Г. составляет проект образования Украинского социологического института (УСИ) как специального учреждения, ставящего своими задачами следить за мировым социальным движением, социологическими исследованиями и популяризировать их среди украинского гражданства, поддерживать связи с интернациональными и национальными организациями, которые представляют современное социальное движение, информировать их о социальном украинском движении и украинской литературе.

20 жовтня/октября

— перебуваючи в Празі, М.Г. готує проект закону УНР про УСИ, у якому викладає потреби фінансування, структуру, завдання цієї установи.

— находясь в Праге, М.Г. готовит проект закона УНР об УСИ, в котором представляет нужды финансирования, структуру, задачи этого учреждения.

Листопад/ноябрь

— разом із сім'єю М.Г. приїждить до Швейцарії, оселяється в Женеві.

— вместе с семьей М.Г. приезжает в Швейцарию, поселяется в Женеве.

6 грудня/декабря

— М.Г. пише листа з Женеви до канадських українців, у якому поздоровляє їх з Новим роком і Різдом, викладає своє бачення складних внутрішньополітичних подій в Україні та посилення впливу української еміграції на їх розвиток.

— М.Г. пишет письмо из Женеви к канадским украинцам, в котором поздравляет их с Новым годом и Рождеством, излагает свое видение сложных внутриполитических событий в Украине и усиление влияния украинской эмиграции на их развитие.

1920

7 січня/января

— лист М.Г. від 06.12.19 був уміщений у тижневику (Вінніпег)

— письмо М.Г. от 06.12.19 было помещено в еженедельнике (Виннипег)

“Український голос”. № 1.

Січень/январь

— на короткий час М.Г. виїздить до Франції, перебуває в Парижі.

— на короткое время М.Г. выезжает во Францию, находится в Париже.

Лютий/февраль

— М.Г. бере участь у черговій конференції “центральної течії” УПСР, складає звіт про роботу її Закордонної делегації, головою президії якої його обирають після схвалення звіту.

— М.Г. участвует в очередной конференции “центрального течения” УПСР, делает отчет о работе ее Заграничной делегации, председателем президиума которой его избирают после одобрения отчета.

Травень/май

— разом із членами Закордонної делегації УПСР М.Г. засуджує Варшавську угоду УНР з Польщею.

— вместе с членами Заграничной делегации УПСР М.Г. осуждает Варшавский договор УНР с Польшей.

19 липня/июля

— М.Г. разом з О.Жуковським від імені президії Закордонної делегації УПСР направили листа до ЦК КП(б)У, в якому наголошували, що УПСР поділяє завдання III Інтернаціоналу, й тому КП(б)У повинна змінити тактику щодо українських соціалістичних партій, піти на співпрацю з ними, зокрема з УПСР

— М.Г. вместе с А.Жуковским от имени президиума Заграничной делегации УПСР направили письмо в ЦК КП(б)У, в котором подчеркивали, что УПСР разделяет задачи III Интернационала, а потому КП(б)У должна изменить тактику в отношении украинских социалистических партий, пойти на сотрудничество с ними, в частности с УПСР

— разом із сім'єю М.Г. перебуває в Чехії, в районі містечка Мельник.

— вместе с семьей М.Г. находитя в Чехии, в районе местечка Мельник.

1921

25 січня/января

— Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло повідомлення О.Шумського про бажання М.Г. повернутися в Україну. Рішенням, підписаним секретарем ЦК КП(б)У В.Молотовим, йому було відмовлено в дозволі на повернення.

— Политбюро ЦК КП(б)У рассмотрело сообщение А.Шумского о желании М.Г. возвратиться в Украину. Решением, подписанным секретарем ЦК КП(б)У В.Молотовым, ему было отказано в разрешении на возвращение.

26 квітня/апреля

— Політбюро ЦК КП(б)У на своєму засіданні визнало приїзд М.Г. в Україну несвоєчасним.

— Политбюро ЦК КП(б)У на своем заседании признало приезд М.Г. в Украину несвоевременным.

14 вересня/сентября

— М.Г. підписує у Відні проголошення з видавництвом “Дніпроспілка” про видання та закупку для України шкільної, наукової й художньої літератури.

— М.Г. подписывает в Вене протокол с издательством “Дніпроспілка” об издании и закупке для Украины школьной, научной и художественной литературы.

30 вересня/сентября

— журнал “Громадський вісник” (Прага) надрукував фельетон “Консульські вареники”, в якому нападав на “вождя у відставці Грушевського та його зброєносців” за спроби замирення з радянською владою.

— журнал “Громадський вісник” (Прага) напечатал фельетон “Консульские вареники”, в котором нападал на “вождя в отставке Грушевского и его оруженосцев” за попытки примирения с советской властью.

Жовтень/октябрь

— М.Г. звернувся з листом до львівського журналу “Вперед”, у якому спростовує поширювані чутки про його повернення в Україну.

— М.Г. обратился с письмом во львовский журнал “Вперед”, в котором опровергает распространяемые слухи о его возвращении в Украину.

Жовтень/октябрь

— М.Г. бере участь в організації семінарів студентського товариства у Відні “Драгоманівська громада”, виступає з лекціями.

— М.Г. участвует в организации семинаров студенческого общества “Драгоманівська громада”, выступает с лекциями.

15 листопада/ноября

— М.Г. пише ґрунтового листа голіві РНК УСРР Х.Раковському,

— М.Г. пишет обстоятельное письмо председателю СНК УССР

намагаючись довести помилковість полтики керівних кіл УСРР щодо українських соціалістичних партій, зокрема неприйняття їхнього бажання співпраці, заборони повернення в Україну. Він різко висловлюється проти диктатури однієї партії, яка утримує

Х.Раковському, пытаєть доказати ошибочность политики руководящих кругов УССР относительно украинских социалистических партий, в частности неприятия их желания сотрудничества, запрета возвращения в Украину. Он резко высказывается против диктатуры одной партии, которая удерживает

“правлячу комуністичну партію України в ненормальнім положенні російської експозитури, колоніальної адміністрації, делегованої РКП”.

Листопад/ноябрь

— М.Г. очолює товариство допомоги голодуючим в Україні.

— М.Г. возглавляет общество помощи голодающим в Украине.

1922

30 січня/января

— Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло питання “Про групу Грушевського (Грушевський, Чечель, Христюк)”. Було доручено Х.Раковському з'ясувати за кордоном питання про можливість приїзду в Україну групи Грушевського.

— Политбюро ЦК КП(б)У рассмотрело вопрос “О группе Грушевского (Грушевский, Чечель, Христюк)”. Было поручено Х.Раковскому выяснить за границей вопрос о возможности приезда в Украину группы Грушевского.

3 лютого/февраля

— завідуючий агітпропом ЦК КП(б)У М.Попов на всеукраїнській нараді визнав величезний вплив праць Грушевського:

— заведующий агитпропом ЦК КП(б)У М.Попов на всеукраинском совещании признал огромное влияние работ Грушевского:

“Немає жодного села, де не було б “Історії” Грушевського, а наша компартія до цього часу нічого в селі цій “Історії” не протиставила”.

15 червня/июня

— у листі до українського громадського діяча в США Е.Фариняка М.Г. пише про несправедливий розподіл зарубіжної допомоги голодуючим, яка майже не дістається Україні.

— в письме к украинскому общественному деятелю в США Э.Фариняку М.Г. пишет о несправедливом распределении зарубежной помощи голодающим, которая почти не достается Украине.

10 вересня/сентября

— М.Г. пише листа до українського священника в США В.Кузіва, в якому сповіщає, що радянський уряд не згодився легалізувати УПСР, а тому питання про переїзд в Україну відпадає.

— М.Г. пишет письмо украинскому священнику в США В.Кузиву, в котором сообщает, что советское правительство не согласилось легализовать УПСР, а поэтому вопрос о переезде в Украину отпадает.

18 жовтня/октября

— Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло питання про роботу закордонної організації Помголу й вирішило припинити роботу в Україні організацій, які діють поза контролем комісії Помголу (представників комітету М.Г. та ін.).

— Політбюро ЦК КП(б)У розсмотрело вопрос о работе заграничной организации Помгола и решило прекратить работу в Украине организаций, которые действуют вне контроля комиссии Помгола (представителей комитета М.Г. и др.).

11 листопада/ноября

— у листі до Е.Фариняка М.Г. оцінює становище в Україні у зв'язку з уведенням НЕПу як несприятливе для українців. Він підкреслює, що

— в письме к Э.Фариняку М.Г. оценивает положение в Украине в связи с введением НЭПа как неблагоприятное для украинцев. Он подчеркивает, что

“до світової буржуазії більшовики підлешуються, московсько-жидовській роблять усякі концесії, українство ж навпаки душать гірше, ніж коли-небудь”

14 листопада/ноября

— М.Г. звертається до київського центру УПСР з листом, у якому повідомляє про складення повноважень члена Закордонної делегації, бо вважає за неможливе представляти

— М.Г. обращается к киевскому центру УПСР с письмом, в котором извещает о сложении полномочий члена Заграничной делегации, ибо не считает возможным представлять

“партію, котра веде апокрифічне ієнування, котра ніде не подає ніякого голосу, котра хитається між співробітництвом з УСРР і ковстанцями”

12 грудня/декабря

— у листі до Е.Фариняка М.Г. повідомляє, що повертатися в Україну не може, боячись, щоб більшовики не зробили з цього “недобрий вжиток”

— в письме к Э.Фариняку М.Г. сообщает, что возвращаться в Украину не может, боясь, чтобы большевики “не употребили это во зло”

1923

23 травня/мая

— Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло можливість легалізації колишніх українських есерів групи Грушевського-Черкасенка й Степаненка. Було ухвалено доручити розв'язання цього питання Х.Раковському та Е.Квірингу.

— Політбюро ЦК КП(б)У розсмотрело возможность легализации бывших украинских эсеров группы Грушевского-Черкасенко и Степаненко. Было решено поручить решение этого вопроса Х.Раковскому и Э.Квириргу.

23 вересня/серпня

— в листі до голови НТШ у Львові К.Студинського М.Г. сповіщає, що дістає з України вісті про

— в письме к председателю НОШ во Львове К.Студинскому М.Г. сообщает, что получает из

бажання деяких людей, аби він приїхав до Києва, став на чолі Академії й поставив її на ноги. Далі він зазначає, що не має бажання чистити Академію, а хотів би поїхати в Київ, щоб повести далі “Велику Історію” (тобто багатомну “Історію України-Руси”) та розпочату нині “Історію літератури”.

України известия о желании некоторых людей, чтобы он приехал в Киев, возгласил Академию и поставил ее на ноги. Далее он отмечает, что не имеет желания чистить Академию, а хотел бы поехать в Киев, чтобы повести дальше “Велику історію” (т.е. многотомную “Історію України-Руси”) и начатую ныне “Історію літератури”.

2 листопада/ноября

— Політбюро ЦК КП(б)У прийняло ухвалу з питання “Про проф. Грушевського”:

— Политбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення по вопросу “О проф. Грушевском”:

“Не заперечувати проти вїзду в Україну проф. Грушевського.
Доручити його використання т.Затонському”.

10 листопада/ноября

— Політбюро ЦК РКП(б) ухвалило: “Не заперечувати проти допущення проф. Грушевського в СРСР”. Втілення цього рішення доручалося ЦК КП(б)У.

— Политбюро ЦК РКП(б) решило: “Не возражать против допущения проф. Грушевского в СССР”. Осуществление этого решения поручалось ЦК КП(б)У.

21—22 листопада/ноября

— Уряд УСРР повідомив повпреда УСРР в Австрії М.Левицького про позитивне вирішення питання щодо повернення М.Г. в Україну. Йому також було доручено переговорити з М.Г. і натякнути йому, що за певних умов Наркомос підтримає його кандидатуру на посаду президента Всеукраїнської Академії наук.

— Правительство УССР известило полпреда УССР в Австрии М.Левицкого о положительном решении вопроса относительно возвращения М.Г. в Украину. Ему также было поручено переговорить с М.Г. и намекнуть ему, что при определенных условиях Наркомпрос поддержит его кандидатуру на пост президента Всеукраинской Академии наук.

28 листопада/ноября

— Президія ВУЦВК задовольнила клопотання М.Г. про дозвіл йому вїзду в Україну й надала відповідного охоронного листа за підписом голови ВУЦВК Г.Петровського, яким гарантували вченому, що в межах УСРР з боку радянської влади ніяких обвинувачень за його попередню політичну діяльність не буде пред’явлено.

— Президиум ВУЦИК удовлетворил ходатайство М.Г. о разрешении ему въезда в Украину и выдал соответствующее охранное письмо с подписью председателя ВУЦИК Г.Петровского, которым гарантировал ученому, что в пределах УССР со стороны советской власти никаких обвинений за его предыдущую политическую деятельность не будет предьявлено.

17 грудня/декабря

— спільне зібрання Всеукраїнської Академії наук (ВУАН) заслуха-

— общее собрание Всеукраинской Академии наук (ВУАН) заслу-

до біографію, перелік праць та оцінку наукової діяльності М.Г. у зв'язку з обранням його дійсним членом ВУАН.

шало біографію, перелік работ и оценок научной деятельности М.Г. в связи с избранием его действительным членом ВУАН.

18 грудня/декабря

— в листі до українського громадянського діяча в США Т.Починка М.Г. повідомляє про майбутній переїзд до Києва. Обґрунтовує його можливістю наукової праці, необхідністю возз'єднання всіх українських земель, хоч задля цього доведеться йти на труднощі й навіть приниження.

— в письме к украинскому общественному деятелю в США Т.Починку М.Г. сообщает о будущем переезде в Киев. Обосновывает его возможностью научной работы, необходимостью воссоединения всех украинских земель, хотя ради этого придется идти на трудности и даже унижения.

28 грудня/декабря

— Мала президія ВУЦВК, розглянувши клопотання М.Г., дозволила йому в'їзд в Україну й видала відповідного охоронного листа.

— Малый президиум ВУЦИК, рассмотрев ходатайство М.Г., разрешил ему въезд в Украину и выдал соответствующее охранное письмо.

29 грудня/декабря

— ВУЦВК видає М.Г. охоронного листа, підписаного Г.Петровським та П.Буценком, про право академіка вільно проживати в межах УСРР і запевнення, що з боку радянської влади за попередню політичну діяльність ніяких обвинувачень йому пред'явлено не буде.

— ВУЦИК выдает М.Г. охранное письмо, подписанное Г.Петровским и А.Буценко, о праве академика свободно проживать в пределах УССР и заверение, что со стороны советской власти за предыдущую политическую деятельность никаких обвинений ему предъявлено не будет.

31 грудня/декабря

— на спільному зібранні ВУАН М.Г. обрано академіком по кафедрі української історії. Проти подано лише один голос.

— на общем собрании ВУАН М.Г. избран академиком по кафедре украинской истории. Против был водан лишь один голос.

1924

3 лютого/февреля

— у доповіді агітпропу ЦК КП(б)У зазначаються спроби деяких сил поєднати націоналізм і радянський соціалізм, зокрема останнім часом це зробила група соціалістів-революціонерів Грушевського, колишня так звана "центральна течія".

— в докладе агитпропа ЦК КП(б)У отмечаются попытки некоторых сил соединить национализм и советский социализм, в частности в последнее время это сделала группа социалистов-революционеров Грушевского, бывшее так называемое "центральное течение"

1924

2 березня/марта

— разом з дружиною Марією Сильвестрівною та донькою Катериною М.Г. виїздить із Відня до Києва.

— вместе с женой Марией Сильвестровной и дочерью Катериной М.Г. выезжает из Вены в Киев.

7 березня/марта

— сім'я Грушевських повертається до Києва й поселяється в будинку по вул. Паньківській, 9.

— в інтерв'ю, яке М.Г. дав журналістам, він зазначив, що мав намір повернутися в Україну ще два роки тому, але брак необхідних умов для наукової праці перешкоджав цьому. Він також поділився своїми планами — закінчити “Історію України-Руси”, видавати праці з історії літератури, джерелознавства тощо.

— семья Грушевских возвращается в Киев и поселяется в доме по ул. Паньковской, 9.

— в интервью, которое М.Г. дал журналистам, он отметил, что намеревался возвратиться в Украину еще два года назад, но отсутствие необходимых условий для научной работы препятствовало этому. Он также поделился своими планами — завершить “Историю Украины-Руси”, издавать труды по истории литературы, источниковедению и т.д.

14 березня/марта

— М.Г. складає доповідь “Український соціологічний інститут і дослідна кафедра історії культури — загальної й української”, в якій викладає історію утворення та діяльності УСІ, його головні здобутки, подає свій план розгортання інституту в рамках Академії.

— М.Г. составляет доклад “Украинский социологический институт и исследовательская кафедра истории культуры — общей и украинской”, в котором излагает историю образования, и деятельности УСИ, его главные достижения, представляет свой план разворачивания института в рамках Академии.

24 березня/марта

— М.Г. робить доповідь на спільному зібранні ВУАН про необхідність перенесення Українського соціологічного інституту з Відня до Києва, просить збільшити витрати на утримання Археогра-

— М.Г. делает доклад на общем собрании ВУАН о необходимости перенесения Украинского социологического института из Вены в Киев, просит увеличить расходы на содержание Археографической комиссии

фічної комісії та історичної секції. Збори ухвалюють відрядити М.Г. до Харкова для вирішення цих питань.

и исторической секции. Собрание приняло решение о командировании М.Г. в Харьков для решения этих вопросов.

29 березня/марта

— М.Г. звертається з доповідною запискою до Головопрофосвіти Наркомосу УСРР щодо реалізації планів науково-видавничої роботи установ історичної секції, схвалених спільним зібранням ВУАН.

— М.Г. обращается с докладной запиской в Главпрофобр Наркомпроса УССР относительно реализации планов научно-издательской деятельности учреждений исторической секции, одобренных общим собранием ВУАН.

31 березня/марта

— М.Г. пише листа до Наукового комітету Наркомосу УСРР про необхідність заснування в рамках ВУАН кафедри історії України, називає науковців О.Грушевського, В.Щербину, О.Гермайзе, І.Косака, які б склали колектив кафедри.

— М.Г. пишет письмо в Научный комитет Наркомпроса УССР о необходимости образования в рамках ВУАН кафедры истории Украины, называет ученых А.Грушевского, В.Щербину, О.Гермайзе, И.Косака, которые могли бы составить коллектив кафедры.

— Укрнаука приймає рішення про організацію науково-дослідної кафедри історії України та призначення її керівником М.Г.

— Укрнаука принимает решение об организации научно-исследовательской кафедры истории Украины и назначает ее руководителем М.Г.

Березень/маїт

— А.Річицький, один із лідерів Української комуністичної партії, в журналі “Червоний шлях” уміщує статтю

— А.Ричицкий, один из лидеров Украинской коммунистической партии, в журнале “Червоний шлях” помещает статью

“Як Грушевський виправляє Енгельса”,

в якій критикує окремі положення монографії

в которой критикует отдельные положения монографии

М.Г. “Початки громадянства (генетична соціологія)”

3—6 квітня/апреля

— М.Г. перебуває в службовому відрядженні в Харкові, зустрічається з наркомом освіти О.Шумським, його заступником Я.Ряппо, секретарем ВУЦВК П.Буценком, ставить питання про діяльність кафедри історії України, історичної секції ВУАН, заснування її друкованих видань, переведення до УСРР Українського соціологічного інституту тощо.

— М.Г. находится в служебной командировке в Харькове, встречается с наркомом просвещения А.Шумским, его заместителем Я.Ряппо, секретарем ВУЦИК А.Буценко, ставит вопросы о деятельности кафедры истории Украины, исторической секции ВУАН, учреждения ее печатных изданий, перевода в УССР Украинского социологического института и г.д.

7 квітня/апреля

— на спільному зібранні ВУАН М.Г. доповідає про підсумки поїздки до Харкова, виділення Наркомосом додаткових штатних посад науковців, коштів на відрядження до Москви й Ленінграда тощо.

— на общем собрании ВУАН М.Г. докладывает об итогах поездки в Харьков, выделении Наркомпросом дополнительных штатных должностей научных сотрудников, средств на командировки в Москву и Ленинград и т.д.

11 квітня/апреля

— М.Г. вносить до Київського бюро дослідних кафедр план занять на кафедрі історії України.

— М.Г. представляет Киевскому бюро исследовательских кафедр план занятий на кафедре истории Украины.

10, 14 квітня/апреля

— М.Г. пише листи Д.Багалієві про свої наукові плани, організацію дослідної кафедри, пропонує підготувати статті для журналу "Україна"

— М.Г. пишет письма Д.Багалию о своих научных планах, организации исследовательской кафедры, предлагает подготовить статьи для журнала "Украина".

24 квітня/апреля

— М.Г. звертається з листом до Наукового комітету Наркомосу УСРР, у якому подає докладний план структури кафедри історії України й просить прискорити її затвердження.

— М.Г. обращается с письмом в Научный комитет Наркомпроса УССР, в котором представляет подробный план структуры кафедры истории Украины и просит ускорить ее утверждение.

9 травня/мая

— на засіданні історико-філологічного відділу ВУАН М.Г. доповідає біографію та список праць проф. К.Студинського у зв'язку з обранням його співробітником ВУАН.

— на заседании историко-филологического отдела ВУАН М.Г. докладывает биографию и список трудов проф. К.Студинского в связи с избранием его сотрудником ВУАН.

22 травня/мая

— М.Г. бере участь у засіданні історико-філологічного відділу, на якому К.Студинський був обраний позаштатним академіком кафедри давнього українського письменства.

— М.Г. участвует в заседании историко-филологического отдела, на котором К.Студинский был избран внештатным академиком кафедры древней украинской письменности.

30 травня/мая

— М.Г. передає уповноваженому Укрнауки список кандидатів для вступу до аспірантури кафедри: О.Барановича, С.Глушка, П.Глядківського, М.Ткаченка, С.Шамрая.

— М.Г. передает уполномоченному Укрнауки список кандидатов для поступления в аспирантуру кафедры: А.Барановича, С.Глушко, П.Глядковского, М.Ткаченко, С.Шамрая.

1 червня/июня

— М.Г. проводить вступне заняття з кандидатами в аспірантуру кафедри історії України.

— М.Г. проводит вступительное занятие с кандидатами в аспирантуру кафедры истории Украины.

30 червня/июня

— завершено підготовку № 1—2 наукового тримісячника українознавства “Україна” під загальною редакцією М.Г. У цьому випуску журналу вміщена стаття

— завершена подготовка № 1—2 научного трехмесячника украиноведения “Україна” под общей редакцией М.Г. В этом выпуске помещена статья

М.Г. “П’ятдесят літ ”Исторических песен” малорусского народа” Антоновича й Драгоманова”,

а також некролог, присвячений відомому історикові О.Левицькому.

а также некролог, посвященный известному историку О.Левицкому.

1 липня/июля

— Мала президія ВУЦВК прийняла рішення про передавання М.Г. в довічне користування флігеля по вул. Паньківській, 9.

— Малый президиум ВУЦИК принял решение о передаче М.Г. в пожизненное пользование флигеля по ул. Паньковской, 9.

4 липня/июля

— М.Г. надсилає секретареві ВУЦВК П.Буценку наукову записку

— М.Г. посылает секретарю ВУЦИК А.Буценко научную записку

“До справи східних границь України”,

в якій простежує процес заселення східноукраїнських земель. У супровідному листі він скаржиться на бюрократичну тяганину з організацією кафедри історії України, виданням журналу “Україна”, інших академічних видань. Тут же додає короткий перелік своїх видавничих планів, просить допомоги в їх реалізації.

в которой прослеживает процесс заселения восточнoукраинских земель. В сопроводительном письме он жалуется на бюрократическую волокиту с организацией кафедры истории Украины, изданием журнала “Україна”, других академических изданий. Здесь же прилагает краткий перечень своих издательских планов, просит помощь в их реализации.

8 липня/июля

— Укрнаука затверджує структуру науково-дослідної кафедри історії України в складі двох секцій: соціально-економічної історії України (кер. О.Грушевський) та методології й соціології історії (кер. О.Гермайзе).

— Укрнаука утверждает структуру научно-исследовательской кафедры истории Украины в составе двух секций: социально-экономической истории Украины (рук. А.Грушевский) и методологии и социологии истории (рук. О.Гермайзе).

Липень/июль

— М.Г. виїздить у відрядження до Чернігова, зустрічається з науковцями й студентами.

— М.Г. выезжает в командировку в Чернигов, встречается с научными работниками и студентами.

3 серпня/августа

— М.Г. пише листа проф. К.Студинському, в якому повідомляє про хід видання журналу “Україна”, пропонує надсилати до нього літературу.

— М.Г. пише письмо проф. К.Студинському, в якому извещає о ході видання журналу “Україна”, пропонує присылать для него літературу.

1 вересня/серпня

— закінчено підготовку № 3 журналу “Україна” В ньому вміщено рецензію М.Г на книгу М.Сперанського “Русская народная словесность. 1917”, а також короткі некрологи про заслужених діячів української науки, які померли в 1918—1923 рр.

— завершена підготовка № 3 журналу “Україна” В ньому поміщена рецензія М.Г на книгу М.Сперанського “Русская народная словесность. 1917”, а також короткі некрологи о заслуженных деятелях украинской науки, которые умерли в 1918—1923 гг

15 серпня/августа - 16 вересня/серпня

— Сім'я Грушевських живе в Китаєві пд Києвом на дачі “Стара пасіка”

— Семья Грушевских живет в Китаеве под Киевом на даче “Стара пасіка”

16 вересня/серпня

— в листі до українського громадського діяча в США Т.Починка М.Г пише, що зовсім не шкодує з приводу свого повернення в Україну, бо переконався: “робота за кордоном стає все менше продуктивною, корисною для національної справи”

— в письмі українському громадському діячю в США Т.Починку М.Г пише, что совсем не жалует по поводу своего возвращения в Украину, ибо убедился: “работа за рубежом становится все менее продуктивной, полезной для национального дела”

19 вересня/серпня

М.Г подає на затвердження Укнаукою список кандидатів до аспірантури кафедри історії України: В.Ігнатенка, Д.Кравцова, О.Степанишину, В.Юркевича

— М.Г представляє на утверждение Укнаукой список кандидатов в аспирантуру кафедры истории Украины: В.Игнатенко, Д.Кравцова, О.Степанишину, В.Юркевича.

27 вересня/серпня

— М.Г складає звіт про роботу кафедри історії України за квітень—вересень п.р.

— М.Г составляет отчет о работе кафедры истории Украины за апрель—сентябрь т.г.

Жовтень/октябрь

— М.Г виїздив у службове відрядження до м.Харькова, де був прийнятий заступником наркома освіти УСРР Я.Ряппо.

— М.Г выезжал в служебную командировку в г.Харьков, где был принят заместителем наркома просвещения УССР Я.Ряппо.

4 листопада/ноября

— М.Г відсилав телеграму секретареві ВУЦВК П.Буценку про не

М.Г отправляет телеграмму секретарю ВУЦИК А.Буценко о не

обхідність негайного звільнення з-під арешту акад. М.Василенка, заарештованого у справі т.зв. "Київського обласного центру дій"

обходимої негайного звільнення акад. Н.Василенко, арештованого по делу т.н. "Киевского областного центра действий".

15 листопада/ноября

закінчено підготовку № 4 журналу "Україна" В ньому вміщені рецензії М.Г. на праці Р.Турнвальда, В.Андріанова, А.Кашенка.

— на засіданні історико-філологічного відділу М.Г. наполягає на праві авторів журналу "Україна" використовувати старий галицький правопис, входить у гострий конфлікт з акад. А.Кримським із цього питання.

— закончена підготовка № 4 журналу "Україна". В нем помещены рецензии М.Г. на работы Р.Турнвальда, В.Андрианова, А.Кашенко.

— на заседании историко-филологического отдела М.Г. настаивает на праве авторов журнала "Україна" использовать старое галицкое правописание, вступает в острый конфликт с акад. А.Крымским по этому вопросу.

2 грудня/декабря

— М.Г. пише листа до заступника голови Укрнауки М.Яворського з приводу затвердження штатів установ історичної секції ВУАН.

— М.Г. пишет письмо заместителю председателя Укрнауки М.Яворскому по поводу утверждения штатов учреждений исторической секции ВУАН.

17 грудня/декабря

— газета "Вісті" (Харків) умістила карикатуру, де М.Г. зображено разом із Махном, Петлюрою, Врангелем і Скоропадським.

— газета "Вісті" (Харьков) поместила карикатуру, где М.Г. изображен вместе с Махно, Петлюрой, Врангелем и Скоропадским.

30 грудня/декабря

— Укрголовнаука прийняла постанову "Кафедра Грушевського", в якій визнавалася важлива роль кафедри, але наголошувалося на недопустимості безпосереднього звернення академіків до вищих урядових інстанцій.

— Укрглавнаука приняла постановление "Кафедра Грушевского", в котором признавалась важная роль кафедры, но подчеркивалась недопустимость непосредственного обращения академиков в высшие правительственные инстанции.

1925

Січень/январь

— М.Г. пише листа до наркома освіти УСРР О.Шумського, в якому йдеться про суттєві перепони з боку апарату наркомату та президії ВУАН у становленні дослідної кафедри історії України.

— М.Г. пишет письмо наркому просвещения УССР А.Шумскому, в котором идет речь о существенных препятствиях со стороны аппарата наркомата и президиума ВУАН в становлении исследовательской кафедры истории Украины.

Січень — лютий/январь — февраль

— М.Г. бере участь у засіданнях спільного зібрання з питань реорганізації ВУАН.

— М.Г. участвует в заседаниях общего собрания по вопросам реорганизации ВУАН.

1 лютого/февраля

— завершена підготовка до випуску № 1—2 журналу “Україна” В ньому вміщені вступна стаття

— завершена підготовка к випуску № 1—2 журналу “Україна” В нем помещены вступительная стаття

М.Г “В шістдесят четвртї Шевченкові роковини”,

а також рецензія на книгу А.Лященка.

а также рецензія на книгу А.Лященко

15 березня/марта

— завершено підготовку до випуску № 3 журналу “Україна”, в якому вміщено статтю

— завершено підготовку к випуску № 3 журналу “Україна”, в котором помещена стаття

М.Г “Костомаров і Новітня Україна”

9 квітня/апреля

— на засіданні історико-філологічного відділу М.Г запропонував висунути до обрання в академики ВУАН свого брата Олександра Грушевського, але не дістав підтримки.

на засіданні історико-філологічного відділу М.Г пропонував висунути для избрания в академики ВУАН своего брата Александра Грушевского, но не получил поддержки

30 квітня/апреля

— завершено до випуску № 4 журналу “Україна”

— завершено к випуску № 4 журналу “Україна”

14 травня/мая

М.Г звергається до Укрнауки з проханням перевидати його багатотомну “Історію України Русі” в Держвидав України

— М.Г обрацається в Укрнауку с просьбой переиздать его многотомную “Історію України Русі” в Госиздате Украины

30 травня/мая

— президія Укрнауки визнала бажаним перевидання багатотомної “Історії України Русі” М.Г, але в зв'язку з браком коштів відклала це “до відповідного моменту”

президиум Укрнауки признал желательным переиздание многотомной “Історії України Русі” М.Г, но в связи с дефицитом средств отложил “до соответствующего момента”

15 червня/июня

— завершено підготовку № 5 журналу “Україна”, який був підписаний до друку 8 жовтня В цьому номері М.Г вмістив статтю

— завершена підготовка № 5 журналу “Україна”, который был подписан к печати 8 октября. В этом номере М.Г поместил статью

“Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання”

24 червня/июня

— М.Г зустрічається з секретарем ЦК КП(б)У Л.Кагановичем, який перебував у Києві.

— М.Г встречается с секретарем ЦК КП(б)У Л.Кагановичем, который был в Киеве

26 червня/июня

— Політбюро ЦК КП(б)У заслухало повідомлення Л.Кагановича про розмову з Грушевським, Кримським і Дорошкевичем. Було вирішено створити комісію для вивчення питання про українську інтелігенцію.

— Політбюро ЦК КП(б)У заслушало повідомлення Л.Кагановича о бесіде с Грушевським, Кримським и Дорошкевичем. Было решено создать комиссию по изучению вопроса об украинской интеллигенции

30 червня/июня

— М.Г. складає звіт про роботу науково-дослідної кафедри історії України за перше півріччя п.р.

— М.Г. составляет отчет о работе научно-исследовательской кафедры истории Украины за первое полугодие т.г.

Серпень/август

— ДПУ розповсюджує службовий циркуляр про визнання "Історії України-Руси" М.Г. ворожою й шкідливою для радянської влади. Пропонувалося фіксувати всіх, хто виявляє інтерес до згаданої книги.

— ГПУ распространило служебный циркуляр о признании "Истории Украины-Руси" М.Г. враждебной и вредной для советской власти. Предлагалось фиксировать всех, кто проявляет интерес к упомянутой книге

Липень/июль

— вийшов у світ

— вышел в свет

IV т. "Історії української літератури" М.Г.

28 вересня/сентября

— М.Г. бере участь у засіданні спільного зібрання ВУАН.

— М.Г. участвует в заседании общего собрания ВУАН.

29 вересня/сентября

— М.Г. головує на зборах співробітників історичної секції ВУАН.

— М.Г. председательствует на собрании сотрудников исторической секции ВУАН

2 жовтня/октября

— М.Г. бере участь у засіданні спільного зібрання ВУАН, обирається членом комісії з підготовки проекту створення в Києві філіалу всесоюзного Бюро наукових з'їздів.

М.Г. участвует в заседании общего собрания ВУАН, избирается членом комиссии по подготовке проекта образования в Киеве филиала всесоюзного Бюро научных съездов

3 жовтня/октября

— Укрнаука ухвалила створити при науково-дослідній кафедрі історії України Кабінет первісної культури та її пережитків у побуті й фольклорі України як тимчасову організацію під керівництвом акад.

Укрнаука постановила создать при научно-исследовательской кафедре истории Украины Кабинет первобытной культуры и ее пережитков в быте и фольклоре Украины как временную организацию под

М.Г Згодом планувалося надати йому статусу Науково-дослідного інституту первісної культури й на родної творчості.

руководством акад М.Г Со временем планировалось придать ему статус Научно-исследовательского института первобытной культуры и на родного творчества

30 жовтня/октября

— М.Г мав бесіду з наркомом освіти РСФРР А.Луначарським, який перебував у Києві.

- М.Г имел беседу с наркомом просвещения РСФСР А.Луначарским, который находился в Киеве.

10 листопада/ноября

— М.Г бере участь у засіданні спільного зібрання ВУАН

- М.Г участвует в заседании общего собрания ВУАН.

1 грудня/декабря

— завершено підготовку до випуску № 6 журналу "Україна", присвяченого століттю повстання декабристів. М.Г подав вступну статтю до цієї дати.

завершена підготовка к изданию № 6 журнала "Україна", посвященного столетию восстания декабристов М.Г представил вступительную статью к этой дате.

7 грудня/декабря

— на засіданні спільного зібрання ВУАН М.Г виступає в обговоренні питання про узгодження діяльності ВУАН і Всесоюзної Академії наук.

на заседании общего собрания ВУАН М.Г выступает в обсуждении вопроса о согласованности деятельности ВУАН и Всесоюзной Академии наук

1926

4 січня/января

— М.Г бере участь у засіданні спільного зібрання ВУАН, на якому були затверджені

М.Г участвует в заседании общего собрания ВУАН, на котором были утверждены

"Тези у справі ув'язки українських наукових установ з всесоюзними"

8 січня/января

— Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило відкласти вибори в Академію, питання про президента ВУАН остаточно не вирішувати. Голови РНК УСРР В.Чубареві було доручено особисто керувати всіма питаннями, пов'язаними з листом М.Г, добиватися від нього більшої ясності й чіткості ліній, а вже після цього вирішувати питання про посаду президента Академії наук.

Политбюро ЦК КП(б)У постановило отложить выборы в Академию, вопрос о президенте ВУАН окончательно не решать. Председателю СНК УССР В.Чубарю было поручено лично руководить всеми вопросами, связанными с письмом М.Г, добиваться от него большей ясности и четкости линии и лишь после этого решать вопрос о должности президента Академии наук.

28 січня/января

— М.Г бере участь у роботі пленуму Укрнауки в Києві, виступає з

- М.Г участвует в работе пленума Укрнауки в Киеве, выступает с

промовою про перспективи розвитку української науки, висловлює подяку радянському уряду, який "поставив на твердий ґрунт" справу будівництва ВУАН

речью о перспективах развития украинской науки, выражает благодарность советскому правительству, которое "поставило на твердую почву" дело строительства ВУАН

1 лютого/февреля

завершено підготовку № 1 журналу "Україна", до якого М.Г. подав статтю

завершена підготовка № 1 журналу "Україна", в который М.Г. представил статью

"Перспективи і вимоги української науки (Київська сесія Укрнауки)", а також рецензії на праці А.Яци мирського і К.Добровольського

"Перспективы и требования украинской науки (Киевская сессия Укрнауки)", а также рецензии на труды А.Яци мирского и К.Добровольского

15 лютого/февреля

— М.Г. пише особі думку з приводу статусу інституту наукової мови, який виводився з історико-філологічного відділу у відання спільного зібрання ВУАН

— М.Г. пишет особое мнение по поводу статуса Института научного языка, который выводился из историко-филологического отдела в ведение общего собрания ВУАН.

— завершено підготовку № 2 3 журналу "Україна" У цій книзі вміщені ґрунтовна стаття М.Г.

— завершена підготовка № 2—3 журналу "Україна" В этой книге помещены основательная статья М.Г.

"Місія Драгоманова",

рецензії на книги Д.Заславського і А.Янсена, некролог, присвячений акад. М.Біляшівському

рецензии на книги Д.Заславского и А.Янсена, некролог, посвященный акад. М.Беляшевскому

14 квітня/апреля

— в інтерв'ю, опублікованому в газеті "Пролетарська правда", М.Г. негативно висловлюється про скликання у Празі українськими емігрантськими колами наукового з'їзду.

в интервью, опубликованном в газете "Пролетарская правда", М.Г. отрицательно высказывается о созыве в Праге украинскими эмигрантскими кругами научного съезда

— Політбюро ЦК КП(б)У в постанові "Про Українську Академію наук" висловилося за можливість підтримати кандидатуру М.Г. в президенти Академії.

— Политбюро ЦК КП(б)У в постановлении "Об украинской Академии наук" высказалось о возможности поддержать кандидатуру М.Г. в президенты Академии

22 травня/мая

— Політбюро ЦК КП(б)У ви знало політичною помилкою публікацію в журналі "Червоний шлях" статті "Вбивство", в якій в алегоричній формі М.Г. висміювався за "зраду ідеалів". Авторів статті М.Могилянському було заборонено друкуватися в газетах і журналах.

— Политбюро ЦК КП(б)У при знало политической ошибкой публикацию в журнале "Червоний шлях" статьи "Убийство", в которой в аллегорической форме М.Г. высмеивался за "измену идеалов" Автору статьи М.Могилянскому было запрещено печататься в газетах и журналах.

1 червня/июня

— завершено редагування № 4 журналу “Україна”, в якому вміщено статтю М.Г.

— завершено редакування № 4 журналу “Україна”, в якому помещена стаття М.Г.

“Ганебний пам’яті”

з приводу 50-річчя сумнозвісного царського Емського указу

по поводу 50-летия печально-известного царского Эмского указа.

11 червня/июня

— за рішенням Політбюро ЦК КП(б)У лист М.Г. до громадськості з викладом його позицій передавався для попереднього обговорення комісії на чолі з В.Затонським

по решению Политбюро ЦК КП(б)У письмо М.Г. к общественности с изложением его позиций передавалось для предварительного обсуждения комиссии во главе с В.Затонским

Липень/июль

— ювілейний комітет видав по відомлення про відзначення 60 річчя від дня народження й 40 річчя на уковій діяльності академіка М.Г.

юбилейный комитет издал сообщение о праздновании 60 летия со дня рождения и 40 летия научной деятельности академика М.Г.

— відділ преси ЦК КП(б)У у доповідній записці про стан журналу зазначав, що у порівнянні з офіційними радянськими часописами серед української інтелігенції набагато більший вплив має “Україна” проф. М.Г.

отдел прессы ЦК КП(б)У в докладной записке о состоянии журналов отмечал, что по сравнению с официальными советскими изданиями среди украинской интеллигенции гораздо большим влиянием пользуется “Україна” проф. М.Г.

1 серпня/августа

— підготовлено до друку № 5 журналу “Україна”. В ньому вміщені рецензії М.Г. на книги Е.Дюркгейма та М.Сперанського, а також зауваження до проекту українського правопису

подготовлен к печати № 5 журнала “Україна”. В нем помещены рецензии на книги Э.Дюркгейма и М.Сперанского, а также замечания к проекту украинского правописания

7 вересня/сентября

— Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило спеціальну постанову “Про ювілей Грушевського”, якою передбачалося проведення урочистостей лише в межах Києва й Академії наук, визначався рівень офіційного представництва, політичні оцінки діяльності ювіляра

Политбюро ЦК КП(б)У приняло специальное постановление “О юбилее Грушевского”, когорым предусматривалось проведение торжеств только в пределах Киева и Академии наук, определялся уровень официального представительства, политические оценки деятельности юбиляра

27 вересня/сентября

— спільне зібрання ВУАН на доповідь акад. П.Тутківського ухвалило провести 3 жовтня урочисте

общее собрание ВУАН по докладу акад. П.Тутковского приняло решение провести 3 октября торжественное

вшанування М.Г. з нагоди 60-річчя від дня народження, видаги ювілейний науковий збірник та автобіографію вченого, встановити в залі засідань Академії його скульптурний бюст

стvenное чествование М.Г. в связи с 60-летием со дня рождения, издать юбилейный научный сборник и автобиографию ученого, установить в зале заседаний Академии его скульптурный бюст

3 жовтня/октября

в актовому залі Київського інституту народної освіти (тепер університет ім. Т.Г.Шевченка) відбулося урочисте вшанування М.Г. у зв'язку з 60-річчям від дня народження та 40 річчям науково-педагогічної діяльності. З доповіддю виступив проф. О.Гермайзе, ювіляра вітали академіки В.Липський, К.Студинський, М.Малиновський, Д.Багалій, М.Василенко, численні представники громадськості. Офіційну владу представляв голова Київського окрвиконкому П.Любченко, який у своєму виступі поряд із заслугами історика вказав на політичні помилки ювіляра. Двічі на вечір виступав М.Г.

в актовом залі Киевского института народного просвещения (теперь университет им. Т.Г.Шевченка) состоялось торжественное чествование М.Г. в связи с 60-летием со дня рождения и 40 летием научно педагогической деятельности. С докладом выступил проф. О.Гермайзе, юбиляра приветствовали академики В.Липский, К.Студинский, М.Малиновский, Д.Багалій, Н.Василенко, многие представители общестvenности. Официальные власти представлял председатель Киевского окрисполкома А.Любченко, который в своем выступлении наряду с заслугами историка отметил политические ошибки юбиляра Дважды на вечере выступал М.Г.

4 жовтня/октября

М.Г. написав листа до редакції газети (ймовірно, "Вісті ВУЦВК) з вираженням своєї вдячності всім учасникам урочистостей з нагоди його ювілею, зазначив, що його персональне свято перетворилося на велику маніфестацію української культури, виклав деякі положення свого виступу на вечорі, зокрема висловив надію на об'єднання українських земель.

— М.Г. написал письмо в редакцию газеты (вероятно, "Вісті ВУЦВК) с выражением своей благодарности всем участникам торжеств в связи с его юбилеем, отметил, что его персональный праздник превратился в большую манифестацию украинской культуры, изложил некоторые положения своего выступления на вечере, в частности высказал надежду на объединение украинских земель.

25 жовтня/октября

— на засіданні спільного зібрання ВУАН М.Г. виступив проти свавільного виправлення видавцями текстів історичних джерел, які готуються до друку працівниками Археографічної комісії.

— на заседании общего собрания ВУАН М.Г. выступил против произвольного исправления издателями текстов исторических источников, которые готовятся к печати сотрудниками Археографической комиссии

29 жовтня/октября

— Політбюро ЦК КП(б)У на одному з найближчих засідань ухвалило поставити питання про М.Г. як президента Академії наук у

— Политбюро ЦК КП(б)У на одном из ближайших заседаний приняло решение поставить вопрос об М.Г. как президенте Академии

світлі нових фактів. Комісії з українізації доручалося попередньо обговорити це питання.

наук в свете новых фактов. Комиссии по украинизации поручалось предварительно обсудить этот вопрос.

1 листопада/ноября

— закінчено підготовку до друку № 6 журналу “Україна”. В ньому вміщена присвячена І.Франку стаття

— завершена підготовка к печати № 6 журнала “Україна”. В нем помещена посвященная И.Франку стаття

М.Г. “Апостолові праці”.

25 листопада/ноября

— на зборах партійного осередку наркомату освіти О.Шумський піддав різкій критиці М.Г. за його виступ з нагоди 50-річчя Емського указу царя Олександра II.

— на соборані партійної ячейки наркомата просвещения А.Шумський підверг різкій критиці М.Г. за його виступлення в зв'язі з 50-літтем Емського указу царя Александра II.

1927

16 січня/января

— помер І.Косак, військовий і громадський діяч, близький приятель М.Г., який із сім'єю гостював у Києві.

— умер И.Косак, военный и общественный деятель, близкий приятель М.Г., который с семьей гостил в Киеве.

1 лютого/февраля

— закінчено редагування № 1—2 журналу “Україна”. В ньому вміщені велика стаття

— завершено редактирование № 1—2 журнала “Україна”. В нем помещены большая стаття

М.Г. “Соціально-традиційні підоснови Кулішевої творчості”, а також рецензії на праці зарубіжних учених, замітки про наукове життя секції.

а также рецензии на труды зарубежных ученых, заметки о научной жизни секции.

12 лютого/февраля

— М.Г. пише листа до Е.Фариняка, в якому оповідає, що Академією керують люди, йому ворожі, а він, замість того, щоб решту сил “віддати на користь своєму народові”, змушений витратити їх на дрібну боротьбу.

— М.Г. пишет письмо Э.Фариняку, в котором рассказывает, что Академией руководят люди, ему враждебные, а он, вместо того, чтобы остаток сил “отдать на пользу своему народу”, вынужден тратить их на мелкую борьбу.

20 лютого/февраля

— на засіданні історичної секції, з приводу 30-річчя від дня смерті П.Куліша М.Г. головує й виступає з науковою доповіддю

— на заседании исторической секции по поводу 30-летия со дня смерти П.Кулиша М.Г. председательствует и выступает с научным докладом

“Соціально-традиційні підоснови Кулішевої творчості”.

24 березня/марта

— Політбюро ЦК КП(б)У підтверджує попереднє рішення про підтримку кандидатури М.Г. на посаду президента ВУАН, визнає за бажани його публічні виступи перед виборами, доручає їх організацію М.Скрипникові.

— Политбюро ЦК КП(б)У подтверждает прежнее решение о поддержке кандидатуры М.Г. на должность президента ВУАН, признает желательными его публичные выступления перед выборами, поручает их организацию Н.Скрипнику.

28 березня/марта

— М.Г. мав розмову з ново-призначеним наркомом освіти УСРР М.Скрипником з питань діяльності Академії, розвитку історичних досліджень.

— М.Г. имел беседу с вновь назначенным наркомом просвещения УССР Н.Скрипником по вопросам деятельности Академии, развития исторических исследований.

10 квітня/апреля

— М.Г. головує й виступає з науковою доповіддю на засіданні історичної секції з приводу 25-річчя від дня смерті О.Лазаревського.

— М.Г. председательствует и выступает с научным докладом на заседании исторической секции по поводу 25-летия со дня смерти А.Лазаревского.

5 травня/мая

— М.Г. відкриває вступним словом засідання історичної секції, присвячене оглядові наукового руху в Україні в 1926 р.

— М.Г. открывает вступительным словом заседание исторической секции, посвященное обзору научного движения в Украине в 1926 г.

15 травня

— завершена підготовка № 3 журналу "Україна", в якому вміщено праці М.Г. — рецензія та некролог.

— закончена подготовка № 3 журнала "Україна", в котором помещены работы М.Г. — рецензия и некролог.

15 червня/июня

— на квартиру М.Г. з'явилися співробітники НКВС із метою проведення обшуку, але після пред'явлення їм охоронного листа за підписами вищих посадових осіб республіки змушені були піти.

— на квартиру М.Г. явились сотрудники НКВД с целью произведения обыска, но после предъявления им охранного письма с подписями высших должностных лиц республики вынуждены были уйти.

17 червня/июня

— М.Скрипник поінформував Політбюро ЦК КП(б)У про інцидент з М.Г. Було доручено В.Балицькому з'ясувати суть питання й доповісти Політбюро.

— Н.Скрипник проинформировал Политбюро ЦК КП(б)У об инциденте с М.Г. Было поручено В.Балицкому выяснить существо вопроса и доложить Политбюро.

15 липня/июля

— закінчено складання рукопису № 4 журналу "Україна", в якому

— окончено составление рукописи № 4 журнала "Україна", в кото-

вміщена стаття М.Г., присвячена О.Лазаревському в зв'язку з 25-річчям від дня його смерті.

ром помещена статья М.Г., посвященная А.Лазаревскому в связи с 25-летием со дня его смерти.

20 липня/юля — 4 серпня/августа

— М.Г. зустрічається зі своїм давнім приятелем, пастором української пресвітеріанської церкви у Нью-Йорку В.Кузівом, умовляє його залишитися в Україні, але той відмовляється.

— М.Г. встречается со своим давним приятелем, пастором украинской пресвитерианской церкви в Нью-Йорке В.Кузивом, уговаривает его остаться в Украине, но тот отказывается.

Серпень/август

— М.Г. входить до наркомату освіти з пропозицією відзначити 100-річчя випуску М.Максимовичем першої збірки

— М.Г. входит в наркомат просвещения с предложением отметить 100-летие выпуска М.Максимовичем первого сборника

“Малороссийских песен”

15 вересня/серпня

— підготовлений до друку рукопис № 5 журналу “Україна”, в якому вміщена рецензія М.Г. на працю Й.Богумилова.

— подготовлена к печати рукопись № 5 журнала “Україна”, в котором помещена рецензия М.Г. на работу И.Богумилова.

17 вересня/серпня

— Політбюро ЦК КП(б)У доручило наркоматові освіти проведення святкування 100-річчя з часу виходу “Малороссийских песен” М.Максимовича, зобов'язавши вжити заходів, щоб воно не перетворилося на широке святкування 100-річчя української науки.

— Политбюро ЦК КП(б)У поручило наркомату просвещения проведение празднования 100-летия со времени выхода “Малороссийских песен” М.Максимовича, обязав принять меры к тому, чтобы оно не превратилось в широкое празднование 100-летия украинской науки.

2 жовтня/жовтня

— М.Г. головує й виступає з доповіддю на урочистому засіданні історичної секції, присвяченому 100-річчю виходу першого збірника українських пісень М.Максимовича.

— М.Г. председательствует и выступает с докладом на торжественном заседании исторической секции, посвященном 100-летию издания первого сборника украинских песен М.Максимовича.

8 жовтня/жовтня

— М.Г. присутній на вечорі-концерті українських пісень, які увійшли до збірника, укладеного М.Максимовичем.

— М.Г. присутствует на вечерне-концерте украинских песен, которые вошли в сборник, составленный М.Максимовичем.

9 жовтня/жовтня

— М.Г. відкриває вступним словом друге засідання історичної секції, присвячене 100-річчю виходу

— М.Г. открывает вступительным словом второе заседание исторической секции, посвященное 100-

збірника українських пісень М.Максимовича.

летню вихода сборника украинских песен М.Максимовича.

10 жовтня/октября

— М.Г. проводить спільне засідання президії історичної секції з делегацією галицьких учених з метою взаємної інформації про стан наукового життя.

— М.Г. проводит совместное заседание президиума исторической секции с делегацией галицких ученых с целью взаимной информации о состоянии научной жизни.

17 жовтня/октября

— М.Г. бере участь у спільному зібранні ВУАН.

— М.Г. участвует в общем собрании ВУАН.

— М.Г. бере участь у засіданні комітету допомоги Західній Україні.

— М.Г. участвует в заседании комитета помощи Западной Украине.

22 жовтня/октября

— на урочистому засіданні, присвяченому Чернігівщині, М.Г. виступає з доповіддю

— на торжественном заседании, посвященном Черниговщине, М.Г. выступает с докладом

“Чернігів і Сіверщина в українській історії”.

31 жовтня/октября

— М.Г. бере участь у спільному зібранні ВУАН.

— М.Г. участвует в общем собрании ВУАН.

7 листопада/ноября

— М.Г. пише особну гадку до протоколу спільного зібрання ВУАН від 17 жовтня, на якому за відсутності М.Г. обговорювалися дії керівництва історичної секції. Він докладно описує процес складних взаємин з Президією ВУАН, яка, на його погляд, свідомо гальмує розвиток історичної секції.

— М.Г. пишет особое мнение к протоколу общего собрания ВУАН от 17 октября, на котором в отсутствие М.Г. обсуждались действия руководства исторической секции. Он обстоятельно описывает процесс сложных отношений с Президиумом ВУАН, который, по его мнению, сознательно тормозит развитие исторической секции.

11 листопада/ноября

— М.Г. пише листа наркомові освіти М.Скрипнику, в якому дякує за допомогу в переданні історичній секції ВУАН будинку й просить прискорити утворення Інституту первісної культури.

— М.Г. пишет письмо наркому просвещения Н.Скрипнику, в котором благодарит за помощь в передаче исторической секции ВУАН дома и просит ускорить создание Института первобытной культуры.

25 листопада/ноября

— завершено укладання рукопису № 6 журналу “Україна”. У ньому вміщені стаття М.Г.

— завершено составление рукописи № 6 журнала “Україна”. В нем помещены статья М.Г.

“Малоросійськія песни” Максимовича і століття української наукової праці”,

рецензія на книгу Хв.Вовка.

рецензия на книгу Хв.Вовка.

10 грудня/декабря

— М.Г. надсилає вітання акад. Д.Багалієві з нагоди 70-річчя від дня його народження та 50-річчя наукової діяльності.

— М.Г. шлет привітствие акад. Д.Багалию по случаю 70-летия со дня рождения и 50-летия научной деятельности.

13 грудня/декабря

— Політбюро ЦК КП(б)У розглянуло питання “Про становище ВУАН”. У проєкті постанови зазначалося про недопустимість створення єдиного фронту Грушевського, Єфремова та Кримського.

— Политбюро ЦК КП(б)У рассмотрело вопрос “О состоянии ВУАН”. В проєкте решения отмечалась недопустимость создания единого фронта Грушевского, Ефремова и Крымского.

31 грудня/декабря

— Політбюро ЦК КП(б)У в постанові “Про ВУАН” зазначило про можливість уведення М.Г. до складу Президії Академії наук.

— Политбюро ЦК КП(б)У в решении “О ВУАН” отметило возможность введения М.Г. в состав Президиума Академии наук.

1928

4 січня/января

— завідуючий Укрнаукою Ю.Озерський повідомляє в доповідній записці ЦК КП(б)У про становище в Академії, вказує на можливість певного зближення позицій антагоністичних груп Грушевського—Тутківського та Єфремова—Кримського.

— заведующий Укрнаукой Ю.Озерский сообщает в докладной записке ЦК КП(б)У о положении в Академии, указывает на возможность, определенного сближения позиций антагонистических групп Грушевского—Туткивского и Ефремова—Крымского.

5 січня/января

— завершено підготовку № 1 журналу “Україна”. В ньому вміщено привітання історичної секції, яке підписали М.Г. та інші члени президії секції, на адресу О.Кобилянської у зв’язку з її ювілеєм.

— завершена подготовка № 1 журнала “Україна”. В нем помещено приветствие исторической секции, подписанное М.Г. и другими членами президиума секции, в адрес О.Кобылянской в связи с ее юбилеем.

11 лютого/февраля

— М.Г. відкриває вступним словом засідання українсько-молдавської комісії історичної секції, підкреслює назрілу необхідність вивчення історичних зв’язків народів-сусідів.

— М.Г. открывает вступительным словом заседание украинско-молдавской комиссии исторической секции, подчеркивает назревшую необходимость изучения исторических связей народов-соседей.

16 лютого/февраля

— комісія Наркомату освіти УСРР в акті обстеження ВУАН оха-

— комиссия Наркомата просвещения УССР в акте обследования

рактизувала "течію Грушевського" як

ВУАН охарактеризувала "течение Грушевского" как

"українську національно-соціалістичну демократичну, що розраховує на вплив і притягнення до себе організованої уваги кил дрібної міської української міщанської інтелігенції та нових сил дрібнобуржуазного селянського куркульства під напіврадянськими гаслами самостійної, незалежної соціалістичної України".

19 лютого/февреля

— М.Г. головує на засіданні науково-дослідної кафедри історії України, де відбувся прилюдний захист кандидатської дисертації С.Шамраєм

— М.Г. председательствует на заседании научно-исследовательской кафедры истории Украины, где состоялась публичная защита кандидатской диссертации С.Шамраем

"Київська козаччина 1855 р."

22 лютого/февреля

— М.Г. пише листа до Укрнауки з пропозиціями про реорганізацію науково-дослідної кафедри історії України, утворення на її базі двох відділів — історії України та первісної культури й народної творчості. Він також просить прискорити перетворення другого відділу на Науково-дослідний інститут.

— М.Г. пишет письмо в Укрнауку с предложениями о реорганизации научно-исследовательской кафедры истории Украины, образования на ее базе двух отделов — истории Украины и первобытной культуры и народного творчества. Он также просит ускорить преобразование второго отдела в Научно-исследовательский институт.

23 лютого/февреля

— М.Г. головує на спільному засіданні історичної секції й ново-заснованої комісії давньої історії України.

— М.Г. председательствует на совместном заседании исторической секции и новообразованной комиссии древней истории Украины.

2 березня/марта

— на засіданні історичної секції М.Г. доповідає проєкт статуту секції, в якому підкреслюється її наступність від Українського наукового товариства, визначаються цілі й завдання, структура, умови членства тощо.

— на заседании исторической секции М.Г. докладывает проєкт устава секции, в котором подчеркивает ее преемственность от Украинского научного общества, определяются цели и задачи, структура, условия членства и т.д.

17 березня/марта

— на засіданні історичної секції М.Г. виступає з доповіддю

— на заседании исторической секции М.Г. выступает с докладом

"З соціально-національних концепцій Антоновича"

з приводу 20-річчя від дня смерті В.Б.Антоновича.

по поводу 20-летия со дня смерти В.Б.Антоновича.

— М.Г. фотографується з учасниками засідання К.Мельник-Антонович, О.Гермайзе, М.Корду-

— М.Г. фотографируется с участниками заседания К.Мельник-Антонович, О.Гермайзе, М.Корду-

бою, І.Черкаським, А.Синявським та ін.

бой, І.Черкаським, А.Синявським и др.

19 квітня/апреля

— М.Г. пише листа у Львів до проф. І.Крип'якевича, відновлюючи цим контакти, перервані ще в 1914 р. Словіщає про плани наукового співробітництва із західноукраїнськими вченими.

— М.Г. пишет письмо во Львов к проф. И.Крипякевичу, восстанавливая этим контакты, прерванные еще в 1914 г. Сообщает о планах научного сотрудничества с западно-украинскими учеными.

18 квітня/апреля

— ЦК КП(б)У намігив майбутню Президію ВУАН у складі: Заболотний, Симінський, Грушевський, Кримський, Корчак-Чепурківський.

— ЦК КП(б)У наметил будущий Президиум ВУАН в составе: Заболотный, Симинский, Грушевский, Крымский, Корчак-Чепуркивский.

21 квітня/апреля

— Політбюро ЦК КП(б)У у відповідь на телеграму ЦК ВКП(б) щодо кандидатур Грушевського, Кримського та Багалія у Всесоюзну Академію наук вирішило висловити своє позитивне ставлення.

— Политбюро ЦК КП(б)У в ответ на телеграмму ЦК ВКП(б) в отношении кандидатур Грушевского, Крымского и Багалія во Всесоюзную Академию наук решило выразить свое положительное отношение.

3 травня/мая

— М.Г. бере участь у засіданнях спільного зібрання ВУАН, на якому був обраний новий склад Президії ВУАН на чолі з акад. Д.Заболотним.

— М.Г. участвует в заседании общего собрания ВУАН, на котором был избран новый состав Президиума ВУАН во главе с акад. Д.Заболотным.

31 травня/мая

— М.Г. головує на засіданні кафедри, де відбувся прилюдний захист С.Глушком кандидатської дисертації

— М.Г. председательствует на заседании кафедры, где состоялась публичная защита С.Глушко кандидатской диссертации

“Селянські розрухи на Чернігівщині в кінці XIX й на початку XX ст.”

16 червня/июня

— нарком освіти М.Скрипник пропонує ЦК КП(б)У підтримати висунення до Всесоюзної Академії наук по соціально-гуманітарному циклу кандидатури академіків Грушевського та Багалія, а Кримського не висувати з політичних міркувань.

— нарком просвещения Н.Скрыпник предлагает ЦК КП(б)У поддержать выдвижение во Всесоюзную Академию наук по социально-гуманитарному циклу академиком Грушевского и Багалія, а Крымского не выдвигать по политическим соображениям.

19 червня/июня

— ЦК КП(б)У приймає рішення про висунення до Всесоюзної Академії наук професорів Писаржевсько-

— ЦК КП(б)У принимает решение о выдвижении во Всесоюзную Академию наук профессором Писар-

го, Граве, Грушевського та Багалія.

жевского, Граве, Грушевского и Багалія.

27 липня/июля

— М.Г. пише листа до Укрнауки про прискорення вирішення питання про утворення Інституту первісної культури й народної творчості, яке зводиться вже протягом чотирьох років.

— М.Г. пишет письмо в Укрнауку об ускорении решения вопроса об образовании Института первобытной культуры и народной творчества, который волокитился уже на протяжении четырех лет.

4 серпня/августа

— відділ агітації та пропаганди ЦК ВКП(б) в листі до ЦК КП(б)У надсилає список кандидатур, на підтримку яких має бути розгорнута пропагандистська кампанія. Серед них — Грушевський та Багалій.

— отдел агитации и пропаганды ЦК ВКП(б) в письме ЦК КП(б)У присылает список кандидатур, в поддержку которых должна быть развернута пропагандистская кампания. Среди них — Грушевский и Багалій.

5 жовтня/октября

— М.Г. головує на засіданні редколегії журналу "Україна", де розглядалося питання про організацію відділу "Бібліографія".

— М.Г. председательствует на заседании редколлегии журнала "Україна", где рассматривался вопрос об организации отдела "Бібліографія".

7 жовтня/октября

— М.Г. головує на засіданні кафедри, де відбувся прилюдний захист О.Степанишиною кандидатської дисертації

— М.Г. председательствует на заседании кафедры, где состоялась публичная защита О.Степанишиной кандидатской диссертации

"Господарство маєтків Браніцьких на Київщині та реформи 1860-х років у цих маєтках".

16 листопада/ноября

— М.Г. головує на засіданні кафедри, де відбувся прилюдний захист Л.Окиншевичем кандидатської дисертації

— М.Г. председательствует на заседании кафедры, где состоялась публичная защита Л.Окиншевичем кандидатской диссертации

"Генеральна (козацька) рада на Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст."

25 листопада/ноября

— М.Г. виступає з доповіддю "Велике діло" на зборах, присвячених 20-річчю від часу заснування Українського наукового товариства.

— М.Г. выступает с докладом "Большое дело" на собрании, посвященном 20-летию со времени образования Украинского научного общества.

28 листопада/ноября

— завідувачий Укрнаукою Ю.Озерський інформує ЦК КП(б)У й Наркомат освіти УСРР про попе-

— заведующий Укрнаукой Ю.Озерский информирует ЦК КП(б)У и Наркомат просвещения

редні засідання комісій з виборів академіків Всесоюзної Академії наук. Він вважає, що Грушевський буде обраний, а Багалій — ні, й що це з політичної точки зору не вигідно для офіційної влади.

УССР о предварительных заседаниях комиссий по выборам академиков Всесоюзной Академии наук. Он считает, что Грушевский будет избран, а Багалій — нет, и что с политической точки зрения это не выгодно для официальной власти.

10 грудня/декабря

— на засіданні ради ВУАН М.Г. зустрівся з С.Ефремовим і висловив йому підтримку, засудивши розпочату проти нього кампанію огульного цькування.

— на засіданні совета ВУАН М.Г. встретился с С.Ефремовым и выразил ему поддержку, осудив начатую против него кампанию огульного шельмования.

1929

28 грудня/декабря — 4 січня/января

— на конференції істориків-марксистів у Москві концепція української історії М.Г. була піддана гострій критиці, оскільки

— на конференции историков-марксистов в Москве концепция украинской истории М.Г. была подвергнута острой критике, поскольку

“активно протиставляє себе платформі нашого марксистського фронту”.

6 січня/января

— член колегії Наркомату освіти УСРР С.Семко у доповідній записці ЦК КП(б)У про підсумки Всесоюзної наради істориків-марксистів зазначає нападки на М.Г. з боку провідних радянських учених-марксистів М.Покровського та А.Горіна.

— член коллегии Наркомата просвещения УССР С.Семко в докладной записке ЦК КП(б)У об итогах Всесоюзного совещания историков-марксистов отмечает нападки на М.Г. со стороны ведущих советских ученых-марксистов М.Покровского и А.Горина.

9 січня/января

— Політбюро ЦК КП(б)У визнало за необхідне

— Политбюро ЦК КП(б)У сочло необходимым

“зміну нашої лінії щодо матеріальної підтримки Грушевського”.

12 січня/января

— загальні збори АН СРСР обирають М.Г. дійсним членом Академії.

— общее собрание АН СССР избирает М.Г. действительным членом Академии.

17 лютого/февраля

— М.Г. виступає з доповіддю на засіданні Українсько-молдавської комісії історичної секції з доповіддю

— М.Г. выступает с докладом на заседании Украинско-молдавской комиссии исторической секции с докладом

“Українсько-молдавські відносини середини XVII в.”

16 квітня/апреля

— М.Г. власноручно пише на бланку історичної секції ВУАН доповідку І.Крип'якевичу, який у цей час перебував у Києві, про відрядження до Малина та Коростеня.

— М.Г. собственоручно пише на бланке исторической секции ВУАН справку И.Крипьякевичу, который в это время находился в Киеве, о командировании в Малин и Коростень.

28 квітня/апреля

— М.Г. виступає на засіданні історичної секції з доповіддю

— М.Г. выступает на заседании исторической секции с докладом

“Нові факти й помічення над історією Хмельниччини”.

Квітень/апрель

— виходить друком частина перша

— издана первая часть

IX т. “Історії України-Руси” М.Г.,

присвячена національно-визвольній боротьбі українського народу в 1650—1653 рр.

посвященная национально-освободительной борьбе украинского народа в 1650—1653 гг.

20—25 квітня/апреля

— М.Г. бере участь у засіданнях загальних зборів Всесоюзної Академії наук, ставить питання про потребу створення в її складі Інституту української історії.

— М.Г. участвует в общем собрании Всесоюзной Академии наук, ставит вопрос о необходимости создания в ее составе Института украинской истории.

3 травня/мая

— М.Г. готує доповідну записку про потребу утворення в складі союзнної Академії наук Інституту української історії.

— М.Г. готовит докладную записку о необходимости создания в составе союзной Академии наук Института украинской истории.

— М.Г. готує доповідну записку до Президії АН СРСР

— М.Г. готовит докладную записку в Президиум АН СССР

“Про потребу утворення Інституту української історії в складі Академії наук СРСР”.

13 травня/мая

— на засіданні ради ВУАН М.Г. робить повідомлення про участь у загальних зборах Всесоюзної Академії наук, зокрема про його заходи щодо утворення в складі АН СРСР Інституту української історії.

— на заседании совета ВУАН М.Г. делает сообщение об участии в общем собрании Всесоюзной Академии наук, в частности о его мерах относительно создания в составе АН СССР Института украинской истории.

17 травня/мая

— М.Г. виступає на засіданні історичної секції з доповіддю

— М.Г. выступает на заседании исторической секции с докладом

“Пам'яті І.П.Житецького. Остання праця І.П.Житецького “Київські бунтарі-народовольці 1870—1880 рр.”

19 травня/мая

— М.Г. головує на урочистому засіданні, присвяченому 70-річчю від дня народження акад. П.Тутковського.

— М.Г. председательствует на торжественном заседании, посвященном 70-летию со дня рождения акад. П.Тутковского.

11 червня/июня

— М.Г. головує на засіданні кафедри історії України, бере участь в обговоренні доповіді

— М.Г. председательствует на заседании кафедры истории Украины, принимает участие в обсуждении доклада

Л.Миловидова “Освіта українського шляхетства XVIII ст.”

Вересень/сентябрь

— М.Г. здає до друку рукопис частини другої

— М.Г. представляет к печати рукопись второй части

IX т. “Історії України-Руси”,

присвяченого подіям 1654—1657 рр.

посвященного событиям 1654—1657 гг.

28 листопада/ноября

— М.Г. бере участь у засіданні Ради ВУАН, на якому було засуджено членів так званої

— М.Г. участвует в заседании Совета ВУАН, на котором были осуждены члены так называемой

“Спільки визволення України”.

29 листопада/ноября

— М.Г. зустрічається з групою робітників, які брали участь у засіданні Ради ВУАН, розповідає їм про роботу Академії, ухильно відповідає на запитання щодо оцінки справи

— М.Г. встречается с группой рабочих, которые принимали участие в заседании Совета ВУАН, рассказывает им о работе Академии, уклончиво отвечает на вопросы относительно оценки дела

“Спільки визволення України”.

Листопад/ноябрь

— сесія Ради ВУАН ухвалила ліквідувати комісії з вивчення історії Лівобережної та Південної України, які працювали під керівництвом М.Г.

— сессия Совета ВУАН приняла решение о ликвидации комиссии по изучению истории Левобережной и Южной Украины, которые работали под руководством М.Г.

22 грудня/декабря

— історико-філологічний відділ ВУАН прийняв рішення про передавання комісії давньої історії України з кафедри, очолюваної М.Г., до кафедри М.Є. Слабченка. М.Г. висловив з цього приводу особну гадку, але вона не була врахована.

— историко-филологический отдел ВУАН принял решение о передаче комиссии древней истории Украины с кафедры, возглавляемой М.Г., на кафедру М.Е.Слабченко. М.Г. изложил по этому поводу особое мнение, но оно не было учтено.

1 грудня/декабря

— М.Г. головує на засіданні кафедри, де відбувся прилюдний захист кандидатської дисертації В.Юркевичем

— М.Г. председательствует на заседании кафедры, где состоялась публичная защита кандидатской диссертации В.Юркевичем

“Заселення Слобідської України за часів Хмельниччини”.

28 грудня/декабря

— М.Г. головує на засіданні історичної секції, присвяченому пам'яті історика й педагога Л.П.Добровольського.

— М.Г. председательствует на заседании исторической секции, посвященном памяти историка и педагога Л.П.Добровольского.

Грудень/декабрь

— М.Г. відмовляється від позиції Наркома освіти УСРР М.Скрипника ввійти до складу Президії ВУАН.

— М.Г. отказывается от предложения Наркома просвещения УССР Н.Скрыпника войти в состав Президиума ВУАН.

1930

4 січня/января

— історико-філологічний відділ прийняв рішення про відокремлення Археографічної комісії від кафедри історії України й підпорядкування її безпосередньо відділові. Головою комісії залишався М.Г.

— историко-филологический отдел принял решение об отделении Археографической комиссии от кафедры истории Украины и подчинении ее непосредственно отделу. Председателем комиссии оставался М.Г.

10 січня/января

— М.Г. в листі у Львів до акад. М.Возняка викладає плани наукової роботи, зазначає суттєве звуження видавничих можливостей історичної секції ВУАН.

— М.Г. в письме во Львов акад. М.Возняку излагает планы научной работы, отмечает существенное сужение издательских возможностей исторической секции ВУАН.

Березень/март

— Рада ВУАН прийняла рішення про ліквідацію комісії порайонного дослідження історії України, які утворилися після реорганізації комісії історії Києва та Правобережної України.

— Совет ВУАН принял решение о ликвидации комиссий порайонного исследования истории Украины, которые образовались после реорганизации комиссии истории Киева и Правобережной Украины.

Березень/март

— М.Г. головує на засіданні історичної секції, присвяченій пам'яті відомого українського історика І.Джиджори. У вступному слові подає головні віхи його біографії та творчого життя.

— М.Г. председательствует на заседании исторической секции, посвященном памяти известного украинского историка И.Джиджоры. Во вступительном слове представляет главные вехи его биографии и творческой жизни.

8 квітня/апреля

— М.Г. головує на прилюдному захисті П.Глядківським кандидатської дисертації

— М.Г. председательствует на публичной защите П.Глядковским кандидатской диссертации

“Казка про вдячного мерця”.

5 червня/июня

— М.Г. бере участь у похоронах свого товариша й однодумця акад. ВУАН П.Тутковського.

— М.Г. участвует в похоронах своего товарища и единомышленника акад. ВУАН П.Тутковского.

18 червня/июня

— М.Г. головує й виступає на засіданні комісії історії козаччини й козацької доби.

— М.Г. председательствует и выступает на заседании комиссии истории казаччины и казацкого времени.

18 липня/июля

— на засіданні кафедри історії України комісія Наркомату робітничо-селянської інспекції дала негативну оцінку праці співробітників кафедри, звинувативши їх в “еклектизмі”, “історико-культурній методичності” тощо. М.Г. гнівно заперечував, вважаючи таку оцінку “кривим дзеркалом”.

— на заседании кафедры истории Украины комиссия Наркомата рабоче-крестьянской инспекции дала отрицательную оценку работе сотрудников кафедры, обвинив их в “эклектизме”, “историко-культурной методичности” и т.д. М.Г. гневно возразил, считая такую оценку “кривым зеркалом”.

12 серпня/августа

— М.Г. передає до видавництва рукопис першої частини

— М.Г. передает в издательство рукопись первой части

VI т. “Історії української літератури”.

Серпень/август

— у журналі “Україна” № 7—8 уміщена стаття М.Г.

— в журнале “Україна” № 7—8 помещена статья М.Г.

“З приводу листування Б.Хмельницького з Огіоманською Портою”.

30 серпня/августа

— М.Г., перебуваючи на відпочинку в Кисловодську, підготував доповідну записку до Наркомату робітничо-селянської інспекції (у копії — Президії ВУАН, Наркомосові, ЦК КП(б)У) з протестом проти висновків комісії щодо чистки апарату ВУАН. Він підкреслював, що її висновки можуть негативно позначитися не лише на його особистій науковій роботі, діяльності установ історичної секції, а й на стані української науки.

— М.Г., находясь на отдыхе в Кисловодске, подготовил докладную записку в Наркомат рабоче-крестьянской инспекции (в копии — Президиуму ВУАН, Наркомпросу, ЦК КП(б)У) с протестом против выводов комиссии по чистке аппарата ВУАН. Он подчеркивал, что ее выводы могут отрицательно отразиться не только на его личной научной работе, деятельности учреждений исторической секции, но и на состоянии украинской науки.

Серпень/август — вересень/серпень

— М.Г. разом із сім'єю перебуває на відпочинку в Кисловодську.

— М.Г. вместе с семьей находится на отдыхе в Кисловодске.

6 вересня/серпень

— М.Г. в листі з Кисловодська у Львів до І.Крип'якевича повідомляє про стан свого здоров'я, про закриття науково-дослідної кафедри та ліквідацію комісії порайонного дослідження історії України, які він очолював. Повідомляв, що пробуде на відпочинку до 23—24 вересня.

— М.Г. в письме из Кисловодска во Львов И.Крипьякевичу сообщает о состоянии своего здоровья, о закрытии научно-исследовательской кафедры и ликвидации комиссий порайонного исследования истории Украины, которые он возглавлял. Сообщает, что будет на отдыхе до 23—24 сентября.

Вересень/серпень

— виходить останній, № 43 журналу "Україна", редактованого М.Г.

— издан последний, № 43 журнала "Україна", редактированного М.Г.

29 жовтня/жовтень

— М.Г. бере участь у засіданні Ради ВУАН. Востаннє виступає в Академії.

— М.Г. участвует в заседании Совета ВУАН. В последний раз выступает в Академии.

11 грудня/грудень

— комуністичний осередок ВУАН прийняв рішення про необхідність посилення ідеологічної боротьби з М.Г. і його теоріями шляхом читання рефератів з критикою його поглядів, публікації рецензій тощо.

— коммунистическая ячейка ВУАН приняла решение о необходимости усиления идеологической борьбы с М.Г. и его теориями путем чтения рефератов с критикой его взглядов, публикации рецензий и т.д.

12 грудня/грудень

— М.Г. пише листа І.Крип'якевичу до Львова з проханням заступати його на грудневій сесії НТШ.

— М.Г. пишет письмо И.Крипьякевичу во Львов с просьбой замещать его на декабрьской сессии НОШ.

14 грудня/грудень

— М.Г. завершує вступну статтю до наукового збірника "Полуднева Україна" зі стислим нарисом розвитку історико-регіональних досліджень, що на той час були фактично згорнуті.

— М.Г. завершает вступительную статью к научному сборнику "Полуднева Україна" со сжатым очерком развития историко-региональных исследований, фактически свернутых в то время.

1931

Січень/январь

— на засіданні історичних установ ВУАН замість історичної секції, очолюваної М.Г., був організований

— на заседании исторических учреждений ВУАН вместо исторической секции, возглавляемой М.Г.,

історичний цикл. Бюро циклу очолив О.Камишан, а М.Г. увійшов до складу бюро.

був організований історичний цикл. Бюро циклу возглавив О.Камишан, а М.Г. вошел в состав бюро.

26 лютого/феврала

— М.Г. зустрічається з Наркомом освіти УСРР М.Скрипником, який перебував у Києві.

— М.Г. зустрічається з Наркомом просвіщення УССР Н.Скрипником, який знаходився в Києві.

7 березня/марта

— разом з донькою Катериною М.Г. виїздить до Москви.

— разом з дочкою Катериною М.Г. виїжджає в Москву.

22 березня/марта

— Політбюро ЦК КП(б)У по доповіді В.Балицького погоджується на початок слідства у справі

— Політбюро ЦК КП(б)У по докладу В.Балицького погоджується з початком слідства по делу

“Українського національного центру”,

на чолі якого був “поставлений” М.Г.

во главе которого был “поставлен” М.Г.

23 березня/марта

— заступник голови ОДПУ Г.Ягода підписує ордер №9975 на проведення обшуку й арешту С.Г.

— заступник председателя ОГПУ Г.Ягода подписывает ордер №9975 на проведение обыска и ареста М.Г.

— М.Г. заарештовано в Москві за адресою 2-й Воздвиженський пров., буд.2/3, корп.4, кв.102 й допроваджено в ОДПУ.

— М.Г. арестован в Москве по адресу 2-й Воздвиженский пер., дом 2/3, корп.4, кв. 102 и препровожден в ОГПУ.

23—26 березня/марта

— М.Г. перебуває в слідчому ізоляторі ОДПУ.

— М.Г. находится в следственном изоляторе ОГПУ.

26 березня/марта

— у супроводі спецконвою М.Г. направляється до Харкова, в ДПУ УСРР.

— в сопровождении спецконвоя М.Г. направляется в Харьков, в ГПУ УССР.

28 березня/марта — 1 квітня/апреля

— тривають допити М.Г. Під тиском слідчого ДПУ Южного він визнає себе керівником контрреволюційної організації “УНЦ”.

— продолжают допросы М.Г. Под давлением следователя ГПУ Южного он признает себя руководителем контрреволюционной организации “УНЦ”.

3 квітня/апреля

— допит М.Г. проводить голова ДПУ УСРР В.Балицький у присутності співробітників ДПУ Козельського та Короленка.

— допрос М.Г. проводит председатель ГПУ УССР В.Балицкий в присутствии сотрудников ГПУ Козельского и Короленко.

— М.Г. перевозять до Москви в ОДПУ.

— М.Г. перевозят в Москву в ОГПУ.

4 квітня/апреля

— М.Г. мав бесіду з начальником секретно-політичного відділу ОДПУ Я.Агроновим, а також із заступником голови ОДПУ С.Мессингом.

— о 16 години М.Г. звільнено з-під арешту.

— М.Г. имел беседу с начальником секретно-политического отдела ОГПУ Я.Агроновым, а также с заместителем председателя ОГПУ С.Мессингом.

— в 16 часов М.Г. освобожден из-под ареста.

15 квітня/апреля

— М.Г. на бесіді в ОДПУ відмовився від попередніх свідчень стосовно своєї участі в діяльності української націоналістичної контрреволюційної організації.

— М.Г. на беседе в ОГПУ отказался от предыдущих показаний относительно своего участия в деятельности украинской националистической контрреволюционной организации.

4—6 травня/мая

— проводилися засідання об'єднаного пленуму історичного та філософського циклів ВУАН, на яких розглядалися соціологічні погляди М.Г. Його було піддано огульний критиці як ученими-марксистами О.Камишаном, В.Юринцем, М.Рубачем, Г.Карпенком, так і його колишніми співробітниками Л.Окиншевичем, О.Дорошкевичем, М.Ткаченком та ін.

— проводились заседания объединенного пленума исторического и философского циклов ВУАН, на которых рассматривались социологические взгляды М.Г. Он был подвергнут огульной критике как учеными марксистами О.Камышаном, В.Юринцом, М.Рубачем, Г.Карпенко, так и его бывшими сотрудниками Л.Окиншевичем, А.Дорошкевичем, М.Ткаченко и др.

24 травня/мая

— на засіданні бригади з обстеження установ історичного циклу ВУАН М.Г. звинувачено в тому, що він

— на заседании бригады по обследованию учреждений исторического цикла ВУАН М.Г. обвинен в том, что он

“ставився критично до марксизму і лишається по суті ідеалістом”,
а його історична схема —

а его историческая схема —

“виразно націоналістично-буржуазна”.

Липень/июль — вересень/сентябрь

— М.Г. відвідують у Москві К.Штепа, Н.Коцюбинська, Ю.Ярослав та ін.

— М.Г. посещают в Москве К.Штепа, Н.Коцюбинская, Ю.Ярослав и др.

1932

Не пізніше/не позднее 16 травня/мая

— М.Г. готує тези

— М.Г. готовит тезисы

“Про українську історіографію XVIII ст. Декілька міркувань”.

Червень/июнь

— виходить стаття М.Г.

— выходит статья М.Г.

“Самовидець Руїни і його пізніші відображення”.

— в журналі “Україна” — виданні циклу історичних наук — вміщено статтю

— в журнале “Україна” — издании цикла исторических наук — помещена статья

Л.Окиншевича “Національно-демократична концепція історії права в працях акад. М.Грушевського”.

Грудень/декабрь

— М.Г. готує некролог, присвячений відомому вченому, акад. ВУАН К.Харламповичу.

— М.Г. готовит некролог, посвященный известному ученому, акад. ВУАН К.Харламповичу.

1933

17 червня/июня

— племінник М.Г. С.Шамрай потайки вивозить із будинку ВУАН до помешкання Грушевських на вул.Паньківській науковий архів і частину бібліотеки установ історичної секції ВУАН.

— племянник М.Г. С.Шамрай тайно вывозит из здания ВУАН на квартиру Грушевских по ул.Паньковской научный архив и часть библиотеки учреждений исторической секции ВУАН.

17 липня/июля

— Київським обласним відділом ДПУ заарештований С.Шамрай, якого звинуватили в належності до контрреволюційної організації, очолюваної М.Г.

— Киевским областным отделом ГПУ арестован С.Шамрай, которого обвинили в принадлежности к контрреволюционной организации, возглавляемой М.Г.

Вересень/сентябрь

— у постанові РНК УСРР та ЦК КП(б)У

— в постановлении СНК УССР и ЦК КП(б)У

“Про стан і роботу Всеукраїнської Академії наук”

учні М.Г. характеризувалися як

ученики М.Г. характеризовались как

“прибічники українського фашизму”

20 листопада/ноября

— у доповіді на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У С.Косіор охарактеризував М.Г. як закоренілого вождя української контрреволюції.

— в докладе на об'єднаному пленумі ЦК и ЦКК КП(б)У С.Косиор охарактеризовал М.Г. как матерого вождя украинской контрреволюции.

19 січня/января

— П.Постишев у доповіді XII з'їздові КП(б)У говорить про М.Г. як керівника

— П.Постишев в докладі XII съезду КП(б)У говорить об М.Г. как руководителя

УНЦ — “бойової націонал-фашистської організації”.

Січень/январь

— Нарком освіти УСРР В.Затонський у доповіді на сесії ВУАН цілий розділ присвятив критиці М.Г. Учений був кваліфікований як

— Нарком просвещения УССР В.Затонский в докладе на сессии ВУАН целый раздел посвятил критике М.Г. Ученый был квалифицирован как

“теоретик буржуазного націоналізму”.

1 лютого/февраля

— М.Г. подає заяву до Президії АН СРСР про неможливість через хворобу взяти участь у сесії.

— М.Г. представляет заявление в Президиум АН СССР о невозможности в связи с болезнью участвовать в сессии.

Травень/май

— Нарком освіти УСРР В.Затонський офіційно звертається до секретарів ЦК КП(б)У С.Косіора та П.Постишева з проханням визначитися щодо М.Г., оскільки перебування його в Академії наук заважає що-небудь ужити стосовно “всіх Воблих, Кримських і компаній”.

— Нарком просвещения УССР В.Затонский официально обращается к секретарям ЦК КП(б)У С.Косиору и П.Постишеву с просьбой определиться относительно М.Г., поскольку его пребывание в Академии наук мешает что-либо предпринять относительно “всех Воблых, Крымских и компаний”.

Жовтень/октябрь

— М.Г. разом із дружиною прибув до Кисловодська на відпочинок у санаторій Комітету сприяння вченим.

— М.Г. вместе с женой прибыл в Кисловодск на отдых в санаторий Комитета содействия ученым.

Листопад/ноябрь

— М.Г. з приводу карбункула двічі оперується в хірургічному відділенні Кисловодської міської лікарні.

— М.Г. по поводу карбункула дважды оперируется в хирургическом отделении Кисловодской городской больницы.

25 листопада/ноября

— М.Г. помирає о 17 годині в Кисловодській міській лікарні.

— М.Г. умирает в 17 часов в Кисловодской городской больнице.

СПИСОК
ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Академік М.Грушевський; Матеріали до бібліографії. 1914—1934/Уклад В.Грановський. К., 1991. Вип.1.
- Антонович М. До взаємин М.С.Грушевського з С.О.Єфремовим // Там само. 1975. № 1—2. С.91—99.
- Антонович М. О.Кониський і М.Грушевський // Укр. історик. 1984. № 1—4. С.48—63.
- Архів М.Грушевського. Передмова та публікація І.Гирича //Київ. старовина. 1992. № 1. С.29—37.
- Багалій Д.І. Акад. М.С.Грушевський і його місце в українській історіографії (історично-критичний нарис) // Червоний шлях. 1927. № 1. С.160-217.
- Василенко Н.П. Проф. М.С.Грушевский как историк // Укр. жизнь. 1916. № 12.
- Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.С.Грушевського. К., 1992. 551 с.
- Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник. К., 1995. 688 с.
- Верстюк В. Україна под игом тоталитаризма // М.Г. Грушевський. Иллюстрированная история Украины. К., 1996. С.591—627.
- Верстюк В. Українська революція: Доба Центральної Ради // Укр. іст. журн. 1995. № 2, 5, 6.
- Винар Л. Бібліографія праць про Михайла Грушевського // Укр. історик. 1966. № 1—2. С.122—129; 1984. № 1—4. С.291—319.
- Винар Л. Галицька доба Михайла Грушевського // Там само. 1967. № 1—2. С.5—22.
- Винар Л. Життя і наукова діяльність Михайла Грушевського: Джерела до біографії // Там само. 1966. № 1—2. С.15—31.
- Винар Л. Матеріали до біографії Михайла Грушевського // Там само. 1982. № 1—2. С.65—75.
- Винар Л. Михайло Грушевський і загальні збори НТШ в 1913 р. // Там само. 1984. № 1—4. С.64—81.
- Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка. 1892—1930. Мюнхен, 1970. 110 с.
- Винар Л. Михайло Грушевський — історик і будівничий нації: Статті і матеріали. Нью-Йорк; К.; Торонто. 1995. 304 с.
- Винар Л. Молодість Михайла Грушевського. Мюнхен, 1967. 36 с.
- Винар Л. Ранні історичні праці М.Грушевського і київська історична школа В.Антоновича // Укр. історик. 1966. № 3—4. С.26—32.
- Винниченко В. Щоденник: У 2 т. Едмонтон; Нью-Йорк, 1980, 1983. Т.1—2.
- Герич Ю. До біографії М.Грушевського // Укр. історик. 1972. № 1—2. С.66—84.
- Гирич І.Б. Документи академіка М.С.Грушевського у фонді 1235 ЦДІА УРСР у Києві // Архіви України. 1989. № 4. С.53—62.
- Гирич І. Щоденник М.Грушевського як історичне джерело // Укр. історик. 1991. № 3—4; 1992 № 1—4.
- Грицак Я. Конфлікт 1913 року в НТШ // Там само.

- Грушевський М.* Автобіографія. Б.М. 1906. 16 с.
- Грушевський М.* Из истории польско-украинских отношений Галиции. Несколько иллюстраций к вопросу: автономия областная или национально-территориальная. СПб., 1907. 74 с.
- Грушевський М.С.* Единство или распадение России? СПб., 1907. 15 с.
- Грушевський М.С.* Освобождение России и украинский вопрос. СПб., 1907.
- Грушевський М.С.* (1866—1916). С портретом и факсимиле. М., 1917. 51 с.
- Грушевський М.* Автобіографія: друкується як рукопис. К., 1926. 31 с.
- Грушевський М.* Вільна Україна: статті з останніх днів (березень—квітень 1917). К., 1917.
- Грушевський М.* З біжучої хвили: статті й замітки на теми дня 1905—1906 рр. К., 1906. 127 с.
- Грушевський М.* На порозі нової України. К., 1991. 128 с.
- Грушевський М.* Під зорями. К., 1928. 578 с.
- Грушевський М.* Спомини. Публікація С.Білоконя // Київ. 1988. № 9—12; 1989. № 9—12.
- Грушевський М.* Українська самостійність та її історична необхідність: Вибрані твори. Нью-Йорк, 1960.
- Грушевський М.* Щоденники (1883—1893). Передне слово та публікація Леоніда Зашкільняка // Київ. старовина. 1993. № 3—5.
- Грушевський М.* Як мене спроваджено до Львова // Укр. історик. 1984. № 1—4. С.230—235.
- Документальні матеріали М.С.Грушевського у фондах відділу рукописів ЦНБ ім. В.І.Вернадського АН УРСР: Каталог /Уклад С.М.Кіржаєв. К., 1991. 114 с.
- Дорошенко В.* Наукове товариство ім.Шевченка у Львові. К., 1913.
- Дорошенко В.* Перший президент відновленої української держави // Овід. 1957. № 1—3.
- Дорошенко В.* Українство в Росії. Відень, 1917.
- Дорошенко Д.* Мої спомини про давнє минуле (1901—1914). Вінніпег, 1949. 167 с.
- Дорошенко Д.* Історія України 1917—1923 рр.: Доба Центральної ради. Ужгород, 1932. Т.1. 437 с.
- Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє минуле (1914—1918). Львів, 1923.
- Єремій М.* За лаштунками Центральної ради // Укр. історик. 1968. № 1—4.
- Єфремов С.* З громадського життя на Україні. СПб., 1909. 77 с.
- Єфремов С.* Історія українського письменства. К., 1995. 688 с.
- Жуковський А.* Михайло Грушевський і журнал “Україна” // Укр. історик. 1986. № 1—2. С.5—20.
- Заруба В.* Розгром і знищення київської школи істориків Михайла Грушевського // Там само. 1991. № 3—4; 1992. № 1—4.
- Збірник на пошану Олександра Шульгина. 1889—1960 // За ред. В.Янева. Париж; Мюнхен, 1969. 359 с.
- З роду Грушевських: історик Сергій Шамрай // Літ. Україна. 1992. 15 жовт. Ідеї і люди визвольних змагань 1917—1923: 36. статей. Нью-Йорк, 1968. 399 с.
- К вопросу о кандидатуре на кафедру русской истории в университете Св. Владимира профессора львовского университета Михаила Грушевского. К., 1908. 68 с.
- Кедрин І.* Михайло Грушевський — не один, а більше їх // Укр. історик. 1984. № 1—4. С.251—261.
- Ковалевський М.* При джерелах боротьби. Інсбрук, 1960. 719 с.
- Копиленко О.* Повернення М.С.Грушевського. К., 1991. 48 с.
- Копиленко О.* “Українська ідея” М.Грушевського: історія і сучасність. К., 1991.
- Кордуба М.* Приїзд проф. Грушевського до Львова // Вісн. СВУ. 1916. Ч.128. С.795—796.

- Костюк Гр.* Останні дні життя академіка М.Грушевського // Укр. зб. 1954. Кн.І. С.83—94.
- Крип'якевич І.* Михайло Грушевський: життя і діяльність. Львів, 1935. 63 с.
- Крип'якевич Р.* Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич // Укр. історик. 1991. № 1—2. С.24—36.
- Ленчик В.* Михайло Грушевський в оцінці своїх студентів // Там само. 1984. № 1—4. С.123—131.
- Лотоцький О.* Діяльність М.Грушевського // Діло. 1934. 28 листоп. — 1 груд.
- Лотоцький О.* Сторінки минулого: У 3 т. Варшава, 1932—1934. Т.1—3.
- Мартос Б. М.* С.Грушевський, яким я його знав. Мюнхен; Нью-Йорк, 1966. 9 с.
- Михайло Грушевський в 110 роковини народження: статті, спогади, документи і коментарі / Зредагували Матвій Стахів і Микола Чировський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1978. 236 с.
- Михайло Грушевський: Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження М.Грушевського. Львів, 1994. 487 с.
- Михайло Грушевський і Західна Україна: Доповіді і повідомлення наукової конференції (м.Львів, 26—28 жовт. 1994 р.). Львів, 1995. 352 с.
- Мішковський В.* До біографії М.Грушевського (студентські роки. 1886—1890) // Укр. історик. 1976. № 1—4. С.114—120.
- Наріжний С.* Українська еміграція. Прага, 1942.
- Оглоблин О.* М.Грушевський і українське національне відродження // Укр. історик. 1964. № 2—3.
- Оглоблин О.* Михайло Сергійович Грушевський (1866—1934) // Там само. 1966. № 1—2. С.6—14.
- Одарченко П.* Михайло Грушевський і Леся Українка // Там само. 1991. № 3—4; 1992. № 1—4.
- Онацький Є.* Портрети в профіль. Чикаго, 1965.
- Останович М., Озерський О.* Президент. Життя і діяльність М.Грушевського. Львів, 1937.
- Піріг Р.* Актуальні проблеми сучасного вітчизняного грушевськознавства // Матеріали. Всеукр. наук. конференції “Історична наука на порозі ХХІ ст.: підсумки та перспективи”. Харків, 1995. С.331—335.
- Піріг Р.* Життя і діяльність М.Грушевського. Останнє десятиліття. К., 1993.
- Піріг Р. М. С.* Грушевський: між історією і політикою (1924—1934) // Укр. іст. журн. 1991. № 10. С.40—50.
- Полонська-Василенко Н.* Українська Академія наук. К., 1992.
- Потульницький В. А.* Наукова діяльність М.С.Грушевського в еміграції. 1919—1924 рр. // Укр. іст. журн. 1992. № 2.
- Потульницький В.* Історія української політології. К., 1992. 232 с.
- Приймак Тома.* Конституційний проект М.Грушевського з 1905 року // Укр. історик. 1985. № 1—4. С.34—45.
- Пріцак О.* У століття народин М.Грушевського // Ідеї і люди визвольних змагань. 1917—1923. Нью-Йорк, 1968. С.197—230.
- Рахманний Р.* Будівничий першої Української Народної Республіки // Сучасність. 1966. № 1. С.59—86.
- Сірка А., Сірка Й.* М.Грушевський у спогадах В.Леонтовича // Укр. історик. 1979. № 1—4. С.88—90.
- Смолій В., Сохань П.* Михайло Грушевський та його “Глюстрована історія України” // *М.Грушевський. “Глюстрована історія України”*. К., 1992. С.5—25.
- Сохань П., Ульяновський В., Кіржаєв С.* Михайло Грушевський і академія: ідея, змагання, діяльність. К., 1993. 318 с.
- Стебницький П.* (П.Смуток). Поміж двох революцій: нариси політичного життя за рр. 1907—1918. К., 1918. 287 с.

1917 год на Киевщине. Хроника событий / Сост. А.Иргизов, В.Манилов, Ф.Ястребов. К., 1928. 580 с.

Феденко П. Український рух у ХХ столітті. Лондон, 1959.

Франко З. М. Грушевський і І. Франко // Укр. історик. 1991—1992. № 3—4. С. 278—292.

Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: У 4 т. Відень, 1921—1922. Т. 1—4.

Чикаленко Є. Спогади (1861—1907). Львів, 1925—1926.

Чикаленко Є. Уривки з моїх спогадів за 1917 р. Прага, 1932.

Чикаленко Є. Щоденник. Львів, 1931. 496 с.

Чубатий М. Додаткові спомини про Михайла Грушевського з 1912—1914 років // Укр. історик. 1975. № 3—4. С. 78—79.

Шаповал М. Народництво в українському визвольному русі // Вільна спілка: неперіодичний орган УПСР. Число 3. Прага, 1929. С. 95—128.

Шаповал М. Щоденник: У 2 т. Нью-Йорк, 1958. Т. 1—2.

Шаповал М., Слободич О. Великий зрив. Нарис історії української революції. 1917—1920. Ч. I: доба Української Центральної ради. Яворів, 1932.

Щоголев С. Украинское движение как современный этап южнорусского сепаратизма. К., 1912. 588 с.

Щоденники М. С. Грушевського: Публікація та коментарі Ігоря Гирича // Київ. старовина. 1995. № 1. С. 10—31.

Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. З нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності: У 3 т. К., 1929. Т. 1—3.

Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Львів, 1892—1937.

Записки Українського наукового товариства. К., 1908—1918.

Літературно-науковий вісник. Львів, 1898—1905; К.; Львів, 1906—1914; К., 1917—1919; Львів, 1922—1932.

Украинская жизнь. М., 1912—1917.

Украинский вестник. СПб., 1906.

Україна. К., 1907, 1914, 1917, 1924—1932.

Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка. Львів, 1900—1939.

“Вісті з Української Центральної Ради”. К., 1917.

“Діло”. Львів, 1880—1939.

“Киевлянин”. К., 1864—1919.

“Киевская мысль”. К., 1906—1918.

“Народна воля”. К., 1917—1918.

“Нова рада”. К., 1917—1919.

“Рада”. К., 1906—1914.

“Село”. 1909—1911.

Архів Служби безпеки України.

Інститут рукописів Центральної наукової бібліотеки ім. В. Вернадського НАН України.

Центральний державний архів вищих органів державного управління України.

Центральний державний архів громадських об'єднань України.

Центральний державний історичний архів України.

З М І С Т

Передмова

Коротка хроніка життя та діяльності

1. Дитинство, гімназичні та студентські роки (вересень 1866—літо 1894)
2. Львівський університет. Наукове товариство ім. Шевченка. Українське наукове товариство (вересень 1894 — серпень 1914)
3. Початок першої світової війни. Заслання (вересень 1914 — березень 1917)
4. Доба революційних перетворень (березень 1917 — березень 1919)
5. Еміграція (березень 1919 — березень 1924)
6. Останнє десятиріччя (березень 1924 — листопад 1934)

Список використаної літератури

О Г Л А В Л Е Н И Е

5,9 Предисловие

Краткая хроника жизни и деятельности

1. Детство, гимназические и студенческие годы (сентябрь 1866 — лето 1894)
2. Львовский университет. Научное общество им. Шевченко. Украинское научное общество (сентябрь 1894 — август 1914)
3. Начало первой мировой войны. Ссылка (сентябрь 1914 — март 1917)
4. Эпоха революционных преобразований (март 1917 — март 1919)
5. Эмиграция (март 1919 — март 1924)
6. Последнее десятилетие (март 1924 — ноябрь 1934)

Список использованной литературы

Довідкове видання

Верстюк Владислав Федорович

Пиріг Руслан Якович

М.С.Грушевський:

КОРОТКА ХРОНІКА ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Українською і російською мовами

Зав. редакцією *А.С.Кривошея*

Художник обкладинки *О.Г.Григір*

Художній редактор *Т.О.Щур*

Технічний редактор *І.М.Лукашенко*

Коректор *М.Г.Єхлакова*

Здано до набору 16.04.96. Підп. до друку 08.07.96. Формат 84х108/32.

Папір газетний. Літ. гарн. Вис. друк. Ум. друк. арк. 7,56

Ум. фарбовідб. 7,98. Обл.-вид. арк. 9,09. Вид. № 3769. Зам. №: 6 142

Видавництво "Либідь" при Київському університеті
252001 Київ, Хрещатик, 10

Свідоцтво про державну реєстрацію № 05591690 від 23.04.94.

Орендне підприємство "Київська книжкова фабрика"
252054 Київ, Воровського, 24.

В.Ф.Верстюк, Р.Я.Пирог

М.С.ГРУШЕВСКИЙ

Краткая хроника жизни
и деятельности

